RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1894. Andra Kammaren. N:o 36.

Onsdagen den 25 april.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

Fortsattes öfverläggningen angående lagutskottets utlåtande n:o 50, i anledning af väckt motion om ändring i gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan; och lemnades dervid ordet, enligt förut gjord anteckning, till

Herr Grundell, som yttrade: Herr talman! Då jag vet, att flere talare i denna fråga redan anmält sig, skall jag tillåta mig att yttra endast några få ord.

Om det behöfliga och berättigade i den föreslagna lagförändringen har jag icke blifvit öfvertygad. Enligt bestående lag finnes redan en vidsträckt frihet att ur svenska kyrkan utträda och ansluta sig till annat kristet trossamfund. Det torde vara en ytterst sällsynt företeelse, att en person, som omfattar från svenska kyrkans lära afvikande meningar, skulle stå så alldeles isolerad, att han bland mångfalden af befintliga främmande trossamfund icke skulle finna ett enda, hvars lärouppfattning och ordningar han gillade, och till hvilket han förklarade sig vilja öfvergå. Men om någon verkligen befinner sig i en sådan oafgjord ställning, så måtte väl detta häntyda på, att han ännu behöfver någon betänketid, innan han träder ut ur den kyrka, inom hvars sköte han blifvit född och fostrad. Men, säger man, här är fråga om något mer, nemligen att lätta och påskynda *deras* utträde, som afgjordt brutit med kristendomen, ja, stält sig på den rena gudsförnekelsens ståndpunkt, och fördenskull vill man stryka epitetet »*kristen*». Men, mine herrar, är det rådligt och rätt, är det värdigt en kristen stat att legalisera sådana samfundsbildningar, om hvilka man kan befara, att de söka underminera grundvalarne, på hvilka en kristen stat hvilar? Jag skall tillåta mig att citera några ord af en erkänd auktoritet. Han säger:

»Vore det icke något onaturligt, om en stor stat vid sin lagstiftning handlade, såsom vore folket, som han rättsligt sammanfattar, icke kristet, eller om han måhända med hänsyn till en minoritet förbisåge dem, som han har att tacka för den kristliga karakteren hos sitt folk i det stora hela? Derför är det alltså en sådan stats pligt, att han afpassar

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

sina lagstadganden efter folkets kristna karakter och söker att sätta dem i harmoni med kristendomens grundsatser.»

Jag kan således icke, herr talman, ansluta mig till utskottets hemställan.

Herr Hammarström: Den fråga, som här föreligger till behandling, är en mycket vigtig fråga. Utskottet har erinrat derom, att densamma varit föremål för Riksdagens behandling sex särskilda gånger på grund af motioner, som blifvit väckta såväl inom denna kammare som inom medkammaren. Dessutom har utskottet erinrat derom, att frågan varit före till följd af motion vid 1883 års kyrkomöte. Dessa omständigheter synas mig innebära ett bevis derpå, att denna fråga är en af de frågor, som icke *kunna* falla, förrän den får sin fullständiga och nöjaktiga lösning.

Det klagas öfver den allmänt tilltagande oredan på det kyrkliga området. Dermed menar man vanligen, att det är så otaligt många olika uppfattningar af läran, och det torde väl få medgifvas, att en fri forskning äfven på det religiösa området med nödvändighet medför, att man bildar sig särskilda uppfattningar med afseende å den ena eller andra detaljfrågan af kristendomen. Vi veta litet hvar, att inom hela skapelsen finnes en storartad mångfald. Det vore derför märkvärdigt, om man skulle tänka sig, att på det rent religiösa området allt vore på enahanda sätt formadt, liksom stöpt i en form, så att ingen meningsskiljaktighet skulle ega rum. Det är såsom jag sade: den fria forskningen och den fria tanken bilda sig olika uppfattningar om saker och ting. Kristendomen är icke någon dogm, utan en lifsyttring; den kommer i beröring med samvete och öfvertygelse, och då man tager denna sak på allvar, då man ransakar och forskar rörande kristendomens höga sanningar och betydelse, så kommer man naturligtvis eller borde komma till någon öfvertygelse i de vigtiga spörsmål, som innehållas i den heliga skrift. När man tänker sig möjligheten af att genom tvångsbestämmelser hålla qvar inom kyrkans sköte sådana, som hafva helt och hållet stält sig på den negativa ståndpunkten med afseende å kristendomen, så begår man ett misstag, ty det skall säkerligen icke lyckas att genom tvångsbestämmelser skapa öfvertygelse hos menniskorna. Tvång på det religiösa området skapar endast skrymteri.

En stor statsman har sagt, att »der samvetets och öfvertygelsens magt börja, der slutar statens». Under den debatt, som egde rum i denna kammare fredagen den 16 mars, yttrades några högeligen tänkvärda ord af statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Det var under öfverläggningen om den s. k. själavårdslagen. Nämnde statsråd sade då (det återfinnes på sid. 13 i kammarens protokoll): »det begäres blott och bart, att svenska statskyrkan lika väl som hvarje annat kyrkligt samfund skall hafva något skydd emot påträngningar af dem, som antingen genom *uppenbart* ogudaktigt lefverne — märk väl, jag betonar uppenbart — eller hädelse mot Gud och gäckeri af sakramenten, eller fiendtligt uppträdande på öppet sätt mot den kristna religionen, visa sig vara fiender till kyrkan». Detta

uttalande är klokt och ställer just den frågan, som här föreligger, i sitt rätta ljus.

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

Det förefaller mig, som om det af motionärerna föreslagna sättet vore det rätta sättet att undandraga sig påträngning af dem, som äro sådana, som statsrådet i det nämnda anförandet omförmälde. Man invänder, att kyrkan skall behålla dem för att med predikan och genom ordet inverka på dessa, som sakna intresse för kristendomen och stält sig, såsom jag nyss nämnde, på den negativa eller den rent förnekande ståndpunkten, man invänder, att man bör hålla dem qvar i statskyrkans sköte för att genom ordets predikan påverka dem och föra de vilseförda till rätta. Om så vore, att man hade med hörsamma och villiga lärjungar att göra, då kunde det vara någon utsigt att ernå detta syftemål, men då de, i trots af allt hvad religionen bjuder, ställa sig på en motsatt ståndpunkt, så är det uppenbart, att man har föga hopp att på det sättet kunna utöfva något inflytande på dem till bättring; men kyrkans ställning såsom kristen kyrka blifver klar, om kyrkan har rätt att släppa ut från sig dem, som icke vilja hafva något med kristendom att göra. Utöfvande af kyrkligt samfundslif förutsätter väl kristendom, d. v. s. förutsätter hos en hvar såsom medlem af kristen församling, att han sjelf vill vara och bekänner sig vara kristen och icke förnekar kristendomens kardinalpunkter och sjelfva hufvudlära. Genom att använda tvång på det religiösa området vinner man icke det målet, som man önskar, att föra de vilseförda till rätta. Den religionsfrihet, som vi hafva i vårt land, är, såsom vi alla veta, numera vunnen genom ett långvarigt och segt arbete, och för min del får jag säga, att jag hyser mycken vördnad för de män, som inom Riksdag och regering medverkat till att vi i den delen erhållit hvad vi ega — ty det kan icke förnekas, att detta mått ingalunda skadat, utan tvärt om gagnat och bidragit till vårt folks sedliga lyftning och höjning i moraliskt hänseende.

Utskottet har en mycket kort och kraftig motivering, i hvilken jag till alla delar vill instämma, men jag vill derjemte tillägga, att, när såsom nu är förhållandet, möjligheten är beredd för personer, som omfatta främmande kristen troslära, att utträda ur den svenska statskyrkan, så uppstår derigenom för dem, som icke hafva någon religion alls, en frestelse att låtsas bekänna sig till en eller annan läroåskådning för att sålunda komma ur kyrkan. För att icke inleda folk i en dylik frestelse, synes det mig derför vara på sin plats att taga bort den nu gällande bestämmelsen om skyldighet för den, som vill utträda, att uppgifva ett visst trossamfund.

Den talaren, som sist på förmiddagen hade ordet, hade dervid åtskilliga uttalanden, hvilka jag beklagar såväl för hans egen skull såsom religionslärare som för hans embetsbröders skull, ty de visade intolerans mot dem, som hafva från hans egen och kyrkans lära afvikande meningar, ty man skadar sin ställning såsom lärare i stället för att stadga den genom dylika ofördragsamma insinuationer. Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag, och till stöd derför åberopar jag 16 § regeringsformen, deri det, såsom vi veta, i början heter: »Konungen skall rätt och sanning styrka» etc. och sedermera: »*ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda hvar och en*

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

vid en fri utöfning af sin religion, så vidt han derigenom icke störer samhällets lugn och allmän förargelse åstadkommer».

Här kan man väl svara, att nu ifrågavarande personer icke hafva någon religion och att derför detta grundlagsrum icke kan tillämpas på dem. Deremot vill jag erinra, att de väl dock hafva ett samvete, och att de derför böra skyddas af Kongl. Maj:t och den lagstiftande magten.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Wallbom* instämde häruti.

Herr von Krusenstjerna: Äfven jag ber att få yrka bifall till lagutskottets nu föredragna betänkande. Jag kan visserligen icke instämma i samtliga de yttranden, som i motionen förekomma, och särskildt kan jag icke dela motionärens uppfattning, att motståndet mot den föreslagna lagändringen skulle förnämligast bero på farhågan, att man derigenom skulle förlora nödiga medel till bestridande af aflöningen till svenska kyrkans presterskap. Jag tror nemligen, att det motstånd, som finnes mot denna ändring, har vida högre och bättre motiv; men jag instämmer i allo i syftet af motionärens förslag och har derför i likhet med nästan alla denna kammares ledamöter i utskottet biträdt detsamma. Hvad som för mig dervid varit bestämmande har varit just hänsyn till vår kyrka; ty enligt min föreställning är det med vår statskyrkas sanna intresse och med kyrkans ära och värdighet mest förenligt att icke söka i sitt sköte ängsligt qvarhålla personer, som äro uppenbart fiendtliga mot och vilja lemna denna kyrka. *Låt* dessa få lemna den, helst som de tvångsmedel, hvilka nu gällande författning erbjuda, sakna allt egentligt praktiskt värde. Hvad är det, som nu är stadgadt? Jo, för att få utträda ur kyrkan fordras att uppgifva ett främmande kristet trossamfund, till hvilket man vill öfvergå. Oafsedt att med de många skiftningar i religiösa öfvertygelser, som kunna förekomma, och med den brokiga mångfald af olika uppfattningar af kyrkliga dogmer, som finnas, det torde stundom vara ganska svårt för en prestman att afgöra, om verkligen ett samfund, till hvilket en person vill öfvergå, är kristet eller icke, i följd hvaraf olika uppfattningar i det hänseendet kunna vara rådande hos olika prester, så behöfver den som vill utträda icke visa, att han verkligen *blifvit* upptagen i det af honom uppgifna samfundet. Det finnes sålunda icke den ringaste trygghet för, att han låter upptaga sig i det främmande trossamfundet, och äfven om han blir upptagen der, så fins det intet tvång för honom att der qvarstå. Han kan lemna det och öfvergå till något annat eller han kan lemna det *utan* att öfvergå till något annat trossamfund, och någon säkerhet finnes det ju sålunda icke för, att ej här i Sverige komma att finnas personer, som *icke* tillhöra *något* främmande kristet trossamfund.

Det hufvudsakligaste skälet, som anförts mot förslaget, och som mycket starkt framhölls af den talare, som på förmiddagen sist hade ordet, var hans farhåga att genom antagande af denna lagändring staten skulle uppgifva sin ställning såsom en kristen stat. Ingalunda, mine herrar, enligt min öfvertygelse; ty icke proklamerar väl staten

religionslöshet derigenom, att den icke kan sluta ögonen till för det faktum, att det fins menniskor, som icke vilja ansluta sig till något främmande kristet trossamfund, och som sålunda vilja — jag beklagar, att sådana finnas — men som vilja vara religionslösa. Lika litet proklamerar staten detta genom att bereda möjlighet för dem att få lemna svenska kyrkan, som staten uppgifvit sin ställning såsom en kristen stat derför, att den medgifvit, att i Sverige få finnas personer, som icke äro kristna trosbekännare, men som detta oaktadt erhållit, snart sagdt, alla medborgerliga rättigheter, som tillkomma andra. Icke har staten härigenom uppgifvit sin ställning såsom kristen stat. Nej, staten uppehåller sin ställning såsom kristen stat genom helt andra medel och icke genom att ängsligt inom kyrkan söka qvarhålla personer, som icke vilja vara der. »Religionis non est religionem cogere» — det tillhör icke religionen att söka framtvinga religion.

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

Den förste talaren såg i yrkandet på denna lagändring ett attentat mot vår kyrka. Jag vill då erinra om, att en af de första motionärerna i detta ämne för många år sedan var numera aflidne biskopen Grafström, och ser man på dem, som inom kyrkomötet och kamrarne biträdt de ofta återkommande förslagen i samma syfte som detta, så räknar man bland dem personer, somliga tillhörande och andra stående utom det svenska presterskapet, men om hvilka man får erkänna, att de varit och äro den svenska kyrkans varmaste vänner. Jag hyser icke den ringaste farhåga att ansluta mig till en uppfattning, som har sådana målsmän, och derför upprepar jag mitt yrkande om bifall till lagutskottets betänkande i den föredragna punkten.

Häruti instämde herrar *Truedsson*, *Svensson* från Karlskrona, *Persson* från Arboga, *Olsson* i Sörnäs, *Hansson* i Solberga, *Zetterstrand*, *Göthberg*, *Nyström*, *Hahn* och *Anderson* i Hasselbol.

Herr Ekman: En talare på förmiddagen, herr Hazén, började sitt föredrag med att framhålla huruledes, om denna lagändring antoges, hedendomen, såsom han sade, skulle komma att intaga en annan ställning till kyrkan än förut.

Med »hedendomen» menade han naturligtvis — såsom han senare i sitt föredrag antydde — utilismen eller gudsförnekelsen. Ja, jag kan gifva honom rätt deri, att hedendomen i *den* betydelsen kommer att intaga en annan ställning, om den föreslagna ändringen i § 3 af förordningen rörande främmande trosbekännare skulle komma att antagas och tillämpas, ty hedendomen kan då verkligen komma ut ur den kristna kyrkan. Det synes mig mycket underligt, att, hvarenda gång vi behandla denna fråga, vi skola hafva svenska kyrkans presterskap emot oss. Det förefaller mig verkligen högst besynnerligt. Ty detta presterskap borde väl framför allt annat veta, att, då svenska kyrkan vill gifva sig ut för att vara Kristi kyrka, den väl också bör vara mån om att icke hysa hedendomen inom sig, utan att se till att hedendomen må *komma ut* ur densamma. Hvad skall man annars säga om apostelen Pauli bud: »drifven ut ifrån eder den som är ond»? Men långt ifrån att fullgöra detta apostoliska bud, vill svenska statskyrkan envist hålla qvar detta hedniska element inom sig och vill på intet

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

sätt släppa ut det. När nu statsmagtens representanter och icke kyrkans här äro samlade och verkligen vilja hjelpa kyrkan ut från detta förnedringstillstånd genom en lag, som sätter kyrkan i stånd att göra sig af med dessa oäkta element, då stå kyrkans representanter och hålla igen och protestera deremot. Är icke detta i högsta måtto onaturligt? Det kommer mig att tänka på en jemförelse, som en kyrkofader gjort mellan den sanna kristendomen och statskyrkan. Denna jemförelse är något drastisk, men jag skall dock be att få anföra den. Kyrkofadern liknade nemligen kristendomen i all sin skönhet och ädelhet, sådan den framträder i Kristi person, vid en skön jungfru, ett mosaikporträtt af en skön jungfru, och säger derefter att statsreligionen förhåller sig till den äkta kristendomen, såsom om man plockade sönder detta sköna mosaikporträtt i bitar och sedan satte ihop af samma bitar — en ful hund! Den är ganska betecknande, denna hans bild och ger oss någonting att tänka på. Man förfuskar bort den kristna dyrbara sanningen på detta sätt genom att försöka få till stånd en kristen kyrka, som skall envist behålla qvar hedniska element. Det är ju en fullkomlig orimlighet.

Herr Hazén frågade, hvem som skulle komma att vinna på, om den här föreslagna ändringen i förordningen rörande främmande trosbekännare komme till stånd. Ja, jag skall i likhet med den siste ärade talaren be att få svara, att det naturligtvis vore den svenska statskyrkan, som komme att vinna derpå. Ty i samma mån som den svenska statskyrkans ställning såsom en evangelisk kyrka blir aktningsbjudande — och det blir den i samma mån, den närmar sig sitt ideal i den heliga skrift — i samma mån kommer också denna kyrka att stiga i värde. Jag har sjelf varit lärare inom den svenska statskyrkan, och allt ifrån det, jag der inkom, och under hela den tid, jag var der, har jag alltid haft precis samma åsigter i detta ämne, som jag har den dag i dag är; och det var med verklig smärta jag arbetade inom densamma, då jag såg, huru man, långt ifrån att vilja afsöndra — för att begagna den förste talarens uttryck — de hedniska elementen, snarare gjorde allt för att behålla dem qvar i kyrkan och derigenom omöjliggjorde kyrkans reformation i den rätta bibliska andan.

Herr Hazén fruktade för att den teoretiska hedendomen, d. v. s., såsom han uttryckte sig, den anonyma religionen — hvilket skulle vara detsamma som religionslöshet eller utilism — genom den föreslagna förändringen skulle vinna terräng. Men, mine herrar, det är så långt ifrån, att den derigenom skulle vinna terräng, att tvärtom denna religionslöshet, denna utilism, delvis har sin näring just deri, att den kan påvisa, huru den svenska kristna kyrkan förhåller sig gent emot religionsförnekare och utilister. De förstå nogsamt, att kyrkan icke förhåller sig på kristligt sätt, och det slå de mynt utaf. Det bör väl derför vara önskligt att taga ifrån dem ett sådant tillfälle. För öfrigt får jag säga med afseende på utilismen, att jag alls icke är så rädd för den, som den förste talaren syntes vara. Ty utilismen kommer att falla på sin egen absurditet; vi behöfva blott låta den utveckla sig, så utvecklar den sig mot döden, hvarpå vi hafva ett starkt bevis i vårt eget land. Negation i religiöst hänseende bär inom sig sjelf fröet till sin egen undergång. Ingen religion i verlden kan bestå af

blotta negationer, och utilismen är ingenting annat än en negation från början till slut, hvarför den också skall dö, utan att vi behöfva röra ett finger vid densamma; den ligger i dödsvånda redan, och den kommer också att dö.

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

Den förste talaren yttrade äfven, att kyrkans frihet och sjelfständighet stode på spel, på samma gång som han talade om, att han trodde på evangelii seger. Nå väl, tro vi verkligen på evangelii seger, tro vi, att evangelium bär inom sig sjelft en gudomlig kraft, då behöfva vi icke gripa till några sådana lagar för att uppehålla kyrkans frihet och sjelfständighet som att behålla qvar inom sig okristna, hvilka ingenting hellre begära än att få komma ut ur kyrkan.

Det var ett konstigt uttryck, som den förste talaren hade och som jag icke förstod, men hvilket han kanske kan förklara, om han får ordet någon annan gång under diskussionen. Han talade nemligen om »pluraliteten af lutheraner inom lagutskottet». Han undrade på, att *pluraliteten af lutheraner* inom lagutskottet kunnat vara med om utskottets hemställan. Jag frågar då herr Hazén, om det fins några andra än lutheraner inom lagutskottet? Jag åtminstone känner icke någon, som tillhör något annat religionssamfund.

Hvad slutligen den invändningen beträffar, som man gjort mot den föreslagna ändringen, att det vore åtskilliga andra frågor, som borde ordnas i sammanhang med denna, såsom t. ex. frågan om uppfostran af deras barn, som utträdt ur kyrkan m. fl., så vill jag svara, att det här ju blott är fråga om en skrifvelse till Kongl. Maj:t, om att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag i ämnet. Dervid torde man väl få antaga, att Kongl. Maj:t kommer att taga hänsyn till dessa frågor, som stå i samband med den nu förevarande, hvarför jag ej heller i det afseendet kan finna någon fara uti att antaga lagutskottets förslag, till hvilket, herr talman, jag skall be att få yrka bifall.

Herr Odhner: För min del får jag säga, att jag förut länge hyst den åsigten, att man icke borde öfvergifva den ståndpunkt, som nu gällande dissenterlag angifver i afseende på frågan om utträde ur svenska statskyrkan, och jag har gjort det på den grund, att jag har ansett, att ett kristet samhälle borde söka behålla sina medlemmar under inflytandet af kristen ordning och kristen sed. Men till följd af de senare årens erfarenheter har jag så småningom kommit till den öfvertygelsen, att nämnda ståndpunkt icke är i längden hållbar. Den väg, på hvilken jag kommit till detta resultat, är dels hänsynen till samvetsfriheten och sanningskrafvet för de enskilde, dels äfven hänsynen till den svenska statskyrkans eget välförstådda intresse. Vår svenska statskyrka, som hon brukar kallas — jag skulle hellre vilja kalla henne *lands*-kyrka — befinner sig för närvarande och har länge befunnit sig i ett hardt när olidligt tillstånd. Hon är så långt ifrån att motsvara sitt ideal, att vara ett enhetligt och homogent samfund, att hon tvärtom är uppfyld af de mest olikartade element, dels stridiga, dels rent af fiendtliga; dels sådana, som blott förneka statskyrkan, dels sådana, som förneka allt hvad kristendom heter. Det är naturligt, att dessa element skola träda hindrande och hämmande i vägen vid de

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

försök, som kyrkan gör att förbättra sin tukt och ordning, sina lagar och inrättningar. Det är naturligt, säger jag, ty somliga af dessa element frukta, att deras frihet skall lida intrång genom de nya anordningarna, och andra åter vilja icke göra uppoffringar för en kyrka, som de ogilla, ja kanske hata och afsky. Hvilka svårigheter, som häraf vållas inom de särskilda församlingarna, är väl kändt för alla och en hvar; de höra till den dagliga erfarenheten icke minst här i hufvudstaden. Äfven här i Riksdagen hafva vi haft erfarenhet af, huru svårt det är att genomföra några nya anordningar eller lagar, när det gäller kyrkan. Det kan väl hända, att det ofta berott på förslagens egen beskaffenhet, men säkert är, att det ofta också berott på det förhållande, jag nyss nämnt. Såsom ett exempel härpå, som nu faller mig i minnet, skall jag be att få nämna ett lagförslag, som för icke länge sedan i denna kammare behandlades.

Det var ett lagförslag om enskild själavård, konfirmation och Herrens heliga nattvard, deri föreslogs bland annat en obligatorisk konfirmationsundervisning för vår uppväxande ungdom. Om nu vår statskyrka varit en homogen kyrka, såsom t. ex. dissenterkyrkorna och andra, då hade väl ingenting varit naturligare, enklare och rigtigare, än ett sådant stadgande om obligatorisk konfirmationsundervisning. Men såsom förhållandena hos oss för närvarande äro, mötte genast den invändningen, att ett stadgande om obligatorisk konfirmationsundervisning skulle lägga ett samvetstvång på sådana föräldrar, som på inga vilkor vilja skicka sina barn till statskyrkans presterskap för att utbildas och uppfostras i religiöst afseende. Förslaget ansågs derför oantagligt och föll. Jag föreställer mig, att sådant icke kunnat ifrågakomma, om vår kyrka i förevarande hänseende varit annorlunda organiserad än hon är, om hon varit ett enhetligt och homogent samfund. Det är för mig klart, att vår kyrka icke kan hoppas på någon förändring till det bättre, förrän hon öppnar sina portar, icke endast på glänt, såsom för närvarande, utan fullständigt, för dem, som icke vilja tillhöra henne. Jag är öfvertygad om, att kyrkan härpå icke skulle något förlora, utan tvärtom i längden afgjordt vinna. Hon skulle derigenom till en början vinna större enhet och sammanhållning inom sig sjelf och derigenom också kunna konsolidera och reformera sig med större frihet och lätthet, än nu kan ske. Hon skulle sedan, med större kraft och framgång, kunna arbeta på att återföra i sitt sköte dem, som hon måst skilja ifrån sig. Jag är förvissad om, att kyrkan då icke behöfde misströsta om sin slutliga seger. För att icke tala om den sanningens magt, som hon bör känna inom sig, är hon dock omfattad med kärlek och vördnad af större delen af svenska folket; hon skall alltid komma att utöfva en stark dragningskraft äfven på dem, som skilt sig ifrån henne, ty hon är ju likväl den *gamla* kyrkan, våra fäders kyrka.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få ansluta mig till utskottets föreliggande förslag, utan att jag derför vill instämma i allt, hvad motionen och utskottets motivering innehålla. Det är endast i en punkt som jag vill föreslå en ändring i utskottets förslag. Det heter der: »att det må lemnas fritt för hvarje svensk undersåte, som fylt aderton år» o. s. v. Detta är, synes mig, en väl tidig åldersgräns. Jag tror icke, att en ungdom på 18 år kan ega

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

den mognad och besinning, som kräfves för att taga ett så vigtigt steg som att lemna den gamla kyrkan och öfvergå, kanske icke till ett kristet samfund, utan till ett okristet. Jag anser, att en så omogen ungdom ganska lätt kan komma att förvexla tillfälliga stämningar och intryck med verklig öfvertygelse och blifva utsatt för lockelser och bearbetningar från olika håll. Jag ber derför att få föreslå den förändringen i utskottets hemställan, att i stället för »aderton år» det insättes *tjuguett år,* myndighetsåldern, och anhåller att få yrka bifall till detta mitt förslag.

Herr Hammarskjöld: Ehuru jag är i det väsentligaste redan förekommen af tvenne föregående talare, herrar von Krusenstjerna och Odhner, vill jag likväl tillägga några ord.

Jag vill först säga, att jag instämmer i motionens hufvudsyfte. Då denna fråga var före vid sistlidet års kyrkomöte, uppträdde för densamma en framstående talare, som redan blifvit citerad af herr von Krusenstjerna, en teologie professor i Upsala, om hvilken man minst af allt kan säga, att han är okyrklig. Han hade i sitt anförande ett yttrande, som jag särskildt vill omnämna. Det lyder: »kyrkan hvarken kan eller vill eller får med våld inom sig qvarhålla dem, som af alla krafter arbeta på att komma ur henne». Detta är också min mening. Jag är fullständigt öfvertygad om, att för kyrkan sjelf är det icke den ringaste fara att skilja från sig sådana medlemmar, som förklara sig icke tro på hennes läror, och jag är lika öfvertygad om, att det tvärtom är till skada för kyrkan att tvinga dem att stanna qvar. Ty sådant för endast med sig, att det hos dessa personer uppväckes hat och bitterhet mot kyrkan. Jag är ytterligare öfvertygad, att, om denna lagförändring blifver genomförd, det ej blifver många, som komma att begagna sig af densamma. Det är särdeles lockande att tala om, att man är förtryckt och tvingad att stanna qvar inom statskyrkan, men blifver detta tvång borttaget, förfaller hela lockelsen, och jag tror, att en stor del af dem, som förut talat så mycket om att utträda ur kyrkan, då komma att stanna qvar.

Utom de skäl jag nu nämnt, finnes det för mig ett ytterligare mycket talande skäl, som gör, att jag kan vara med om en lagförändring i motionens syfte, och det är krafvet på ärlighet och sanning. Ty det är, såsom redan af en föregående talare påpekats, ingen svårighet redan nu att träda ut ur statskyrkan, utan att man derför behöfver ingå i något annat kyrkosamfund, om man icke håller på sanning och ärlighet. Om någon anmäler sig att vilja gå öfver t. ex. till metodistsamfundet, så blir han genast utskrifven ur statskyrkan. Men hvem tvingar honom sedan att gå in i metodistsamfundet? Är det då icke bättre att ställa så till, att icke statskyrkan sjelf genom en olämplig lag frestar eller lockar folk att begå en oärlighet för att vinna sitt mål.

Men om jag sålunda är ense med motionären i motionens hufvudsyfte, så är jag det deremot icke i fråga om den åldersgräns för utträde ur statskyrkan, som han ifrågasatt och utskottet godkänt.

Samme talare vid kyrkomötet, som jag nyss citerat, yttrade om den åldersgräns, inom hvilken det ifrågavarande utträdet ur statskyrkan

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

skulle få ske: »men — — — så är just denna den mest kritiska tid, då ynglingen är så fruktansvärdt utbildad och vis i sina egna tankar och fallen för det s. k. 'fritänkeriet', som dock i sjelfva verket är ganska oskyldigt, men hvaraf han sjelf gör ett stort nummer, att han för att visa sin 'frisinthet' går åstad och söker utträde ur kyrkan. Detta kunde vara ganska betänkligt.» Jag anser derför, att åldersgränsen för utträde ut statskyrkan borde sättas något högre än utskottet föreslagit, och kan i denna del förena mig med herr Odhner derom, att ifrågavarande åldersgräns bör sammanfalla med den borgerliga myndighetsåldern.

Jag yrkar således bifall till motionen med den ändring, som af herr Odhner föreslagits.

Herrar *Larsson* från Upsala och *Mallmin* förklarade sig instämma häruti.

Herr Petersson i Boestad: Herr talman! Att motionären skulle i år återkomma med sin motion var att vänta, efter den utgång frågan fick vid behandlingen i denna kammare i fjor. Men att vårt aktade lagutskott skulle förorda ett skrifvelseförslag i motionens syfte, hade jag ej väntat.

Jag ber att få till protokollet antecknadt, att jag yrkar afslag å utskottets betänkande. Jag gör det på den grund, att jag anser, att man ej bör öppna portarne för religionslösheten. Ty derigenom utsättes vår ungdom för den stora faran att öfvergifva våra fäders tro. Den förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, som vi hafva, är så frisinnad, att man med skäl kan förvåna sig öfver, att någon menniska kan känna sig otillfredsställd med densamma. Om än i de stora städerna anspråken på religionslöshet tränger på med stor magt, så är detta lyckligtvis ej förhållandet på landsbygden, der man ännu håller vår lutherska kyrka och bekännelse högt. Det ligger för öfrigt mycken motsägelse deri, att män, som gjort till sin lifsuppgift att arbeta i den kristna missionens tjenst, kunna vara med om yrkanden, som gå ut på att gifva vårt folk, vår ungdom tillfälle att öfvergå till religionslöshet, som ju är detsamma som hedendom.

Jag yrkar, såsom sagdt, afslag å utskottets betänkande.

Herr Jakob Erikson: Jag har allt skäl att vara belåten såväl med den behandling, min motion rönt i lagutskottet, som äfven för det understöd, den redan fått i afton här i kammaren. I synnerhet är jag lagutskottets vice ordförande tacksam för hans uttalande.

Det yttrades på förmiddagen, att hvarken metodister, baptister eller dissenters i allmänhet skulle vinna något på en sådan lagförändring, som jag föreslagit i min motion. Jag är glad öfver, att det redan blifvit framhållet, att det blefve statskyrkan, som komme att vinna derpå. Detta torde vittna om, att det icke är i något sjelfviskt syfte, eller för att skada statskyrkan, jag, som är dissenter, väckt denna motion. Jag har icke åsyftat annat, än att sanningen skall komma till heders, så att en person i religiöst och kyrkligt hänseende skall få gälla för hvad han i verkligheten är.

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

Det har af lagutskottets ärade vice ordförande framhållits, att skälen eller motiven till det motstånd, som gjort sig gällande mot denna lagförändring, icke, såsom jag i min motion tagit mig friheten antyda, vore att söka i någon ekonomisk fråga. Jag är glad öfver, att jag från det hållet fått en sådan upplysning, och jag är mycket tacksam derför; ty eljest hade jag kanske icke alldeles utan skäl, såsom jag också påpekat, trott att ekonomien spelat någon rol här vid lag. Jag styrktes till och med i den uppfattningen af ett yttrande på förmiddagen utaf representanten från Vestbo härad.

Här hafva nu framhållits så många skäl, som tala för denna förändring, att jag kan fatta mig mycket kort. Jag hoppas, att man hädanefter icke skall anse sig hafva anledning att påstå, att det redan finnes tillräckligt stor frihet för personer, som icke hylla statskyrkans öfvertygelse, att ur henne utträda.

Det har talats om, att den åldersgräns, som jag föreslagit för rättighet att utträda ur statskyrkan, skall vara satt alltför låg. Jag har valt denna ålder, derför att Andra Kammaren vid två föregående riksdagar utan vidare fattat beslut derom, att åldersgränsen borde sättas till 18 år; och dessutom finnes denna åldersgräns redan i nu gällande dissenterlag angifven för rättighet till utträde ur statskyrkan.

Det är dock en annan invändning mot den föreslagna reformen, som jag tagit mig friheten påpeka i min motion och hvarom icke mycket blifvit sagdt, men som jag dock tror gör, att rätt många draga sig för att ingå på förändringen, och det är i fråga om barnens uppfostran. I det afseendet vill jag endast påpeka, att jag blott föreslagit en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran, att från regeringen måtte komma förslag till Riksdagen om sådan förändring i den nu gällande dissenterlagen, att utträde ur svenska kyrkan må kunna beviljas äfven icke kristna, samt om de förändringar i denna lag eller förordning, som kunna finnas af behofvet påkallade. Och om nu en sådan skrifvelse skulle aflåtas till Kongl. Maj:t, så synes det mig, att man så kan ändra § 6 i denna förordning, hvilken handlar om barns uppfostran, att kristendomsundervisning, om man så vill, blir obligatorisk för barn af föräldrar, som utträdt ur kyrkan utan att inträda i samfund med kristen trosbekännelse. En sådan anordning bör det icke vara svårt att åstadkomma. Men det synes mig icke, att man af den anledningen, att barn, som födas här i Sverige, böra bibringas undervisning i kristendom, bör tvinga deras föräldrar att qvarstå i en kyrka, hvars åsigter de icke gilla. Frågan om barnuppfostran har ingenting att göra med frågan om utträde. Man kan ordna den förra frågan alldeles oberoende af den senare.

Jag skall, ehuru det kanhända vore större utsigter för ett yrkande om bifall till det af herr Odhner framstälda förslaget, hvilket också framlagts vid sistlidet års kyrkomöte, likväl tillåta mig att yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr *Ericsson* i Väsby instämde i detta yttrande.

Herr Petri: Då jag förut icke haft tillfälle att vid Riksdagen yttra mig i nu föreliggande ämne, så ber jag att i korthet få angifva

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

min ståndpunkt i afseende på detsamma. Jag är visserligen mycket benägen för, att hvar och en skall få utöfva sin religion på det sätt och efter den metod, som han finner för sig lämpligast, och det finnes ju i gällande dissenterlag ett stadgande i sådant syfte. Deremot kan jag icke vara med om den utsträckta frihet, som lagutskottet nu vill gifva. Jag är rädd för, att, om dess förslag antages, denna frihet snart icke skall förtjena namnet frihet, utan namnet sjelfsvåld. Jag är rädd för, i olikhet mot den föregående talaren, att det då skall blifva rätt många, som anmäla sig till utträde ur statskyrkan, somliga måhända af rent ekonomiska skäl, emedan de anse, att de i framtiden blifva befriade från utgifter till statskyrkan, men andra också af det skälet, icke att de vilja utöfva sin religion på annat sätt, utan att de vilja blifva fria från all religionsutöfning. Jag tror, att ett sådant stadgande skulle bidraga till att så godt som afklippa bandet, som, förut väl skört, dock ännu bidrager till att hålla någon ordning i vårt religiösa lif.

När nu denna frihet skulle utsträckas till adertonåringar, som för öfrigt äro omyndiga, men i detta hänseende och i ett ämne af sådan vigt skulle behandlas såsom myndiga, så gifver detta mig ytterligare anledning att yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herrar *Johansson* i Strömsberg, *Petersson* i Runtorp och *Bladh* instämde med herr Petri.

Herr Wavrinsky: Herr talman! Jag har tillåtit mig att begära ordet på grund deraf, att det synes mig, som om här under debatten man allt för mycket stält kristna och hedningar i motsats mot hvarandra, utan att tillräckligt framhålla att *mellan* dessa finnes en hel mängd af religiösa bekännelser, som utfylla svalget. Det är nog kändt för hvar och en af kammarens ledamöter, att i utlandet finnas unitariska församlingar, höger-, venster- och center-unitarier. Den ärade talaren på stockholmsbänken erinrade om, hvilka svårigheter det blir för presten att afgöra, om en sådan församling kan kallas kristen eller icke. Det var några personer i Göteborg för några år sedan, som hos Kongl. Maj:ts begärde erkännande för en unitarisk församling, som upprättats i Göteborg. En af veteranerna i denna kammare, herr Sven Adolf Hedlund, var bland dem, som sökte ett sådant erkännande. Det vägrades derför, att man ansåg, att unitarier icke kunde betraktas såsom kristna. När nu det finnes flere unitariska rigtningar och i synnerhet i England högerunitarier, som stå statskyrkan mycket nära, så kunde det blifva mycket frestande för en statskyrkans medlem, som anmälde sig till utträde, att uppgifva någon församling i England, som hör till högerunitarierna; och för presten blefve det mycket svårt att afgöra, huruvida den är kristen eller icke.

Jag har tagit till ordet för dessa unitarier, emedan jag tror mig veta, att, ehuru ingen unitarisk församling i vårt land finnes, det dock finnes ett mycket stort antal unitarier. Om man drager upp gränsen så föga skarpt, att man endast talar om kristna eller hedningar, så falla unitarierna under domen öfver hedningarne.

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

För att få säga något till försvar för hedningarne, vill jag anföra ett yttrande af Tegnér: »menskliglietens adelskalender är fullskrifven med hedniska namn». Jag ber kammarens ledamöter att icke allt för mycket rigta sin uppmärksamhet på utilisterna i Sverige, deras åtgöranden och det uppseende, de väckt. Det finnes många samvetsgranna opponenter till religionens dogmatiska uppfattning, hvilka icke böra så strängt bedömas, som det sker, när man hånfullt uttalar sig om »hedningar». Det finnes bland bildade vetenskapsmän många dolda hedningar; och till de *uppenbara* hedningarnes heder tillåter jag mig att säga, att det snarare talar till deras fördel, att de öppet erkänna, att de icke dela statskyrkans åsigter: de vilja icke göra sig skyldiga till något hyckleri. Jag tror icke, att de bestå blott af stridslystna, jag tror, att bland dem finnas många samvetsömma män, om de också icke träda fram. Det finnes många kristna, som hemfallit till fritänkeri, och då de icke funnit sig tillfredsställda, återvändt till kyrkan.

För alla dessa orepresenterade har jag vågat säga dessa ord i förhoppning att jag icke skall missförstås: det är icke till försvar för utilisternas tillvägagångssätt, som jag uppträdt.

Det har sagts, att adertonårsgränsen borde uppflyttas till den borgerliga myndighetsgränsen: 21 år. Jag ber deremot få invända, att då statskyrkan finner de konfirmerade vara mogna till att afgifva sina löften till statskyrkan vid ännu lägre ålder, det vill synas som om man vid 18 års ålder borde vara mogen att bestämma, om man *icke* vill qvarstanna i statskyrkan. Det är ur denna synpunkt som jag ber att få instämma i och yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Falk: Herr talman! Det händer rätt ofta, att det är så mycket taladt i en sak och har så många gånger upprepats samma skäl, att man anser sig pligtig att tiga. I denna fråga har emellertid förekommit yttranden af den beskaffenhet, att jag icke *kan* tiga, emedan jag då skulle svika min öfvertygelse. Jag ber få fästa uppmärksamheten på, att här under förmiddagens diskussion yttrats ord, gående ut på, att de, som icke fullt kunna underordna sig svenska statskyrkans dogmer, utan att derför hafva utträdt ur statskyrkan, borde betraktas såsom hedningar, religionslöse m. m. Jag hade väntat, att någon af de framstående talare, som sedan uppträdt, skulle hafva behandlat dessa yttranden så, som de i verkligheten förtjena, utan att jag derför vill påbörda den ärade talaren någon bitterhet eller brist på menniskokärlek gent emot dem, som icke hafva samma tro som han. Då så icke skett, nödgas jag för min del offentligt tillkännagifva, att jag, som icke utträdt ur svenska statskyrkan, dock icke kan sluta mig till alla dess dogmer, och att jag derför ser med respekt på alla, som, ehuru de icke utträdt ur statskyrkan, dock hafva en i vissa fall afvikande mening. Att kasta — jag vill icke begagna ordet smuts, men åtminstone skugga, på dessa personers allvarliga sträfvande att vinna den sanning, som för oss alla, vare sig vi tillhöra svenska statskyrkan eller icke, dock är det högsta eftersträfvansvärda, att med missaktning betrakta dem och påstå, att de i sjelfva verket äro hedningar, tror jag icke vara på sin plats; och framför allt borde det icke hafva framkommit från en svenska statskyrkans prest.

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

Gent emot ifrågavarande förslag har jag ingenting annat att anmärka, än att jag anser lagutskottet hafva gått för långt, då det ifrågasatt, att den ålder, vid hvilken man skulle vara berättigad att välja mellan så vigtiga ting, som här äro i fråga, skulle bestämmas till aderton år, då man i öfrigt uti politiskt och socialt hänseende först uppnår myndig ålder vid 21 år.

Får jag deremot den ifrågasatta lagförändringen derhän, att åldern sättes till 21 år, så skall jag med nöje biträda det af lagutskottet väckta förslaget.

Herr talman, jag skall icke framställa något yrkande.

Herr Höjer: Herr talman! Jag hade nyss anmält mig till ordet för att bemöta herr Odhner, men strök mig sedan från listan, då jag af andra blifvit förekommen.

Nu har likväl min högt ärade vän, herr Falk, framkommit med samma yrkande, som först gjordes af herr Odhner och sedermera biträddes af herr Hammarskjöld, och derför har jag ansett att från den liberala sidan en ytterligare protest borde framkomma. Jag ser för min del icke något skäl, hvarför vi skola förändra denna åldersgräns, 18 år, till 21 år. Skälen att bibehålla den nuvarande åldern äro redan anförda, och jag skall anhålla att ånyo få stryka under dem. Svenska Riksdagens Andra Kammare har vid två föregående riksdagar, nemligen åren 1891 och 1893, för sin del antagit ett förslag, hvarigenom denna åldersgräns, 18 år, ytterligare fastslogs. Nu gällande dissenterlag af den 31 oktober 1873 bestämmer i 3:e paragrafen: »Ej må någon på grund af anmälan, som skett innan han fylt aderton år, anses från svenska kyrkan skild. I främmande församling må ej heller någon före nämnda ålder upptagas». Slutligen är, såsom äfven herr Wavrinsky antydde, konfirmationsåldern bestämd till 15 år. Är jag så pass qvalificerad vid 15 års ålder, att jag efter föregående konfirmationsundervisning kan intaga en bestämd ställning i förhållande till svenska statskyrkan, så bör jag väl i all rimlighets namn åtminstone lika mycket och enligt min uppfattning mycket mera kunna få förfoga öfver min person i fråga om utträde ur statskyrkan vid 18 års ålder.

I min tanke skulle Andra Kammaren taga ett steg baklänges med hänsyn till de beslut, som fattades vid 1891 och 1893 års riksdagar, om kammaren nu vid en blifvande votering komme att biträda herr Odhners förslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag oförändradt.

Med herr Höjer förenade sig herrar *John Olsson*, *Eklund* från Stockholm, *Wallis*, *Gustaf Ericsson* från Stockholm och *Bergström*.

Herr Kardell: Herr talman, mine herrar! Jag har för afsigt att endast yttra några ord om åldersgränsen. Jag ber att få återkalla i minnet, att vi vid denna riksdag förehaft till behandling en kongl. proposition, uti hvilken det var fråga om vilkoren för främmande trosbekännares öfvergång till svenska statskyrkan. Uti denna var ingen bestämd åldersgräns föreslagen. Det hette allenast, att det för rätt till öfvergång erfordrades att hafva vunnit tillräcklig förståndsmognad.

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

Vid behandlingen af denna kongl.proposition inom utskottet väcktes förslag om att utbyta detta obestämda uttryck mot en åldersgräns af aderton år, men då framhölls från motsatta sidan, att aderton år vore alldeles för hög ålder; förståndsmognad kunde vinnas tidigare; ja, man talade till och med om tolf år.

Anses nu en så låg ålder vara tillräcklig för öfvergång från ett främmande trossamfund *till* den svenska statskyrkan, så bör väl aderton års ålder vara tillräcklig för utträde *ur* densamma. Jag har endast velat tillägga detta till hvad som förut sagts angående samma sak. På grund häraf yrkar jag bifall till utskottets förslag oförändradt.

Jag gör detta så mycket hellre, som samma förslag vid två föregående riksdagar af Andra Kammaren antagits. Det höfves således denna kammare att äfven denna gång högt höja samvets- och tankefrihetens banér.

Vill man sjelf hafva sin öfvertygelse respekterad, är man skyldig att visa respekt mot andras.

Herr *Petersson* i Brystorp instämde i detta yttrande.

Herr Odhner: När jag väckte mitt förslag om åldersgränsens höjande från 18 till 21 år, så var det mig naturligtvis bekant, att en åldersgräns af 18 år är stadgad i nu gällande dissenterlag; men, mine herrar, det är en stor skilnad mellan dissenterlagens bestämmelser i öfrigt och dem, som förekomma i utskottets förslag. Enligt dissenterlagen gäller det endast att utgå från svenska statskyrkan och ingå i en annan *kristen* församling, men enligt utskottets förslag gäller det eventuelt att lemna hela det kristna samfundet och ställa sig utom detsamma.

Det är denna omständighet, som jag anser tillräckligt motivera den högre åldersgräns, hvarom jag tagit mig friheten att framställa förslag.

Häruti instämde herr *Ramstedt*.

Herr Petersson i Dänningelanda: Herr talman, mine herrar! Jag skall i år likasom i fjor tillåta mig att yrka afslag å såväl motionen som utskottets förslag. Jag kan nemligen icke finna annat än att staten frånträder den kristna ståndpunkten, om den lemnar samma sitt erkännande åt icke kristet trossamfund som åt dem, som hysa kristen, religiös uppfattning.

Det är visserligen framhållet, att man icke bör tvinga någons samvete och det har af en talare åberopats hvad grundlagens bud i detta hänseende stadgar; men jag tror, att när det grundlagsbudet skrefs, man hade en annan uppfattning om religionen, än man nu har. Man stod då närmare den katolska religionen, hvilken i mångt och mycket var förtryckande för individen, och det var då hufvudsakligen meningen, att man skulle ega frihet i religiöst hänseende och efter sin evangeliskt-lutherska bekännelse samvetsfrihet utan någon som helst inskränkning.

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

I våra borgerliga lagar äro gränser satta för individens frihet; man får icke i något hänseende utöfva sin uppfattning, utan att man underkastar sig de inskränkningar, som gällande lagar bestämma. Vi hafva nyligen haft frågan om mantalsskrifningsförrättning till behandling, och då framhölls det, att det var mycket noga med hvar en person mantalsskrefs; vi hafva äfven en lag, som bestämmer, huru lösdrifvare skola behandlas.

Men jag tror icke, att det är till någon nytta för samhället, detta nu föreliggande förslag. Om dessa unga personer vid 18 års ålder lemnas åt sig sjelfva och någon lockar dem att öfvergifva den kristna tron, så kunna de, enligt min tanke, när de komma ut i verlden, äfven blifva till skada för det borgerliga samhället.

Jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Fjällbäck: Herr talman! Det är med anledning af de yrkanden, som framstälts af några föregående talare, att åldersgränsen skulle höjas till 21 år, som jag begärt ordet.

Man kan ju tänka sig, att det slutligen skulle kunna lyckas oss att få detta förslag igenom alla instanser, hvilka, såsom vi veta, äro ganska många, men det kan hända att, om vi besluta 21 år, medkammaren bestämmer 25 år, och då kan på detta sätt sjelfva reformens innebörd och värde reduceras bort.

Men äfven om så icke skulle ske, så ber jag att få fästa uppmärksamheten derpå, att vi efter mycket motstånd från kyrkans män och anhängare lyckats få äktenskapsåldern för qvinnan höjd från 15 till 17 år. Det synes mig vara skäl att lemna en person frihet att utgå ur statskyrkan åtminstone ett år efter det den ifrågavarande personen inträdt i äktenskapsåldern.

Jag vill icke yttra mig om, huru det nu är ställdt med dem, som vinna inträde i svenska statskyrkan. Det sker ju jemförelsevis ganska tidigt, och mot ett sådant förfarande har ingen anmärkning gjorts. Det torde väl icke vara farligare att låta 18-åringarne välja sig ur statskyrkan, än att låta ett nyfödt barn inskrifvas i densamma.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag oförändradt.

Herr Jakob Erikson: Jag skulle för min del icke hafva haft så synnerligen mycket att invända mot herr Odhners förslag, om det icke förhölle sig så, att ett antagande deraf komme att innebära, att ingen fick utträda ur svenska statskyrkan för att öfvergå till främmande *kristet* trossamfund, förr än han uppnått 21 års ålder. Då det hittills varit och ännu är medgifvet att öfvergå från statskyrkan till ett visst kristet trossamfund vid uppnådda 18 år, så vore det en reform baklänges.

På grund häraf kan jag icke instämma uti hans yrkande, utan yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr Eriksson i Elgered: Jag ber endast att få tillkännagifva, att jag för min del kommer att rösta för utskottets förslag.

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att uträda ur svenska statskyrkan. (Forts.)

Herr Näslund: Det kan naturligen icke falla mig in att efter de många anföranden, som här hållits, och de många instämmanden, som gjorts för bifall, besvära kammaren med många ord; men då, efter hvad utskottets betänkande angifver, jag nödgats reservera mig mot majoritetens inom utskottet tillstyrkande af motionen, ber jag att i korthet få tillkännagifva anledningen dertill.

Jag har alltid ansett och anser fortfarande, att denna fråga är af en synnerligen svårlöst beskaffenhet, helst då det på förhand är omöjligt att beräkna följderna deraf, hvadan jag icke kunnat inse fördelen af att antaga ett sådant förslag som här är i fråga.

Dessutom har till denna min motvilja mot motionen bidragit den nu föreslagna åldersgränsen, 18 år. Om Riksdagen skulle bifalla det nu föreliggande förslaget, hvartill jag med min röst icke vill bidraga, så borde åtminstone den åldersgräns, som under debatten föreslagits, nemligen 21 år, vara den lägsta, som borde ifrågakomma.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Med herr Näslund instämde herrar *Magnusson, Andersson* i Backgården och *Carlsson.*

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr talmannen propositioner: 1:o) på bifall till utskottets hemställan oförändrad; 2:o) på bifall till densamma med den af herr Odhner föreslagna ändring; och 3:o) på afslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef, sedan till kontraproposition antagits yrkandet på afslag, nu uppsatt, justerad och antagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller lagutskottets hemställan i nu föredragna utlåtande n:o 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets nämnda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen försiggick i vanlig ordning och visade 117 ja mot 88 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Om utbyte af skollärares rätt till kofoder mot viss ersättning i penningar. (Forts.)

§ 2.

Härefter föredrogs lagutskottets utlåtande, n:o 51, i anledning af väckt motion om utbyte af skollärares rätt till kofoder mot viss ersättning i penningar.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottets behandling hänvisad motion, n:o 81, hemstälde herr *Zotterman*, med hvilken herr C. J. Jakobson instämt, »att Riksdagen ville besluta sådan ändring uti § 1 mom. 2 af kungörelsen den 20 januari 1888, sådant detta lagrum lyder i kungörelsen den 5 oktober 1891, angående aflöning åt lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor, att bestämmelsen om att åt ordinarie folkskolelärare och lärarinna bör af skoldistriktet anskaffas sommarbete och vinterfoder för en ko eller ock, der hinder eller svårigheter af lokala eller andra förhållanden derför möta, minst värdet af 8 hektoliter 25 liter spanmål af visst slag i ersättning lemnas, må upphöra att gälla samt att i stället godtgörelse för ifrågavarande naturaprestation skall under benämning »ersättning för kofoder» utgå med 100 kronor per år, dock att sådan lärare eller lärarinna, hvilken vid den tidpunkt, då stadgandet derom träder i kraft, erhåller kofoder in natura eller ersättning derför till högre belopp än 100 kronor per år, må vara berättigad att vid sådan förmån bibehållas, hvad ersättningen vidkommer dock icke längre än hvad dertill beslutet eller öfverenskommelsen om sådan ersättning föranleder».

Utskottet hemstälde emellertid, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

Emot denna utskottets hemställan hade reservation anmälts af herrar *Kardell*, *Svensson* från Karlskrona och friherre *Bonde*, som ansett, att motionen bort af utskottet tillstyrkas.

Derjemte hade herrar *von Krusenstjerna*, *Bruzelius* och *Erickson* i Bjersby låtit anteckna, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.

Ordet begärdes af

Herr Zotterman, som yttrade: Under en tid, då penningeväsendet låg så att säga i sin linda, var det helt naturligt, att embets- och tjenstemän aflönades in natura. Men i den mån penningen kom i ett lifligare omlopp, öfvergaf man det gamla aflöningssättet och utbytte detsamma mot aflöning i penningar. Så ha presterna mistat sitt tionde och deras löner reglerats; domarecorpsens, krigsbefälets och landsstatens tjensteboställen äro från embets- och tjensteinnehafvarne borttagna, och nu få dessa alla kontant lön. Och nog må man erkänna, att det icke var någon uppbygglig syn att se församlingsborna samlade vid prestgårdarne med sädeskärfvar, får, gäss, smör och ägg eller att se klockaren fara omkring i socknen för att upphemta hö och halm, fårlår och bullar. Aflöningen in natura är sålunda ett föråldradt aflöningssätt. Men icke förty är ännu genom en kongl. förordning detta föråldrade aflöningssätt qvar för folkskolelärarne under form af kofoder och sommarbete för en ko.

Olämpligheten af denna löneform har också af de flesta kom-

Om utbyte af skollärares rätt till kofoder mot viss ersättning i penningar. (Forts.)

munalstyrelser inom landet till fullo insetts, hvilket framgår af det förhållandet, att, enligt det af statistiska centralbyrån den 28 mars 1891 aflemnade sjunde häftet af aflönings- och pensionsstatistiken, af 5,432 folkskolelärare, som utbekommo löneförmånen kofoder, ersättning i penningar numera lemnas åt icke mindre än 4,854. Utskottet har också medgifvit, att det nu ifrågavarande aflöningssättet är föråldradt, hvarför det i likhet med mig anser, att ett obligatoriskt utbyte mot ersättning i penningar skulle medföra afsevärda fördelar.

Det nuvarande stadgandet om folkskolelärares rätt till kofoder eller ersättning derför är icke fullt klart och tydligt affattadt. Detta faktiska förhållande har också utskottet erkänt, likasom det är visst, att det obestämda och oklara lagstadgandet förorsakat en stor mängd stridigheter mellan folkskolelärarne och församlingarne, samt haft till följd, att, der ersättningen utgår med penningar, ersättningsbeloppen äro synnerligen olika på olika orter. Så utgår ersättningen i fast belopp till olika valörer, skiftande mellan 55 och 200 kr., åt 3,062, efter årets markegångspris åt 654 och efter 10-årigt markegångspris åt 1,138.

I 578 fall åter utgår kofodret icke genom penningersättning utan få blott 437 kofoder in natura, 20 in natura utan sommarbete, och 121 få ersättning i spanmål, lönejord eller mjölk.

Några få platser, med hvilka den i fråga varande löneförmånen utan vidare uppgifves utgå dels in natura, dels i penningar, äro här ej upptagna.

För att förekomma de olägenheter och de stridigheter, som uppstått inom församlingarna med anledning af den bestämmelse, som här är i fråga, och för att få enhet i detta hänseende, har jag tillåtit mig föreslå, att dessa naturaprestationer skulle utbytas mot en ersättning af 100 kronor.

Utskottet har erkänt behofvet af ett tydligare och bestämdare uttalande i denna fråga, men det har icke ansett sig kunna biträda min motion, derför att dessa naturaförmåner hafva så olika värden på olika platser i landet och att, för den händelse beloppet skulle bestämmas till 100 kronor, hvilket utskottet synes anse vara det rigtiga beloppet, ett stort antal kommuner af staten skulle åläggas större uppoffringar för skolväsendet, än de nu äro underkastade. Om jag tager i betraktande de fall, der ersättningen utgår i fasta belopp, så finner jag, att den öfverstiger 100 kr. i 195 fall, att den uppgår till jemnt detta belopp i 779 fall och att den understiger 100 kr. i 1,561 fall. Jag har i de beräkningar, som jag efter statistiska centralbyråns uppgifter anfört, icke medtagit Stockholm, emedan ersättningen der ingår i den kontanta lönen.

Om nu 100 kr. skulle fastställas som ersättning för kofodret, så frågas det: huru stor uppoffring skulle det blifva, eller huru stort tillskott skulle denna bestämmelse förorsaka? Det går temligen lätt att räkna ut. Om man lägger tillsammans de fall, der värdet öfverstiger 100 kr., och de fall, der det uppgår till jemnt detta belopp, samt äfven medräknar Stockholms lärarepersonal, får jag en summa af 1,474 fall. Drager jag denna siffra från hela antalet 5,432, så får jag qvar 3,958 fall. Om jag beräknar, att medelafgiften måste vara minst 50 kr., så skulle de ökade kostnaderna för hela landet utöfver det nu ut-

Om utbyte af skollärares rätt till kofoder mot viss ersättning i penningar. (Forts.)

gående beloppet uppgå till 197,900 kr. Men jag antager, att medelsiffran blir större än 50 kr., och då måste siffran sjunka, och jag vågar tro, att den kommer att sjunka ända till 150,000 kr.

Vidare vill jag erinra derom, att om kofodret borttages i lag, så upphör äfven församlingarnes skyldighet att hålla ladugårdsbyggnader, och derigenom skulle en minskning uppstå i församlingarnas kostnader, som i väsentlig mån skulle förbättra förhållandet.

Då under de tre senaste riksdagarne, då denna fråga förekom, ehuru visserligen i sammanhang med en begäran om statsbidrag för $^2/_3$ af beloppet, 100 kr., det sammansatta stats- och lagutskottet alla tre åren tillstyrkt bifall till en sådan framställning, och då denna kammare likaledes alla tre åren utan votering, ja, till och med utan diskussion, biträdt sammansatta stats- och lagutskottets förslag, så har jag den förhoppning, att Andra Kammaren i dag, när den står inför frågan såsom en ren lagfråga, skall hafva godheten bifalla motionen.

Herr talman, jag tager mig friheten yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till min motion.

Vidare anförde:

Herr friherre Bonde: Då jag inom utskottet reserverat mig mot det slut, hvartill utskottet kommit, anser jag mig äfven böra yrka afslag å utskottets förslag, och jag anser mig äfven böra anföra några af de skäl, som föranledt mig dertill.

Skälen för detta mitt yrkande om afslag å utskottets hemställan äro redan af motionären så grundligt anförda, att många ord ej behöfva spillas derpå. Jag behöfver icke heller anföra några andra skäl, än hvad utskottet i sin motivering anfört. Första delen af utskottets motivering lemnar nemligen de allra bästa grunder för afslag å det slut, hvartill utskottet kommit. Utskottet säger nemligen der, att utskottet funnit »det nuvarande stadgandet om folkskolelärares rätt till kofoder eller ersättning derför icke vara fullt klart och tydligt affattadt, likasom utskottet anser, att ett obligatoriskt utbyte af det föråldrade aflöningssättet kofoder in natura mot ersättning i penningar skulle medföra afsevärda fördelar».

Jag instämmer fullkomligt i hvad utskottet der anfört. Sedan säger utskottet visserligen: »Då såväl värdet af naturaförmånen som den ersättning, hvilken derför faktiskt lemnas, är väsentligen olika i olika landsdelar, möter dock svårighet att finna ett för hela riket afpassadt belopp för ersättningens utgörande. Äfven om det af motionären härutinnan föreslagna belopp, 100 kronor, skulle befinnas vara det mest lämpliga, skulle likväl genom dess antagande ett stort antal kommuner af staten åläggas större uppoffringar för skolväsendet än dem, de nu äro underkastade.»

Utskottet antyder ju här, att just beloppet 100 kronor kanske är det mest lämpliga och har sålunda intet annat skäl att föreslå Riksdagen att afslå motionen än att det kan finnas församlingar, som för närvarande icke lemna så stor ersättning åt sina skollärare och derför

möjligen skulle kunna drabbas af ökade utgifter. Jag tror likväl, att de flesta församlingar i vårt land redan nu lösa kofoder med just detta belopp och kanske till och med högre. Och skulle det finnas några få församlingar, som lemna något mindre ersättning, så tror jag, att den tunga, som skulle komma att påläggas dessa församlingar, derest dessa ålades att något höja det ringa belopp, de lemna till sina skollärare, icke bör för dem kunna kännas så synnerligen tryckande.

Om utbyte af skollärares rätt till kofoder mot viss ersättning i penningar. (Forts.)

Folkskolelärarnes löner äro ej så stora, att, om händelsen skulle göra, att en eller annan församling genom beslut af Riksdagen komme att gifva dessa lärare några kronor mer i årlig aflöning, än hvad de nu göra, detta skulle bli för församlingarne ruinerande.

Jag ber, herr talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Åkesson: För min del skall jag gerna se, att motionen bifalles. Att ett obligatoriskt utbyte af kofoder mot ersättning i penningar skall medföra stora fördelar, som jag anser vara väl värda det möjligen något ökade belopp, som, utöfver hvad nu betalas, skulle komma att erläggas, derom är jag öfvertygad.

Det blir dock ej alla kommuner, som derigenom skulle komma att få en tillökning i sina utgifter. Jag vet tvärt om, att flera kommuner betala redan nu öfver 100 kronor i kofodersersättning.

Jag skall be att få yrka bifall till motionen.

Herr Ericson i Ransta: Utskottet har sagt, att de nuvarande bestämmelserna om folkskolelärarnes rätt till kofoder eller den kontanta ersättningen derför ej äro fullt klart och tydligt affattade.

Äfven jag anser, att detta är förhållandet; och jag tror derför, att det vore bra att få ett tydligt och klart uttalande härutinnan.

Visserligen är det föreskrifvet, att ersättningen för kofoder skall utgöras af lösen för 8 hektoliter 25 liter spanmål, hälften råg och hälften korn, men vid tvister inom församlingarna rörande den nämnda rätten till kofoder har detta stadgande icke blifvit följdt. Det föreligger således här en bestämmelse, som är så affattad, att den kan gifva anledning till tvister mellan församlingarne och lärarne.

Äfven af den orsaken är det sålunda skäl, att Riksdagen fattar ett klart och bestämdt beslut i frågan.

Om jag nu äfven fäster mig vid den summa, som är bestämd såsom ersättning för kofodret — nemligen lösen för 8 hektoliter 25 liter spanmål — så anser jag denna summa vara för liten för att ersätta det i lag bestämda kofodret.

Ty med tanke på lagens föreskrift, att läraren skall erhålla kofoder, anser jag, att han bör ha en sådan ersättning, att han derför kan köpa tillräckligt med foder för födandet af en ko.

Den kontanta lönen för denna förmån uppgår efter nuvarande spanmålspris endast till 50 kronor. Och jag frågar hvilken som helst i kammaren, som är bekant med dylika förhållanden, om det är möjligt att för en sådan summa utfodra en ko, så att hon kan lemna nämnvärd afkastning. Jag fruktar, att man nära nog skulle kunna

Om utbyte af skollärares rätt till kofoder mot viss ersättning i penningar. (Forts.)

åtala en person för att han svältfödde sina kreatur, om han skulle föda dem för denna summa. Och ännu mindre kan man begära, att ett djur, som får en dylik utfodring, skall kunna lemna någon afsevärd afkastning.

Ett ytterligare skäl för den föreslagna förhöjningen torde äfven beaktas, nemligen att genom den lätthet, som nu finnes att afyttra mjölken, högre pris ha uppstått på mjölk. Det har derför äfven blifvit dyrare för lärarne att köpa mjölk. Äfven denna omständighet torde vara ett skäl för att bifalla motionen.

Jag skall be att, på de skäl som motionären framstält samt med anledning af hvad jag nu anfört, få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den i ämnet väckta motionen, som jag anser vara förestafvad af rätt och billighet.

Herr Petersson i Runtorp: Den ärade motionären började med att såsom skäl för bifall till motionen framhålla, att man förr på landet betalade sina utskylder och öfriga onera in natura, men att numera dessa blifvit förvandlade i penningar. På samma sätt borde det äfven gå med kofodret.

Att en dylik förvandling skett, är ju sant. Men jag tror, att man har så mycken erfarenhet af hvad detta vill säga, att man önskar tillbaka rätten att utgöra onera in natura. Och jag har derför den åsigten, att man bör äfven dröja med den föreslagna åtgärden, till dess att bättre tider och bättre pris inträdt.

Hvad sjelfva den nu föreliggande frågan beträffar, är det förvånande, att motionären kunnat tänka sig, att kammaren skulle komma att gå in på hans förslag, då det ju vid flera föregående riksdagar har varit föreslaget, att staten skulle bekosta $^2/_3$ af den nämnda ersättningen och kommunerna $^1/_3$. Detta sätt att lösa frågan vore ju rimligt. Motionären torde derför böra ändra sitt förslag i samma rigtning, och då torde det möjligen kunna vara hopp om, att förslaget skall gå igenom. Men att under nuvarande förhållanden ålägga kommunerna att höja skollärarnes löner på detta sätt — ty det är här i sjelfva verket ej fråga om annat än en löneförhöjning — kan jag ej vara med om.

Det råder ju för öfrigt så olika förhållanden inom de särskilda kommunerna, hvilket motionären äfven sjelf omnämnt, att det är i de magraste och fattigaste församlingarne som ersättning för kofodret är beräknad till lägre pris än 100 kronor. Församlingarne hafva sannerligen under nuvarande omständigheter ej råd att betala ut kofodret i penningar med 100 kronor. De hafva under nuvarande omständigheter sannerligen icke råd att betala någon förhöjning af skollärarnes löner.

Jag tror, att hvad jag nu anfört kan utgöra tillräckligt skäl för afslag på motionen och bifall till utskottets förslag, hvilket jag nu också yrkar.

Herr Petersson i Brystorp: I likhet med motionären skulle jag icke hafva något emot, att kofoder in natura utbyttes mot en viss

penningsumma, men jag anser, att, när en sådan förändring sker, staten bör åtaga sig att betala $^2/_3$ af denna ersättning och kommunerna endast bidraga med $^1/_3$ deraf. Om man tänker efter, huru mycket staten får betala för den högre undervisningen och hvilket förmynderskap staten utöfvar öfver folkskolan, skall man lätt nog finna, att min nyssnämnda begäran icke är öfverdrifven.

Om utbyte af skollärares rätt till kofoder mot viss ersättning i penningar. (Forts.)

Motionären har framhållit, huru billigt det skulle blifva för kommunerna, om detta hans förslag antoges, och han uppgaf, att kofoder kunde i allmänhet uppskattas till endast 50 kronor för år. Jag behöfver då endast se till, huru det skulle ställa sig inom den kommun, som jag tillhör. Då det der finnes 8 skollärare, skulle antagandet af motionärens förslag endast för denna kommun medföra en ytterligare utgift af 400 kronor efter nämnda beräkning. Jag tror, att kommunen redan förut har så många utgifter, att den icke tål mera.

Jag vill derför icke vara med om någon ändring i ifrågavarande kungörelse, utan yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Högstedt: Ehuru jag håller motionären räkning för att han genom sin motion velat skaffa ur verlden ett gammalt tvistefrö, nödgas jag ändå yrka bifall till utskottets förslag. Om man nemligen, på sätt motionären föreslagit, bestämmer en för hela landet gällande ersättning af 100 kronor för år för kofoder, så blir följden deraf helt visst den, att mången skollärare derigenom får vidkännas en minskning af sina löneinkomster. Skulle kofoder ersättas med penningar efter hvad det verkligen är värdt, så kan, enligt mitt förmenande, beloppet hvarken för de norra eller södra provinserna sättas lägre än till 200 kronor för år. En lärare har nyligen af Konungens befallningshafvande i Malmöhus län blifvit tillerkänd nöjaktigt sommarbete för en ko samt 1,020 kilogram hö och lika mycket halm, allt af fullgod beskaffenhet, hvarjemte vederbörande församling ålades att tillhandahålla läraren ändamålsenlig ladugårdsbyggnad. Då hö kostar 10 öre och halm 5 öre per kilogram skulle hela kofoderskostnaden, inklusive sommarbete, uppgå till omkring 200 kronor. Och då härtill kommer lärarens rätt till lämplig ladugårdsbyggnad, torde man kunna finna, att de fleste lärare skulle drabbas af en bestämd förlust, om Riksdagen beslutade, att, på sätt motionären föreslagit, kofoder skulle ersättas med 100 kronor för år. Då synes det mig lämpligare att bestämma en viss summa för hvarje län, ty det verkliga värdet af ifrågavarande produkter kan ju vara mycket olika i olika delar af landet.

Detta tarfvar dock en utredning, och då ingen sådan finnes, torde det vara bäst att afslå motionen.

På grund häraf yrkar jag, såsom sagdt, bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Rinkaby: Jag har begärt ordet för att tillkännagifva, att jag instämmer med motionären deri, att kofoder till skollärarne bör utbytas mot penningar. Jag gör icke detta, derför att jag tror, att någondera parten, vare sig församlingen eller skolläraren, får någon större förmån deraf, och jag anser icke heller, att sjelfva hufvudsaken ligger deri, utan i något helt annat.

Om utbyte af skollärares rätt till kofoder mot viss ersättning i penningar. (Forts.)

Enligt folkskolestadgan har skollärare eller lärarinna nu rättighet att fordra kofoder in natura. Jag är öfvertygad, att många församlingar högst ogerna skulle ingå härpå, och jag har i min hemort varit vittne till, att det nyss nämnda stadgandet vållat både församling och lärare stora bekymmer. I en församling antogs en skollärare, med det bästa vitsord såsom en af de skickligaste lärarne i orten. Skolbarnen voro honom synnerligt tillgifna och gjorde allt hvad han önskade, och likaledes voro barnens föräldrar på allt sätt belåtna med honom. Men så en dag begärde han att få sitt kofoder in natura, derför att han ville skaffa sig gödsel till sin trädgård. Församlingen satte sig deremot, men Kongl. Maj:t afgjorde frågan så, att skolläraren skulle hafva kofoder in natura. Följden häraf blef, att missnöje uppstod med skolläraren för detta hans åtgörande, och han märkte snart, att till och med de flitigaste barnen icke ville följa hans önskningar. Måhända hade föräldrarne åstadkommit detta, derigenom att de i barnens närvaro talat illa om läraren. Hvad skulle denne nu göra? Han tillrättavisade barnen, ja, kanske agade dem, och så blef spänningen emellan föräldrarne och läraren ännu starkare, oaktadt läraren icke begärt annat än sin lagliga rätt.

En talare har sagt, att foder till en ko icke är värdt mera än 50 kronor om året. I den ort jag tillhör kostar det till fullo 100 kronor om året att föda en ko, och jag tror sålunda, att genom denna motions antagande man på bästa sätt skulle slita de tvister, som på många ställen uppstått mellan församling och lärare för detta kofoders skull.

Man har också sagt, att staten borde betala $^2/_3$ af denna ersättning för kofoder. Men det är väl gifvet, att, så länge kofoder utgår in natura, staten icke tager någon befattning med hö och halm åt skollärarne. Man måste derför först bestämma denna ersättning till ett visst belopp, då först kan staten möjligen vara med om dessa $^2/_3$.

På grund af hvad jag nu anfört, tillåter jag mig att yrka bifall till motionen.

Herr *Ola Bosson Olsson* instämde häruti.

Herr Hammarlund: Två af de föregående talarne, hvilka yrkat afslag på motionen och bifall till utskottets hemställan, hafva såsom skäl för detta yrkande anfört, att genom ett bifall till motionen staten skulle ålägga ett stort antal kommuner större uppoffringar för deras folkskoleväsen, än de redan få vidkännas. Detta synes också vara hufvudskälet hvarför utskottet afstyrkt motionen.

För min del kan jag icke finna detta skäl — att kommunerna genom antagande af motionärens förslag skulle komma att åläggas större uppoffringar för skolväsendet, än de nu äro underkastade — vara hållbart.

Hvilka uppoffringar äro kommunerna då för närvarande underkastade i förevarande hänseende? Jo, lagen säger tydligt, att skoldistriktet skall åt läraren anskaffa sommarbete och vinterfoder för en ko. Detta är regeln. Endast i undantagsfall, nemligen der hinder eller svårigheter af lokala eller andra förhållanden möta för kofoders lemnande in natura,

skall i stället ersättning lemnas. Hvar är det då svårigheter möta för att lemna kofoder in natura? Jo, egentligen endast i städerna.

Om utbyte af skollärares rätt till kofoder mot viss ersättning i penningar. (Forts.)

Förhållandet är också det, att der skolläraren gjort anspråk på att erhålla den honom i lag medgifna rätten till kofoder in natura, der har i allmänhet sådan rätt tillerkänts honom af vederbörande myndigheter. Jag kan icke från de två senaste åren erinra mig mer än ett fall, der skolläraren icke tillerkändes kofoder in natura, och detta skedde, emedan kronofogden i orten intygat, att hinder mötte för kofoders utgörande in natura. I alla öfriga, af mig kända fall från de två senaste åren har skolläraren tilldömts 1,020 kilogram hö och 1,020 kilogram halm samt sommarbete för en ko. Men det veta herrarne bättre än jag, att värdet af denna mängd hö och halm uppgår till vida mer än 100 kr. om året, åtminstone torde det vara mycket sällsynt, att detta värde kan understiga 100 kr. Det är sålunda icke rigtigt hvad utskottet här sagt, att genom kofodrets utbytande mot 100 kr. kommunerna skulle få vidkännas större uppoffringar för skolväsendet, än dem de nu äro underkastade, ty de äro redan underkastade dessa uppoffringar i högre grad än de skulle blifva.

Det är visserligen sant, att många folkskolelärare just för att behålla ett godt samförstånd med sina församlingsbor icke göra anspråk på att få ut denna sin rätt, men detta blir ju en sak för sig. Om utskottet sålunda sagt, att motionens antagande skulle hafva till följd, att i åtskilliga fall kommunernas utgifter skulle ökas, kunde man icke gjort någon invändning mot ett sådant resonnement. Deremot kan jag, såsom sagdt, icke finna, att kommunerna skulle få vidkännas större uppoffringar för skolväsendet, än lagen redan nu ålägger dem. Om jag skulle hysa någon tvekan att bifalla motionen, så vore det just derför, att genom en fixering af kofodret till 100 kronor, åtskilliga folkskolelärare faktiskt finge mindre inkomst, än de nu hafva. Det finnes nemligen icke mindre än 773 skollärare, som hafva kofoder in natura eller ersättning derför af öfver 100 kronor. Framtida innehafvare af dessa platser skulle gifvetvis, såsom herr Högstedt också mycket rigtigt anförde, komma att blifva lidande på den af motionären föreslagna anordningen. Men jag tror å andra sidan, att bortskaffandet af detta gamla tvistefrö mellan församlingar och skollärare och mellan Riksdagens båda kamrar kan vara värdt någon uppoffring från såväl den ena som den andra parten, och jag anser att det nu är på tiden, att allvarliga försök göras att få detta tvistefrö bort ur verlden.

Då de föregående försök, som gjorts att aflägsna detta gamla tvisteämne, icke lyckats, vill jag för min del biträda det förslag, som af motionären framstälts, och hvilket, enligt mitt förmenande, är ett steg i den rätta rigtningen.

Jag yrkar för den skull bifall till motionen.

Häruti instämde herrar *von Friesen*, *Fridtjuv Berg*, *Nydahl*, *Norberg*, *Aulin* och *Erikson* i Öfra Odensvi.

Herr Svensson från Karlskrona: Då jag inom utskottet reserverat mig mot det slut, hvartill utskottet kommit, anser jag mig skyldig

Om utbyte af skollärares rätt till kofoder mot viss ersättning i penningar. (Forts.)

att tillkännagifva anledningen hvarför jag icke kunnat instämma med utskottets pluralitet.

Det hufvudsakliga skälet hvarför jag reserverat mig och ansett att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen har varit, att motionärens förslag enligt mitt förmenande anvisar det enda möjliga sättet att få bort detta gamla tvistefrö mellan församlingar och skollärare och mellan Riksdagens kamrar. År 1891 väcktes motion om kofodrets ersättande med ett kontant belopp af 100 kronor och att staten skulle bidraga med två tredjedelar af detta belopp. Denna kammare biföll och Första Kammaren afslog motionen, men någon gemensam votering kom icke till stånd på grund af Första Kammarens åsigt att någon gemensam votering i denna fråga icke borde ega rum. Samma förhållande inträffade 1893, då en liknande motion åter väcktes i denna kammare. Det finnes sålunda ingen annan möjlighet att få denna fråga löst än att förändra sjelfva lagen, hvarefter det står Riksdagen fritt att bestämma, om Riksdagen så finner lämpligt, att staten skall träda emellan och lindra kommunernas bördor. För öfrigt skulle, såsom en talare på stockholmsbänken också nämnde, ett bifall till motionen ingalunda föranleda dertill, att kommunerna blefve ålagda större uppoffringar, än de redan äro underkastade, ty de äro ju redan nu ålagda att skaffa kofoder åt sina skollärare.

Det yttrades af en talare på helsingborgsbänken, att han icke ville vara med om motionen, derför att den skulle leda dertill, att skolläraren finge minskade inkomster. Ja, det är sant att detta skulle inträffa på ett och annat ställe, men det oaktadt uttalades, såsom herrarne torde erinra sig, år 1891, då denna fråga var före vid Riksdagen, en allmän önskan inom folkskolelärarecorpsen att få kofodret ersatt med 110 kronor, eller samma belopp hvarom nu är fråga, just för att komma ifrån detta tvisteämne.

Det är på grund af dessa skäl som jag anhåller att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herrar *Lilliehöök* och *Andersson* i Örstorp förklarade sig instämma i detta yttrande.

Herr Henricson: Genom ett bifall till motionen skulle många tvister mellan församlingar och skollärare blifva undanröjda, tvister, hvilka utan tvifvel återverka menligt på sjelfva skolan.

På denna grund anhåller jag, herr talman, om afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr vice talmannen Danielson: Här har af många talare framhållits, att man genom ett bifall till motionen skulle undanrödja ett gammalt tvistefrö. Jag känner verkligen icke till något tvistefrö i detta hänseende från min ort. För öfrigt tror jag, att det icke är tänkbart, att vi någonsin kunna stifta sådana lagar, att icke någon gång vid deras tillämpning tvister kunna uppstå. Enligt mitt förmenande skulle ett bifall till motionärens förslag hafva till följd, att rätt många kommuner blefve hårdare beskattade i detta fall, än de redan äro, och dertill anser jag den nuvarande tidpunkten ingalunda lämplig,

Om utbyte af skollärares rätt till kofoder mot viss ersättning i penningar. (Forts.)

då, såsom vi veta, flertalet af landskommunernas medlemmar eller de egentliga hemmansegarne för närvarande lefva och arbeta under ganska svåra ekonomiska omständigheter. Det yttrades visserligen af en talare på stockholmsbänken — folkskolelärarnes främste målsman i denna kammare — att förslaget icke skulle medföra några ökade uppoffringar för kommunerna, men jag tror icke att detta påstående är fullt rigtigt, ty åtminstone skulle den kommun jag tillhör, om motionärens förslag bifölles, få betala omkring 40 kronor mer om året än förut. Och att ålägga våra små kommuner en sådan ökad beskattning anser jag vara både obilligt och onödigt; den skulle blifva temligen känbar för dessa små hemmansegare, som verkligen lefva i så knappa omständigheter. En skollärare deremot reder sig i allmänhet mycket godt, och i de församlingar jag känner till äro skolläraren och presten vanligen det enda herrskapsfolket. Jag vill på intet sätt förhindra folkskolelärarne att få sin rätt äfven i detta fall, men jag tror icke att någon orätt vederfares dem, om de nuvarande bestämmelserna rörande kofodrets utgående fortfarande få gälla. Ty om man förvandlar dessa 8 hektoliter 25 liter spanmål i penningar efter nuvarande medelmarkegångspris i de olika länen, så får man ett belopp af något öfver 60 kronor. För denna summa får skolläraren hvad han behöfver till kofoder, om man antager att sommarbetet kostar vanligen 10 kronor, 2 häckar hö 30 kronor och 2 à 3 häckar halm 20 kronor. Så ställa sig prisen, tror jag, i de flesta fall, och det bör derför icke i allmänhet vara någon svårighet för skolläraren att få hvad han behöfver till foder åt en ko, der det ej kan utgå in natura.

Motionären yttrade, att penningvärdet är helt annat nu, än då det föråldrade aflöningssättet kofoder in natura infördes, och att det derför vore nödvändigt, att skollärarne finge kofodret ersatt med penningar, i likhet med hvad som numera är fallet i afseende på vissa aflöningsförmåner för prester och domare. Härom vill jag ej yttra mig, men något vägande skäl synes det ej vara. Jag tror således, att man icke går skollärarnes rätt det ringaste för nära genom att åtminstone tills vidare bibehålla de nu gällande bestämmelserna i detta hänseende. För öfrigt anser jag, att denna Riksdag varit så tillmötesgående som möjligt mot folkskolelärarne, då den offrat så mycket penningar för beredande åt folkskolelärarne af den förmånen att under sjukdom icke behöfva till vikarien afstå mer än en ringa del af sina aflöningsförmåner.

Jag tror således, att denna fråga mycket väl kan anstå, och då jag för min del icke vill vara med om att på detta sätt lägga ytterligare bördor på våra redan förut hårdt beskattade kommuner, anhåller jag om afslag å motionen och bifall till utskottets hemställan. Hade förslag nu som vid föregående riksdagar förelegat, att staten skulle bidraga med $^2/_3$ af kofodersersättningen, hade ju frågan legat i annat läge.

Herr Jonsson i Hof: Om herr vice talmannen icke kommit under fund med att tvister rörande detta kofoder här och der och ofta nog förekommit, så torde felet ligga deruti, att han icke rätt följt med uppgifterna om sådana saker. Det är emellertid ett faktum, att dylika tvister ofta förekomma icke allenast om sjelfva kofodrets värde, utan äfven om de byggnader, som stå i samband med denna sak. Jag vet

Om utbyte af skollärares rätt till kofoder mot viss ersättning i penningar. (Forts.)

åtskilliga fall, då vederbörande myndigheter först dömt kommunerna att lemna kofodret in natura och sedermera, när fråga uppstått om anskaffande af byggnad för kreaturet, äfven ålagt dem att uppföra lada och ladugårdsbyggnad. Att således tvister i detta hänseende förekommit, tror jag kan anses såsom faktiskt. Nu hafva vid flere föregående riksdagar motioner blifvit väckta i syfte att för framtiden undanrödja dessa tvister, och alla dessa motioner hafva gått ut derpå, att ersättningen för kofoder skulle fixeras till ett visst penningbelopp. Vi veta alla hvilket öde dessa motioner rönt. Första Kammaren har vägrat att votera gemensamt i denna fråga. Vid sådant förhållande finnes väl knappast någon annan utväg än att i folkskolestadgan först bestämma, hur värdet af kofodret skall beräknas. Lyckas man vinna det resultatet, tror jag, att nästa steg skall blifva betydligt lättare. Om man nemligen anser att kommunerna genom den nya anordningen blifva betungade med större skatter, än de förmå bära, så får staten träda emellan för att lindra bördan. Detta torde vara den enda möjliga vägen att komma till rätta med saken, och jag tror derför, att mycket talande skäl förefinnas att biträda motionärens förslag.

Jag vill således förena mig med dem, som yrkat bifall till motionen.

I detta anförande instämde herrar *Ollas A. Ericsson, Svensson* i Olseröd, *Ericsson* i Väsby och *Gyllensvärd.*

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Enligt de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för bifall till den senare propositionen. Votering blef likväl begärd och företogs enligt följande, nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som, med afslag å lagutskottets hemställan i utlåtandet n:o 51, bifaller herr Zottermans i ämnet väckta motion, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets omförmälda hemställan.

Omröstningen utföll med 114 ja mot 86 nej; och hade kammaren sålunda, med afslag å utskottets hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

§ 3.

I ordningen förekom härnäst lagutskottets utlåtande n:o 52, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 18 kap. 15 § strafflagen.

Motionären, herr *J. Andersson* i Ölsund, hade i sin berörda, inom Andra Kammaren afgifna motion, n:o 96, föreslagit, att Riksdagen ville för sin del besluta, *antingen* att 18 kap. 15 § strafflagen skulle erhålla följande förändrade lydelse:

Öfverlastar sig någon af starka drycker så, att af hans åtbörder eller orediga sinnesförfattning synbarligen märkas kan, att han är drucken, och träffas han i sådant tillstånd å väg, gata eller annat allmänt ställe, straffes, för fylleri, med böter;

eller att åt nämnda lagrum måtte gifvas denna förändrade lydelse:

Öfverlastar sig någon — — — — straffes, för fylleri, med böter högst ett hundra kronor.

Utskottet hemstälde emellertid, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning af ärendet begärdes ordet af

Herr Andersson i Ölsund, som yttrade: Herr talman, mine herrar! Då lagutskottet enhälligt afstyrkt min motion och då, efter hvad jag under enskilda samtal inhemtat, äfven ett flertal af kammarens öfriga ledamöter anser, att en sådan skärpning af fylleristraffet, som jag föreslagit, icke är önskvärd eller icke skulle medföra åsyftad verkan, skall jag icke tillåta mig att här yrka bifall till min motion. Jag har emellertid begärt ordet för att få tillkännagifva, att jag icke blifvit öfvertygad af de skäl, utskottet anfört eller som eljest andragits å de håll, der min motion varit på tal. Jag inser naturligtvis mycket väl, att en verklig förbättring till nykterhet icke kan åstadkommas annat än på öfvertygelsens väg. Men det synes mig, att man icke derför bör tillbakavisa äfven de andra medel, som kunna leda till ett minskande af superiet, skulle det också vara endast genom att injaga fruktan för straff. Statens straffande verksamhet har ju till ändamål att genom de påföljder, strafflagen tillkännager, att den brottslige har att vänta, betaga lusten att begå brott. Af erfarenhet vet jag, att straffet kan ha en sådan inverkan äfven i fråga om fylleriförseelser. Då det är ett kändt och särskildt inom min hembygd mycket öfverklagadt förhållande, att de flesta gröfre brott begås under rusets inflytande, har jag dessutom ansett det vara angeläget att på alla möjliga sätt söka borttaga det hot emot rättsordningen, som ligger allenast deri, att personer försätta sig i berusadt tillstånd. Jag kan derför icke annat än beklaga, att utskottet icke kommit till ett annat resultat, men jag måste rätta mig efter nödvändigheten, och skall derför, som sagdt, herr talman, icke göra något yrkande.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Härefter företogs till behandling statsutskottets utlåtande, n:o 10, angående regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel, omfattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Efter föredragning till en början af *punkten 1*, rörande anslaget för upprätthållande af arméns pensionskassas egen pensionering samt till fyllnadspensioner, anförde

Herr J. H. G. Fredholm: Herr talman! Denna den första punkten i statsutskottets utlåtande öfver 9:de hufvudtiteln, den var vid sistlidet års riksdag den sista punkten i samma utlåtande. Jag tillät mig då att vid denna punkt anknyta några betraktelser öfver hufvudtiteln i dess helhet, och jag skall derför anhålla att nu få göra vid början af diskussionen hvad jag då gjorde vid slutet af densamma. Jag har dertill en särskild anledning derför, att det nu föreslås en öfverföring af ett anslag från extra ordinarie till ordinarie stat, ett anslag så stort, att det upptager $^1/_3$ af hufvudtitelns hela slutsumma. Jag vet väl, att statsutskottet icke tillstyrkt denna öfverföring. Men det vill synas mig af motiveringen, som om man kan hafva anledning förmoda, att det blott är en tidsfråga, då detta skall ske.

Vid början af det nu rådande representationsskicket uppgick statens utgifter i den för år 1868 uppgjorda riksstaten till 36 millioner kronor, och anslagen till 9:de hufvudtiteln till ungefärligen 1,300,000 kronor, hvartill de ökats, ifrån att år 1860 hafva varit 1,200,000 kronor. Nu uppgå statsutgifterna till nära 100 millioner kronor och 9:de hufvudtiteln till $4^1/_2$ millioner kronor. I stället för att år 1868 9:de hufvudtiteln utgjorde 3,6 % af hela utgiftsbeloppet, utgör den nu 4,6 %. Men de $4^1/_2$ millioner, som äro synliga i 9:de hufvudtiteln, det är icke allt, hvarmed staten bidrager till pensionering af sina embets- och tjenstemän — derom kan man erhålla upplysning i statsrevisorernas berättelse. Utom dessa till 9:de hufvudtiteln direkt anvisade medel inflyta bidrag från besparingarna på flere hufvudtitlar, medel, som besparas till följd af lediga tjenster och medel tagna ur lotsverkets, tullverkets, telegrafverkets och jernvägarnes stater. Sammanlagda beloppet af alla dessa bidrag torde uppgå till något öfver 600,000 kronor. Alltså utgå af statsmedel nära $5^1/_4$ millioner till pensionering. Men dermed är icke allt slut. Ty man torde hafva full rätt att dertill lägga de $2^1/_4$ millioner kronor räntemedel, som härflyta från fonder, bildade af statsmedel; och gör man det, så kommer man upp till en utgiftssumma af nära 8 millioner kronor. Nettotillgången af dessa pensionsfonder utgjorde vid början af år 1882 28 millioner kronor. Nu torde de vara uppe i ett belopp af 60 millioner. De belopp, hvarmed staten bidragit till bildandet af dessa fonder, hafva alltjemt ökats. Ifrån att dessa bidrag år 1882 utgjorde 2,1 millioner, så äro de nu 3 millioner kronor. Det är derjemte att märka, att pensionskassornas delegares bidrag icke uppgå till mera än hälften af det belopp, hvarmed staten bidrager.

De siffror, som jag nu anfört, kunna utan tvifvel gifva anledning till statsekonomiska betraktelser af allvarlig art. Min högt ärade granne till höger framhöll på förmiddagen på sitt klara och öfvertygande sätt önskvärdheten deraf, att man skulle af bankovinsten afsätta medel för att i en icke alltför aflägsen framtid uppnå det mål, som bankkomiterade år 1883 ansågo utgöra ett vilkor för att riksbanken skulle kunna öfvertaga all sedelutgifningsrätt. Bankkomitén, som afgaf sitt betänkande vid slutet af år 1883, uttalade som sin åsigt, att riksbanken för det ändamålet behöfde en grundfond af 60 millioner kronor och en reservfond af 15 millioner kronor. Då bankkomitén afgaf detta sitt betänkande, hade riksbanken en grundfond af allenast 35 millioner samt en reservfond af 5 millioner, och pensionskassornas fonder utgjorde samtidigt 33 millioner kronor. Hurudan är ställningen nu efter 10 år? Jo, pensionskassornas fonder uppvisa 60 millioner, men Riksbankens grundfond har icke hunnit längre än till 50 millioner kronor och reservfonden står på samma punkt. Hade man under den tiden tagit någon hänsyn till dessa förhållanden, är det enligt min tanke utan allt tvifvel, att den högt ärade talare, som jag nyss nämnde, icke i förmiddags skulle hafva behöft göra något yrkande om afsättande af en del af riksbankens vinst till grundfonden.

Det är vigtiga statsändamål, som i mångt och mycket hafva blifvit åsidosatta, derför att man forcerat kapitalbildningen till pensionsfonderna, på sätt man gjort. För dem af kammarens ledamöter, som äro »försvarsvänner», kan det ju vara något att beakta, att, om staten ifrån år 1882 till närvarande stund icke hade på sätt som skett årligen tillsatt millioner för att öka pensionsfondernas storlek, skulle vi med tillhjelp af dessa millioner i närvarande stund kunnat hafva en flotta af 6 avisoångare, 20 minfartyg af 2:dra klass, 30 af 1:sta klass och 8 pansarfartyg af 1:sta klass. Med ett ord: vi skulle då i närvarande ögonblick kunnat hafva hela den flotta, som Kongl. Maj:t här med sådan skärpa framhållit vara ett nödvändigt vilkor för upprätthållandet af vår neutralitet — vi skulle kunnat hafva den, säger jag, med undantag af 7 pansarfartyg af första klassen. Det kan väl icke vara meningen, att man skall fortgå på denna väg att alltjemt låta pensionsfonderna växa med omkring 3 millioner kronor om året. Någon gång borde väl det mål vara uppnådt, då dessa kassor icke äro i behof af några vidare bidrag. Det synes mig derför dels på denna grund, dels ock med anledning deraf att statsverket befinner sig i ett sådant finansielt läge, att det torde vara en nödvändighet att tillvarataga alla tillgångar, som finnas, då man är så i nöd angående det sätt, hvarpå man skall uttaga skattebidrag, som man i sjelfva verket är — det synes mig, säger jag, derför vara skäl att något närmare taga reda på, huru det förhåller sig med denna sak, att t. ex. se till, om icke förvaltningen skulle kunna ordnas på mera ekonomiskt sätt, än hvad nu är fallet, då förvaltningskostnaderna uppgå till omkring 200,000 kronor. Jag föreställer mig nemligen, att det skulle låta sig göra att nedsätta dessa kostnader, eftersom det visat sig, att de i somliga kassor uppgå till 2 %, i andra återigen till 15 % af resp. kassors utgifter. Likaledes vill det synas mig, som om det i en tid, sådan som denna, då samhällets medlemmar, i synnerhet de mindre bemedlade, anstränga sig för

att kunna komma ut med de skattebidrag, som staten behöfver, kunde vara en billig begäran, att äfven statens embets- och tjenstemän bidroge till sin pensionering med mera än hälften af det belopp, hvarmed staten bidrager. Deras bidrag vexla nu mellan 6 % och 42 % af kassornas inkomster. Om de t. ex. bidroge med $^2/_3$ och staten med $^1/_3$, så skulle i alla fall för dem uppstå det gynsamma förhållande, att de icke behöfde bidraga till sin pensionering med mer än hälften af hvad den kostar, då ju äfven räntemedlen från de fonder, som med statsmedel blifvit bildade, komma dem till godo.

Detta hvad beträffar den ekonomiska synpunkten, men dertill kommer äfven en rättvisans och billighetens. Det kan väl icke med hänsyn till hela den stora del af det svenska folket, som får och har i utsigt att få använda de få återstående krafter, som kunna finnas qvar efter ett verksamt lif, för att uppehålla sig på sin ålderdom, anses nödvändigt, att man, såsom statsrevisorerna påvisat, tillägger en uttjent tjensteman 11,000 kronor om året i pension. Det synes mig. som om man skulle kunna sätta en gräns för pensionsbeloppens storlek, så att de icke öfverstiga det mått, som kan vara af nöden för en ekonomiskt tryggad tillvaro på ålderdomen. — Vidare vill det synas mig, som om man skulle kunna vidtaga den åtgärden, att personer, som varit nog lyckliga att under sin lefnad kunna skapa sig en ekonomisk ställning, som bereder dem en inkomst af 1 à 2 gånger en statsministers lön, icke egde göra anspråk på pension af staten till högre belopp, än hvartill de sjelfva med sina medel bidragit. Det synes mig, som om här förelåge ett område, hvilket man borde egna en mera allvarlig uppmärksamhet.

Herr talman! Jag vet väl, att nu lika litet som förr, då jag yttrat mig i denna fråga, hvad jag framhållit skall blifva beaktadt, såsom jag anser det förtjena; men detta skall naturligtvis icke för mig utgöra något hinder att, så länge jag har den förmånen att få yttra mig i denna kammare, hvarje gång denna fråga förekommer framhålla nödvändigheten af att vidtaga en reform, som ur ekonomisk och rättvisans synpunkt är mer än någon annan nödig och nyttig.

Herr Petersson i Runtorp: Jag vill endast hemställa till den värde talaren, att han en annan riksdag motionerar i denna fråga, så att man må kunna taga den i allvarligt öfvervägande. Då han är ledamot af denna kammare, finnes ju intet hinder för honom att framlägga frågan i en sådan form, att man kan företaga den till behandling.

Vidare yttrades ej. Punkten bifölls.

Punkten 2.

Mom. a)

Bifölls.

Föredrogs vidare *mom b)*, deruti utskottet hemstält, att särskilda, inom båda kamrarne väckta motioner, n:o 2 i Första Kammaren, af herr *Carl Petersson* m. fl., och n:o 25 inom Andra Kammaren af herr *Ollas A. Ericsson* m. fl., om tillägg till eller ändring i § 10 af gällande reglemente för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt ej för närvarande måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Ang. tillägg till eller ändringar i § 10 af reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt.

I fråga härom yttrade:

Herr Ollas A. Ericsson: Såsom motionär och reservant i denna fråga, skall jag be att få säga några ord. — Enligt Kongl. Maj:ts nådiga reglemente för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt af den 22 juni 1892 ega våra småskolelärare under vissa vilkor rätt att efter 30-årig tjenstgöring utfå ett ålderdomsunderstöd af 150 kronor för år. Det stadgas likväl i § 10, att denna tjenstetid skall beräknas efter 8 månader eller 34½ veckor per kalenderår, äfvensom att undervisningstiden per vecka icke får understiga 20 timmar. Således skall undervisningstiden uppgå till minst 690 timmar per kalenderår. Nu är det förhållande rådande inom Dalarne, såsom jag i min motion påpekat, att vissa omständigheter göra, att vi fått denna skoltid betydligt reducerad. Det är nemligen vissa egendomligheter, som leda dertill, att, i händelse vi på dessa trakter skulle hafva skoltiden utsträckt till den i lag såsom regel bestämda tiden, detta skulle högst menligt inverka på skolgången. Vi hafva derför hos Kongl. Maj:t anhållit att få utbekomma det i lag stadgade statsbidraget för våra småskolelärare, oaktadt skoltiden är betydligt inskränkt. Det är emellertid icke allenast i öfre Dalarnes socknar, som detta förhållande eger rum, utan det förhåller sig på samma sätt, enligt de upplysningar jag erhållit af kanslirådet Kastman, uti åtminstone 5 socknar, som äro belägna i Jemtland, hvilka också erhållit denna rättighet. Nu skulle man kunna föreställa sig, att man på dessa orter, der skoltiden på detta sätt reducerats, vore betydligt efter med skolundervisningen. Så är emellertid icke förhållandet. Man har icke från vare sig folkskoleinspektörer eller annat håll hört några klagomål deröfver. Att så icke är fallet, beror hufvudsakligen derpå, att man i stället utsträckt lästiden per dag. Då man på flera andra orter, såsom förut nämnts, i öfverensstämmelse med stadgandet i § 10 af anförda reglemente icke läser mer än 20 timmar per vecka, så läser man i dessa skolor ända till 30 timmar per vecka. Det säger sig således sjelft, att dessa skollärare på våra trakter få läsa lika många, om icke flera timmar om året än på andra ställen, der man läser 34½ veckor. T. ex. i den kommun, jag tillhör, läsa våra småskolelärare för närvarande under en tid af 26 veckor per år, men hafva timantalet utsträckt till 28 timmar per vecka, hvilket gör 728 timmar på året och således 38 timmar mera per år och 1,140 timmar mera på 30 år än på de ställen, der man läser den lagbestämda tiden, 34½ veckor med endast 20 undervisningstimmar per vecka. Om nu denna paragraf ej omändras, så få således de, som läsa ett betydligt mindre antal timmar, efter 30 tjenstår fullt ålderdomsunderstöd, medan deremot våra småskolelärare behöfva nära 40 tjenstår för att få samma förmån, oaktadt de på 30 år läst ett så

Ang. tillägg till eller ändring i § 10 af reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. (Forts.)

betydligt antal flera timmar än de nu omnämnda. Af detta, jemte andra af mig i motionen framhållna skäl, torde kammaren finna, att rättvisa och billighet fordra en ändring af detta stadgande. Nu har statsutskottet ansett sig icke kunna gå våra önskningar till mötes blott på våra uppgifter, utan fordrar en mera vidtgående utredning. Jag tror dock, att en sådan utredning icke står en enskild motionär till buds, och jag skulle derför, då det till följd af frågans utgång i Första Kammaren icke tjenar till något att yrka bifall till min motion, önska, att regeringen till nästa år tager denna fråga om hand, och under denna förhoppning skall jag för närvarande icke göra något yrkande.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Med anledning af motionärens sista yttrande vill jag påpeka för kammaren, att Kongl. Maj:t, i öfverensstämmelse med komiterades förslag, i denna punkt ursprungligen för Riksdagen föreslagit en annan bestämmelse, genom hvars antagande det väsentligaste af de nu öfverklagade olägenheterna skulle hafva aflägsnats. Kongl. Maj:t föreslog nemligen, att med de år, under hvilken läraren eller lärarinnan möjligen undervisat kortare tid än 7 månader, en reduktion och sammanläggning skulle ega rum, med beräkning af 7 månader på hvarje läsår, oaktadt 8 månader är normalarbetstiden. Om Kongl. Maj:t nu skulle verkställa en utredning, så förefaller det ganska sannolikt, att han skulle stanna vid den, som egt rum för två år sedan, och mot hvilken i Riksdagen icke framställdes någon annan anmärkning, än att det vore ekonomiskt fördelaktigare att höja tiden från af Kongl. Maj:t föreslagna 7 månader till 8 månader. Jag tror derför, att det lämpligaste sättet nu är att vid nästa riksdag motion väckes i frågan, hvarigenom Riksdagen finge tillfälle att deruti uttala en bestämd åsigt, hvarefter jag är öfvertygad om att Kongl. Maj:t skall vid dess uttalade önskningar fästa allt det afseende, som möjligt är.

Herr Hammarlund: Jag ber att få instämma med motionären deruti, att regeringen må betrakta utskottets tal om bristande utredning såsom en uppmaning till densamma att till nästa år förebringa en sådan utredning för frågans ändamålsenliga lösning.

Icke utan förvåning fann jag, att utskottet afstyrkt motionerna, ty om någon framställning är behjertansvärd, så är det väl denna. För närvarande är det föreskrifvet, att vid tjenstårsberäkning för erhållande af understöd från småskolelärarnes ålderdomsunderstödsanstalt tjenståret skall omfatta minst åtta kalendermånader. Men i några delar af vårt land, såsom Dalarne och en del af Jemtland, hafva församlingarna på grund af särskilda ortsförhållanden fått rätt att förkorta undervisningstiden, och der kunna således småskolelärarne icke med den bästa vilja få tjenstgöra åtta månader om året. De få i dubbel mening lida härför: dels få de tjenstgöra längre tid för att få fullt understöd och dels få de i flera år än sina kamrater bidraga till understödsanstalten och sålunda vidkännas större afdrag å sina löner.

Nu håller utskottet så mycket på, att man behöfver en fullständigare utredning än som finnes. Jag tycker visserligen, att saken är ganska enkel och att det bort vara möjligt för utskottet att sjelf före-

bringa en sådan utredning, men då utskottet håller så mycket på denna »utredning», skall jag icke göra något yrkande, utan i stället uttala den förhoppning, att Kongl. Maj:t skall till nästa Riksdag inkomma med en dylik utredning och då icke blott taga i öfvervägande hvad här nyss framhölls från statsrådsbänken eller om fastställande af en minimitjenstgöring i allmänhet af 7 månader i stället för 8, utan äfven taga i öfvervägande, huruvida icke, på sätt motionärerna framhållit, undantag borde göras åtminstone för sådana orter, der undervisningstiden afkortats och sålunda lärarne icke kunna få tjenstgöra hela den föreskrifna tiden. Jag finner det nemligen orimligt, att lärarne skola lida derför, att på grund af lokala förhållanden undervisningen icke kan pågå alla åtta månaderna.

Ang. tillägg till eller ändring i § 10 af reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. (Forts.)

Under förhoppning, att Kongl. Maj:t skall taga denna fråga i öfvervägande, har jag icke något yrkande att framställa.

Herrar *Svensson* från Karlskrona och *Gyllensvärd* instämde häruti.

Herr Persson i Mörarp: Utskottet har erkänt det berättigade i motionärernas syfte och dermed också ansett, att en förändring i det bestående bör ega rum, men anledningen, hvarför utskottet icke velat gå motionärernas önskningar till mötes längre än utskottet gjort, är, att det är så långt lidet på riksdagen, att man icke ansåg sig hafva tid att återremittera ärendet till den utskottsafdelning, som behandlat det i första hand, för att der söka få nödig utredning om de belopp, som saken gälde, och huru den i öfrigt skulle gestalta sig.

För min del erkänner jag, att en förändring bör ega rum, men å andra sidan vill jag säga, att, såvidt jag förstår, det blott är ett litet fåtal lärare, som skulle vinna något härigenom, emedan författningen är så ny som sedan 1892 och det sålunda väl endast är på några få ställen, der den redan under de närmaste åren kommer till tillämpning. Vid sådant förhållande ansåg man inom utskottet, att den utredning, som är nödvändig, borde kunna åstadkommas redan till nästa år, vare sig frågan tages om hand af regeringen eller af motionärer från de orter, som äro särskildt intresserade af frågans lösning. Som frågan nu föreligger, tror jag att vi böra bifalla utskottets hemställan, hvilket ju icke kan vålla några synnerliga olägenheter, då saken för närvarande icke kan inverka så mycket på dessa småskolelärares pensionsförhållanden.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr von Friesen: Herr talman! Såsom ledamot i direktionen för småskolelärarnes ålderdomsunderstödsanstalt har jag haft tillfälle att iakttaga, hvilka olägenheter hafva uppstått särskildt inom församlingar i Dalarne genom den bestämmelse, hvaruti ändring nu är föreslagen. Man har icke, sådan denna bestämmelse nu är, kunnat tillmötesgå församlingarnas önskningar, oaktadt man icke kunnat underkänna billigheten af dessa önskningar. Det har redan förekommit flera fall, jag ber att få nämna detta, då denna paragraf lagt hinder i vägen för ett tillmötesgående, hvilket man eljest skulle ansett rätt och billigt. Förhållandet är nemligen, att det finnes flera äldre småskolelärare, hvilka för öfrigt hafva uppfylt de vilkor, som äro fastställda för åtnjutande af

Ang. tillägg till eller ändring i § 10 af reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. (Forts.)

ålderdomsunderstöd; men så kommer denna bestämmelse angående reduktion af tjenstetiden, då tjenstgöringen omfattat mindre än 8 månader under året, och i följd af denna blifva tjenstären otillräckliga, och de blifva utan understöd. Nu är det först och främst ofta mycket svårt att få klart, huru lång tid en småskolelärare under en följd af 30 år årligen har undervisat. Det har icke förts några protokoll häröfver i de särskilda församlingarna. Lärarne hafva undervisat den tid, som det ålegat dem att undervisa enligt gällande bestämmelser, men huru lång tid det varit, veta de ofta icke. Man får då lita på de uppgifter, som nu uppsättas för en så lång förfluten tid som kanske 30 år, öfver huru många månader och dagar en småskolelärare har undervisat. Det är ju i allmänhet antagligt, att de lemnade uppgifterna äro rigtiga, men fullt tillförlitliga kunna de icke vara. Den ärlighet och upprigtighet, med hvilken dessa uppgifter i allmänhet lemnas, äro att beundra, men, som sagdt, någon kontroll öfver uppgifternas rigtighet kan man ej erhålla.

Utgifterna från småskolelärarnes ålderdomsunderstödsanstalt hafva hittills varit vida mindre, än hvad man på förhand beräknat. Någon egentlig kostnad för statsverket skulle icke åstadkommas genom en ändring af den ifrågavarande bestämmelsen. Jag skulle således gerna vilja vara med om en ändring i samma syfte, som de väckta motionerna gå. Den formulering, som i den inom Första Kammaren väckta motionen blifvit gifven åt paragrafen, synes mig mindre lämplig. För min del är jag mera benägen för att antaga den formulering, som användts i den inom Andra Kammaren väckta motionen.

Jag har intet yrkande att göra.

Herr vice talmannen Danielson: Jag vill erkänna, att här kunna föreligga skäl till ändring i reglementet, men icke tror jag, att man bör kalla denna fråga stor eller behjertansvärd. Herrarne böra också fästa afseende vid att ifrågavarande lärare hafva vida mindre tjenstgöring än de andra. Jag har hört uppgifvas, att somliga läsa blott 22 veckor om året, medan andra få hålla på $34^1/_2$ veckor, och detta är således nära $2^1/_2$ månaders mindre tjenstgöring för de förra, hvarför man också bör kunna förutsätta, att dessa lärare kunna hafva tillfällen att på något annat sätt sörja för sin bergning. Men kan man visa, att dessa lärare hafva lika många undervisningstimmar om året som de andra, då har jag ingenting emot att bestämmelsen ändras, ty det är en hållbar grund, men eljest är det icke rätt, att den, som har mindre tjenstgöring och flera tillfällen till eget förvärf, skall hafva lika mycket som de andra.

För öfrigt tror jag likasom en föregående talare, att ännu icke många kunna hafva lidit någon orättvisa genom ifrågavarande stadgande, då lagen är så ny, att den först i juli blir två år. Det är ju icke heller fråga om att utestänga dessa lärare från pension, utan blott derom, att de icke skola få den fulla pension, hvartill de under vanliga förhållanden äro berättigade.

Om Kongl. Maj:t eller motionärerna återkomma till nästa riksdag med en framställning i samma syfte, och man då kan visa, att dessa lärare hafva lika stort antal undervisningstimmar som de öfriga, ja,

Ang. tillägg till eller ändring i § 10 af reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. (Forts.)

då kan ju saken hafva något skäl för sig, men för närvarande yrkar jag bifall till utskottets yrkande.

Herr Persson i Tällberg: Till de skäl, som förut blifvit anförda till förmån för motionärernas förslag, skall jag be att få tillägga ett ytterligare sådant, hvilket är af den beskaffenhet, att jag tror, att till och med herr vice talmannen skall komma att erkänna, att saken är behjertansvärd och att en ändring är af nöden.

Det har upplysts i en af de nu förevarande motionerna, att det är omkring 300 skollärare, som hafva begränsad tid för sin läsning. Om man då tänker på, att det finnes föga eller ingen utsigt, enligt författningens nuvarande lydelse, att desse 300 lärare någonsin skola kunna komma i åtnjutande af någon pension, så vill jag derjemte fästa uppmärksamheten på ett stadgande i 3 § uti pensionsreglementet, af hvars innehåll man kan se, att äfven de församlingar, der sådana lärare tjenstgöra, bidraga till inrättningen med 6 kronor för hvarje lärare samt skollärarne sjelfva med 4 kronor för hvar och en. Pensionsinrättningen erhåller således tillsammans 10 kronor från hvar och en af dessa skolor. Det blir således en summa af 3,000 kronor om året, som dessa fattiga församlingar i Dalarne skola betala för att den mera burgna delen af landet skall komma i åtnjutande af full pension för sina lärare. Om man besinnar detta, skola herrarne väl finna, att saken är behjertansvärd. Jag har verkligen svårt att fatta, att utskottet kunnat komma till sådant resultat, att här skulle fordras en ytterligare utredning, då ju utskottet erkänt rigtigheten af motionärens uppgifter. Jag kan knappast tänka mig, att utskottet skulle kunna önska, att en särskild komité tillsattes i och för utredning af denna fråga, som enligt mitt förmenande redan är tillräckligt utredd.

Jag skulle känna mig mycket böjd för att yrka bifall till herr Ollas Anders Ericssons motion, men då detta icke skulle tjena till mycket, eftersom Första Kammaren redan afslagit frågan, skall jag inskränka mig till att uttala en liflig önskan, att kammaren måtte så snart som möjligt behjerta denna sak, och att en ändring i det föreslagna syftet måtte så fort som möjligt göras.

Herr Olsson i Sörnäs: Då jag är en bland dem, som underskrifvit ifrågavarande motion, är det helt naturligt, att jag helst skulle hafva sett, att Riksdagen bifallit densamma. Men till följd af frågans nuvarande ställning, och då statsutskottet väl erkänt rigtigheten af den föreslagna förändringen, men ansett att för närvarande motionen icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd, skall icke heller jag nu göra något yrkande, utan ber blott att få uttala såsom min tanke, att det vore klokast, om regeringen ännu en gång ville taga saken under öfvervägande och för Riksdagen framlägga förslag i den rigtning, som motionerna afse, på det att de deri påpekade missförhållandena må blifva afhjelpta. Jag skall endast be att få rekommendera motionen för framtiden till det bästa.

Hvarför jag egentligen begärde ordet, var derför, att herr vice talmannen sade sig icke anse saken vara behjertansvärd. Jag skall nu emellertid icke inlåta mig i svaromål härpå, då en annan talare före mig redan gjort det.

Ang. tillägg till eller ändring i § 10 af reglementet för småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. (Forts.)

Herr Lasse Jönsson: Man kan ju icke undra på, att representanter från vissa orter framhålla dessa orters intressen och önskningar. Men dessa representanter borde dervid uppträda med litet mera lugn och jemnmod samt icke taga allt för hårdt, om de icke lyckas drifva igenom dessa intressen. Framför allt böra de icke begagna sig af en sådan bevisföring, som här gjorts i denna fråga, ty bevisar man för mycket, bevisar man ingenting alls.

En talare sade, att det fans 300 skollärare i Dalarne, som voro i den ställning, att de skulle betala understöd åt lärarne i öfriga delar af riket derigenom, att till kassan från hvarje församling, som dessa lärare tillhörde, årligen betalades 10 kronor för hvarje lärare, och att summan häraf således skulle komma de öfriga delarne af riket till godo. Det är väl omöjligt, att så kommer att ske. Ty först och främst är icke säkert, att alla dessa lärare blifva pensionsmessiga. Motionären upplyste i detta fall sjelf inom utskottet, att de fleste efter en tid öfvergingo till andra yrken eller togo folkskolelärareexamen. Man kan således icke antaga annat, än att en ringa del af dessa personer blir pensionsmessig.

En talare på stockholmsbänken yttrade ganska hårda ord derför, att utskottet afstyrkt motionen. Men hvad begäres deri? Jo, att huru kort än tiden är, som läraren använder för läsning — det finnes ingen minimitid för detta ändamål föreskrifven, utan det är nog med, att han undervisar i skolan för hvarje år — så skall han vara berättigad till samma pension, som om han lemnat undervisning 8 månader om året. En talare i statsutskottet sade, att, fastän lärarne kunde vara hindrade af snö att meddela undervisning under en god del af vintern, de väl ändå borde vara i sin fulla rätt att i framtiden få pension. Men om de också varit utsatta för snöhinder om vintern, tro icke herrarne, att de likväl vilja hafva fritt under en god del af sommaren? Här finnes således icke, hvarken af motionären eller någon annan, föreslagen någon gräns, utöfver hvilken lärarne icke finge vara lediga om året, och man vet således icke, huru långt läsåret bör vara. Om regeringen härefter inkommer med ett nytt förslag i ämnet, så hoppas jag, att någon viss tid, t. ex. sju månader om året eller något dylikt, fastslås såsom minimigräns för läsåret.

Jag tror mig härmed hafva ådagalagt, att utskottet icke saknat skäl för sitt afstyrkande af motionen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 3.

Bifölls.

Ang. pensioner för vaktkonstaplarne A. Carlsson, P. J. Jarl och F. O. Dahl.

Punkten 4.

På derom af fångvårdsstyrelsen gjord framställning hade Kongl. Maj:t föreslagit, att vaktkonstaplarne vid kronoarbetsstationen å Borghamn *Anders Carlsson, Per Johan Jarl* och *Frans Oskar Dahl*

måtte berättigas att från och med månaden näst efter den, under hvilken afsked ur fångvårdens tjenst dem beviljades, under sin återstående lifstid från allmänna indragningsstaten uppbära fyllnadspensioner till belopp af, Carlsson och Jarl hvardera 478 kronor samt Dahl 370 kronor.

Ang. pensioner för vaktkonstaplarne A. Carlsson, P. J. Jarl och F. O. Dahl.

(Forts.)

Utskottet hemstälde:

»att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att en hvar af nedannämnde vaktkonstaplar vid kronoarbetsstationen å Borghamn må berättigas att från och med månaden näst efter den, under hvilken afsked ur fångvårdens tjenst dem beviljas, under sin återstående lifstid från allmänna indragningsstaten uppbära fyllnadspensioner till följande belopp:

a) Anders Carlsson ..... 400 kronor;
b) Per Johan Jarl..... 400 »
och c) Frans Oskar Dahl ..... 250 » .»

Sedan denna utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Östergren: Jag anser utskottets nyss upplästa hemställan vara temligen obillig för de personer, om hvilkas pensionering punkten 4:o handlar.

Kongl. Maj:t har, såsom herrarne sett, gjort framställning om fyllnadspensioner för tre vaktkonstaplar, anställda vid Borghamns tvångsanstalt, och har Kongl. Maj:t för en hvar af dem föreslagit en fyllnadspension, som, sammanlagd med den pension, en hvar af dessa konstaplar erhållit, då de utträdt ur militärtjenst, skulle uppgå till 550 kronor, motsvarande det belopp, en konstapel, anställd vid central fångvårdsanstalt, erhåller i pension. Utskottet har deremot föreslagit fyllnadspensionerna till mindre belopp. Det har nemligen afprutat för Carlsson 78 kronor, för Jarl likaledes 78 kronor och för Dahl 120 kronor, eller för alla tillsammans 276 kronor. För denna nedsättning i pensionsbeloppen anför utskottet intet annat skäl, än »att konstaplarne icke synas böra hafva anspråk på samma pensionsförmåner, som sina å ordinarie stat uppförda vederlikar vid fångvården». Riksdagen har vid flera tillfällen på senare tider, åtminstone vid tre förutvarande fall, fattat beslut, som stå i strid med den åsigt, utskottet nu uttalat. Om herrarne se på sid. 8 i betänkandet, så finna herrarne, att Riksdagen åren 1889, 1890 och 1891 för betjente, anställda vid likartade anstalter, »beviljat fyllnadspensioner till enahanda belopp, som skulle dem tillkommit, om de innehaft underofficersbefattningen vid fångvårdsanstalter, för hvilka lönerna blifvit å ordinarie stat uppförda». Denna åsigt, som legat till grund för dessa tre Riksdagars beslut, anser jag vara billig. Konstaplarne vid tvångsanstalterna äro nemligen i afseende å arbete och löneförmåner fullt likstälda med konstaplar vid de centrala fångvårdsanstalterna. Nu undra måhända många af herrarne, hvarför den olikhet finnes mellan en del af dessa anstalter, att för somliga anstalter lönestat är upprättad af Riksdagen och rätt till pension för personalen beviljad, men för en annan del ingen sådan rätt. Härpå

Ang. pensioner för vaktkonstaplarne A. Carlsson, P. J. Jarl och F. O. Dahl. (Forts.)

vill jag svara, att skälet dertill är att söka deri, att fångvårdsstyrelsen under flera år haft för afsigt att indraga kronoarbetsstationerna vid Borghamn och å Tjurkö. Fråga härom har föranledts deraf, att fångantalet med anledning af på senare tider vidtagna förändringar i brottmålslagstiftningen minskats, och man har blott velat afvakta den rätta tidpunkten för indragningen. Den rätta tidpunkten till en sådan indragning är nu inne, och jag kan omnämna, att Kongl. Maj:t sistlidne mars månad fattat beslut om indragning af Borghamns och Tjurkö stationer, så att tvångsarbetsfångarne sedermera skulle sändas till Karlskrona, från hvilken anstalt de der nu förvarade fångarne skulle flyttas till andra fångvårdsanstalter. Genom en sådan anordning skulle, enligt hvad fångvårdsstyrelsen beräknat, en ganska afsevärd besparing uppkomma för statsverket. Den anslås af fångvårdsstyrelsen till omkring 75,000 kronor om året. Skulle nu Riksdagen afvika från det prejudikat, som den gifvit vid 1889, 1890 och 1891 års riksdagar, synes det mig vara ganska obilligt för de personer, som nu äro i fråga att pensioneras. De hafva uppnått en ovanligt hög ålder. Den förste, Carlsson, är 78 år, den andre, Jarl, 71½ år, och den tredje, Dahl, fyller om några månader 70 år. Alla tre hafva varit länge anställda i statens tjenst: Carlsson i 58 år, Jarl i 52 år och den tredje, Dahl, i 54 år, och alla tre äro väl vitsordade för sin tjenstgöring. Två af dem hafva till och med fått utmärkelser för berömlig tjenstgöring.

Hvad jag nu anfört gifver mig anledning att vädja till herrarnes billighetskänsla, då jag hemställer, om icke denna kammare skulle, i likhet med hvad Första Kammaren gjort på förmiddagen i dag, vilja bifalla Kongl. Maj:ts förslag, så att ifrågavarande personer skulle kunna få sin pension oafkortad. Den besparing, statsutskottet har velat göra genom nedsättning af pensionen, synes mig icke vara afsevärd för statsverket, men är dock synnerligen afsevärd och känbar för de personer, som skulle drabbas af afdraget.

Herr Wavrinsky: Uti det anförande, herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nu haft till förmån för ifrågavarande fångknektar, ber jag få på det lifligaste instämma och dertill lägga, att den förste af de tre, eller Carlsson, är behäftad med lungemfysem och kronisk bronkialkatarr, den andre, Jarl, har kronisk reumatism och kronisk bronkialkatarr och den tredje, Dahl, lider af hjertfel. Rörande fångvårdsstyrelsens framställning om pension åt dem har statskontoret blifvit hördt och dertill gifvit sitt tillstyrkande, och det synes mig, som om knappast något skäl skulle kunna föreligga för afslag å Kongl. Maj:ts framställning. Icke kan det vara ur ekonomisk synpunkt för att bespara något för statsverket, ty utgifterna härför skulle, om Kongl. Maj:ts framställning vunne Riksdagens bifall, icke ens höja anslaget med 300 kronor, och knappast kan det heller vara ur principiel synpunkt, ehuru utskottet säger, att dessa tre »icke synas böra hafva anspråk på samma pensionsförmåner som sina å ordinarie stat uppförda vederlikar vid fångvården». Här om någonsin är det ett fall, på hvilket man, om kammaren afslår Kongl. Maj:ts framställning och bifaller utskottets, kan med skäl kan tillämpa det gamla ordspråk, som förekom under förmiddagens öfverläggningar i denna kammare, eller

att »sila mygg och svälja kameler». Jag tillåter mig emellertid hysa den förhoppning, att det skall synas kammaren vara billiga anspråk, då man begär, att dessa tre åldrige män, som hela sitt lif tjenat Kongl. Maj:t och kronan, må för sina återstående lifsdagar få åtnjuta en sådan pension, att de kunna något så när lifnära sig derpå.

Ang. pensioner för vaktkonstaplarne A. Carlsson, P. J. Jarl och F. O. Dahl. (Forts.)

Jag tager mig friheten att yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts framställning.

Herrar *Grundell* och *Svensson* från Stockholm instämde häruti.

Herr Hedin: Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har redan anfört icke blott de omständigheter, på hvilka jag eljest skulle önskat fästa kammarens uppmärksamhet, utan äfven några andra behjertansvärda omständigheter. Det återstår mig således intet annat än att be få lägga alla dessa af herr statsrådet nu framhållna omständigheter kammaren på hjertat och i likhet med honom vädja till kammarens billighetskänsla mot dessa gamla välförtjenta sjuklige män, som stappla fram mot grafvens brädd. Om kammaren bifaller hvad Kongl. Maj:t föreslagit, gör det dock icke mer än 550 kronor. Det är 50 kronor mer än det bidrag från invalidhusfonden, vi talade om i förmiddags. Jag upprepar min vädjan till statsutskottets ledamöter att i denna sak icke hålla så hårdt på sin mening. Jag för min del gör ett undantag från en regel, då jag opponerar mig mot hvad statsutskottet i sparsamhetssyfte föreslagit till inskränkning af anslag, som Kongl. Maj:t begärt. Men somliga hålla ju före, att ingen regel är alldeles säker, såvida den icke har något undantag från regeln, och jag skall väl göra ett sådant undantag, jag också, en gång. Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts framställning.

Med herr Hedin förenade sig herrar *Broström*, *Göthberg*, *Waldenström*, *Nyström*, *Gustaf Ericsson* från Stockholm, *Aulin*, *Wallis* och *Eklund* från Stockholm.

Herr vice talmannen Danielson: Herr talman, mine herrar! Jag får säga, att det är godt ändå, att utskottet icke fått uppbära klander för att det sökt spara härvidlag. Herrarne må icke förundra sig öfver, om vi landtmän anse, att en person kan lefva på ett sådant belopp, som här är i fråga. Efter nuvarande spanmålspris motsvarar det belopp, som enligt utskottets förslag Carlsson och Jarl skulle få hvardera från allmänna indragningsstaten, 40 tunnor råg, och den tredje, Dahl, skulle få 25 tunnor. Efter Kongl. Maj:ts förslag skulle hvar och en af dem få uppbära pension, motsvarande 55 rågtunnor. Vi veta, att det finnes på landet gamla, orkeslösa, hederliga karlar, som varit lika trägna som dessa vaktkonstaplar och fått arbeta hårdt under hela sitt lif, men icke hafva så mycket på ålderdomen, som utskottet afsett åt dessa. Ett vanligt undantag på landet går icke upp till så många rågtunnor. Det är omöjligt, att det från en liten hemmansdel kan gifvas sådana undantagsförmåner. Då vi betrakta saken från landtmannasynpunkt, kan väl ingen förundra sig öfver, att vi söka begränsa dessa belopp. Nu är det en annan sak, om kammaren vill visa sig

Ang. pensioner för vaktkonstaplarne A. Carlsson, P. J. Jarl och F. O. Dahl. (Forts.)

mera tillmötesgående. Då man ej tager ur sin egen pung, kan man ju vara litet gentilare. Men jemföra vi detta med andra förhållanden, är ju ej fara å färde i detta fall. Hade alla medborgare i landet ett sådant ålderdomsunderstöd, som utskottet här ansett tillbörligt, då skulle sannerligen ingen nöd råda. Jag vill hafva sagt detta, och att man derför synes mig böra vara belåten med de af utskottet föreslagna belopp. Men vill kammaren gå längre, så få vi, som tillhört afdelningen och utskottet, ju härmed låta oss nöja. Då dessa vaktkonstaplar emellertid icke varit anställda på ordinarie stat eller bidragit till pensioneringen i fråga och således icke kunna framställa några *anspråk* på pensioner, utan dessa belopp äro ämnade att blifva egentligen en *hjelp* åt dem, tyckte vi, att man icke kunde sätta dem på samma fot som de ordinarie.

Jag har angifvit dessa skäl såsom dem jag haft i frågan, och jag har hyst den förhoppning och den visshet, att Andra Kammaren numera är mycket mera sparsam, än hvad den var åren 1889, 1890 och 1891, då de andra här omtalade personerna fingo litet grand högre pensioner. I den tro, att kammaren hade en sparsamhetsvänlig uppfattning, stälde jag mig på utskottets ståndpunkt, då jag tillika visste, att de belopp utskottet föreslagit voro tillräckliga för att personerna i fråga ej skulle behöfva lida nöd. Är det likvisst kammarens mening, att man ej skall spara i det lilla, kan jag icke hjelpa det. Jag har då misstagit mig i nämnda min uppfattning. Jag säger derom hvarken det ena eller det andra. Men för att utskottets framställning icke skall varda helt och hållet öfvergifven, skall jag be att få yrka bifall till densamma.

Häruti instämde herr *Lundell.*

Herr Themptander: Till de skäl, som redan blifvit anförda till förmån för den kongl. propositionen i denna punkt, har jag naturligtvis icke något att tillägga; men jag ber att få göra en hemställan till kammaren i anknytning till en tilldragelse på förmiddagen. Då frånträdde kammaren sin gamla grundsats i fråga om dispositionen af bankovinsten. Kammaren gjorde det efter min öfvertygelse alldeles icke för att den ändrat åsigt i saken, utan derför att kammaren förutsåg, att utgången af en gemensam votering skulle blifva sådan, att hela bankovinsten komme att öfvergå till statsverket. Derför ansåg kammaren det icke vara skäl att genom ett afvikande beslut föranleda en dylik gemensam votering. Jag vågar ställa horoskapet äfven i detta fall, med afseende å utgången af den gemensamma voteringen om dessa pensioner. Jag är lika öfvertygad, att dessa vaktkonstaplar skola i gemensam votering få de högre beloppen, som jag var öfvertygad om, att statsverket skulle få hela bankovinsten, men då vågar jag hemställa, om icke herrarne i afton vilja göra gällande samma betraktelsesätt som på förmiddagen och genom att nu omedelbarligen votera de högre beloppen undvika en gemensam votering om de ytterst obetydliga belopp, som här äro i fråga.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. Enligt de

gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag å nämnda hemställan, såvidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning och bifall till samma framställning oförändrad. Herr talmannen fann svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för bifall till den senare propositionen; men som votering begärdes, skedde nu uppsättning, justering och anslag af en så lydande voteringsproposition:

Den, som, med afslag å statsutskottets i punkten 4 af utlåtandet n:o 10 gjorda hemställan, såvidt den skiljer sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifaller denna framställning oförändrad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets omförmälda hemställan.

Omröstningen försiggick i vanlig ordning och visade 106 ja mot 85 nej; och hade kammaren alltså beslutat i enlighet med ja-propositionens innehåll.

Punkterna 5—7.

Biföllos.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Punkten 9.

Bifölls.

Punkten 10.

Ang. pension för landtbruksingeniören P. E. Wallin.

På derom gjord ansökning hade Kongl. Maj:t föreslagit, att landtbruksingeniören i Kopparbergs län *Pehr Edvard Wallin* måtte från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked från tjensten blefve honom beviljadt, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension af 2,000 kronor.

Utskottet hemstälde emellertid:

»att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att landtbruksingeniören i Kopparbergs län Pehr Edvard Wallin må från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked från tjensten honom beviljas, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension af 1,600 kronor.»

Ang. pension för landtbruksingeniören P. E. Wallin. (Forts.)

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr Pehrson i Törneryd: Vid närmare begrundande anser jag mig böra göra några erinringar med afseende å den nu föreslagna pensionen. Kongl. Maj:t har föreslagit åt landtbruksingeniören i Kopparbergs län Wallin en pension af 2,000 kronor. Utskottet har funnit anledning att föreslå nedsättning i detta belopp till 1,600 kronor. Vid det tillfälle, då nionde hufvudtiteln behandlades i utskottet, var det, såsom vanligt — i synnerhet kan man säga, att det är vanligt, då det närmar sig slutet af riksdagen — stor brådska. Under sådana förhållanden vill det till, om hvar och en af utskottets ledamöter skall hinna sätta sig in i och göra sig förtrogen med hvarje fråga, som der behandlas. Detta är anledningen, hvarför jag icke förut kunnat bilda mig ett omdöme i denna sak. Sedan har jag emellertid haft tillfälle att närmare tänka på detta ärende, och jag ber att nu få framhålla några synpunkter, som synas mig värda att tagas i betraktande, innan man går att fatta sitt beslut.

Jag inhemtar då af den kongl. propositionen, att Wallin varit anställd i 17 år dels såsom landtbruksstipendiat och dels såsom landtbruksingeniör. Det synes också, som om man både i den kongl. propositionen och utskottets betänkande beräknat dessa 17 år såsom tjenstår, men mig förefaller det egendomligt, att så har skett. De år, under hvilka Wallin tjenstgjort såsom landtbruksstipendiat, äro visserligen blott tre, men i allt fall om man lägger dessa tillsammans med de 7 sistförflutna åren, under hvilka Wallin haft oafbruten tjenstledighet, så synes detta mig beaktansvärdt, ty då har Wallin i verkligheten icke *tjenstgjort såsom landtbruksingeniör* i mer än 7 år. Han blef förordnad till landtbruksingeniör 1880 och sedan år 1887 har han haft ständig tjenstledighet.

Det synes mig också värdt att beakta vid bedömandet af frågan om pension åt honom, att han under de sista 7 åren, då han haft tjenstledighet, uppburit hela sin lön jemte ålderstillägg, tillsammans 2,500 kronor, hvilket under 7 år gör icke mindre än 17,500 kronor. Dertill kommer, att personen i fråga icke är lastgammal, ty han är ej mer än 54 år.

Skälet, hvarför pension nu föreslås åt honom, är, att han fått en försämrad synförmåga. Dock synes, som om dess bättre det icke skulle vara värre med hans syn, än att de flesta af de göromål, som för honom äro mest bekanta, skulle kunna fortfarande af honom utföras, och att han endast i de fall, der det är fråga om att använda optiska eller andra finare instrument, icke skulle våga ansträngа sina ögon.

Det synes mig också, som om en del af de saker, som blifvit omnämnda i den kongl. propositionen, såsom skäl för pensionen i fråga, icke borde hafva kunnat inverka något synnerligt, om de ens bort inverka någonting alls vid bedömandet af pensionsfrågan. Så omnämnes t. ex., att Wallin blifvit examinerad till ländtmätare 1865, konstituerad till landtmäteriauskultant samma år, tjenstgjort i sistnämnda egenskap under åren 1865—1872, aflagt afgångsexamen vid Alnarp den 17 oktober 1874, tjenstgjort såsom lärare vid samma landtbruksinstitut åren 1873—1875 och såsom biträde åt landtbruksingeniör åren

1876 och 1877. Allt detta förefaller mig ligga utanför sådana meriter, som borde hafva något egentligt inflytande i den mening, att de skulle tala till förmån för pension.

Ang. pension för landtbruksingeniören P. E. Wallin. (Forts.)

Jag har dessutom hört, att icke några särskildt ömmande omständigheter föreligga. Personen i fråga lärer nemligen vara upptaxerad till en årlig inkomst af 6,675 kronor.

Jag hemställer till herrarne, om icke under sådana förhållanden det kan vara skäll att nedsätta detta pensionsbelopp till en lägre siffra än utskottet föreslagit, och jag tror, att om, med hänsyn till Wallins korta tjenstetid och de öfriga skäl jag omnämnt, pensionen bestämmes till 800 kronor eller hälften af hvad utskottet föreslagit, så skulle detta vara fullt tillräckligt, och jag anser, att en sådan åtgärd är fullt försvarbar ur alla synpunkter.

Jag ber sålunda att få yrka, det pensionsbeloppet må sättas till 800 kronor i stället för hvad utskottet föreslagit.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Groll: Herr grefve och talman, mine herrar! Det är nog rigtigt, såsom herr Pehr Pehrson här anmärkt, att om man ser endast på tjenstemannens personliga förhållanden och de anspråk, som från hans sida kunna göras på pension, så är beloppet vida öfverstigande, hvad som under vanliga förhållanden borde tillkomma honom, men jag tror, att det blifvit antydt i mitt anförande till den kongl. propositionen, att det är mindre med hänsyn till tjenstemannens personliga ställning, som denna pension är dragen under Riksdagens pröfning, utan mera med hänsyn till de fördelar, som för länet skulle uppstå, om länet i stället för en tjensteman, som icke kan fullgöra det arbete, som med hans tjenst är förenadt, finge åtnjuta biträde och hjelp af en fullt arbetsför man. Det är gifvet, att när han icke sjelf kunnat fullgöra sitt arbete, så har han nödgats att begära tjenstledighet under senare tider, och under tiden hafva vikarier varit förordnade. Men just i fråga om en befattning sådan som denna ligger det ju stor vigt på att det finnes att tillgå en person, som är förtrogen med länets jordbruksförhållanden och de omständigheter, som äro att taga i betraktande vid de göromål, som en landtbruksingeniör har. Derför är det vigtigt att, såvidt möjligt är, kunna bibehålla en och samma person på en sådan plats, men genom den tjenstledighet, som här förekommit, och de ombyten af vikarier, som medfölja en längre tjenstledighet, har följden blifvit den, att landsbruksingeniörsgöromålen inom länet inskränkts. Det är derför egentligen med hänsyn till länets förhållanden, som denna pension blifvit begärd.

För min del tror jag, ehuru jag icke kan svara för det, att, om pensionen sättes till 800 kronor, följden skall blifva den, att mannen i fråga stannar vid sin befattning, från hvilken han icke kan skiljas allenast på den grund, att han är sjuk. Följden häraf blir åter den, att åtskilliga förbättringar i jordbruksförhållanden komma att stå tillbaka, i det att torrläggningar och andra sådana företag komma att bedrifvas allenast i ringa omfattning. Hvilken skada, som härigenom tillskyndas länet, kan kammaren nog sjelf tänka sig, och säkert är, att beloppet af denna skada blir vida större än den pension, som här begäres.

Ang. pension för landtbruksingeniören P. E. Wallin. (Forts.)

Herr Nordström: Efter de upplysningar, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet lemnat, skall jag be att få yrka afslag å hela pensionsbeloppet.

Herr Hedin: Det yrkande, som nyss framställdes af den, som sist hade ordet, trodde jag verkligen skulle komma att göras af den ledamot i statsutskottet, som öppnade diskussionen i denna sak, men då han icke gått så långt, utan stannat vid att föreslå nedsättning af pensionen till halfva det belopp, som statsutskottet föreslagit, så vågar jag för min del icke gå längre än han. Att mannen i fråga skulle pensioneras såsom statsutskottet föreslagit eller ännu högre, såsom Kongl. Maj:t begärt, det skulle ju, då den effektiva tjenstetiden är en ren obetydlighet, vara alldeles orimligt och icke kunna motiveras med något annat än en hänvisning till i hög grad bevekande omständigheter, hvilka här icke finnas för handen.

Jag skall inskränka mig till att instämma i det yrkande, som den förste talaren framstälde.

Herr Lasse Jönsson: Vi hade nog åtskilligt tal om denna sak i utskottet och sågo den ur flera synpunkter, men det är verkligen så som herr statsrådet och chefen för civildepartementet sade, att om Wallin icke får pension, så stannar han qvar på sin plats, och då blir det länet, som blir lidande derpå, ty det veta vi ju, att man icke kan vara belåten med att få en tillförordnad landtbruksingeniör det ena året och en annan det andra året. Dessa vikarier hafva icke tillräcklig insigt och erfarenhet uti sjösänkningar, torrläggningar eller andra företag, som de få att utföra, och kunna icke beräkna följderna deraf.

Får deremot denne man pension, så kunna vi blifva af med honom, till stor fördel för det län, som är olyckligt nog att hafva honom. Det är naturligtvis ur denna synpunkt, som vi vilja gifva honom pension. Är det så, att herrarne tro, att han afgår för 800 kronor, så icke är det mig emot, men jag tror det icke och yrkar derför bifall till statsutskottets förslag.

Häruti instämde herr *Mallmin.*

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan med den ändring, att orden »1,600 kronor» utbyttes mot »800 kronor».

Ang. pension för generaldirektören grefve R. Cronstedt.

Punkten 11.

Med anledning af derom gjord ansökan hade Kongl. Maj:t föreslagit, att generaldirektören och chefen för jernvägssyrelsen grefve Rudolf Cronstedt måtte från och med månaden näst efter den, hvarunder afsked blefve honom beviljadt, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension af 6,200 kronor; dock att, derest grefve Cronstedt komme att vid embetet qvarstå så länge, att han blefve berättigad till pension från statens jernvägstrafiks

pensionsinrättning, den honom å allmänna indragningsstaten beviljade pensionen skulle minskas med motsvarande belopp.

Ang. pension för generaldirektören grefve R. Cronstedt. (Forts.)

Utskottet hemstälde, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Häremot hade reservation anmälts

af herrar grefve *G. Sparre, C. E. Casparsson,* friherre *F. W. von Otter, A. G. L. Billing, F. Boström, E. Fränckel, O. M. Björnstjerna, R. G. von Hedenberg,* friherre *C. G. A. Klingspor, I. Kerfstedt, F. E. Pettersson* och *S. E. W. Brehmer,* hvilka ansett utskottet böra hemställa:

»att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen medgifver, det generaldirektören och chefen för jernvägsstyrelsen grefve Rudolf Cronstedt må, då han efter företeende af behörigt intyg om försvagadt helsotillstånd från bemälda embete undfår nådigt afsked, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension af 6,200 kronor, att utgå från och med månaden näst efter den, hvarunder afsked blifver honom beviljadt; dock att, derest grefve Cronstedt kommer att vid embetet qvarstå så länge, att han varder berättigad till pension från statens jernvägstrafiks pensionsinrättning, den honom å allmänna indragningsstaten beviljade pensionen skall minskas med motsvarande belopp.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr Ekenman: Enligt min uppfattning har statsutskottet i den nu föredragna punkten i sin för öfrigt mycket berömvärda sparsamhetsifver gått något för långt. Jag har nemligen den uppfattningen, att man borde kommit till ett annat slut. Jag dristar att påstå, att om det också kan anses formelt rigtigt, hvad utskottet här kommit till, så är det väl icke så synnerligen billigt. Kammaren behagade af det föredragna betänkandet inhemta, hurusom ifrågavarande embetsman, generaldirektören och chefen för statens jernvägar grefve Cronstedt icke genom eget förvållande har kommit i mistning af pensionsrätt, utan det är genom omständigheter, öfver hvilka han icke kunnat råda. Huru detta missförhållande uppkommit, skall jag med några ord nämna. Kammaren finner af betänkandet, hurusom generaldirektör Cronstedt under många år haft sin egentliga verksamhet förlagd till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, och hade grefve Cronstedt qvarstannat der, hade han redan för ett par, tre år sedan varit pensionsberättigad. Genom sin förflyttning till chefskapet för det vigtiga verket statens jernvägar, har han, såsom också i betänkandet framhållits, gått i mistning af sin pensionsrätt. Han har visserligen pensionsrätt inom jernvägens stat, men denna inträder först efter flera år, och särskildt för honom, som i kort tid varit i detta verk, med ett mycket lägre belopp än som under vanliga förhållanden i allmänhet eger rum. Man kan således påstå, att det finnes billighetsskäl för att generaldirektör

Ang. pension för generaldirektören grefve R. Cronstedt. (Forts.)

Cronstedt måtte komma i åtnjutande af den af Kongl. Maj:t föreslagna pensionen. Men jag vill påstå, att det dessutom kan sättas i fråga, huruvida det ur statens synpunkt i öfrigt kan anses vara synnerligen klokt att i detta fall säga nej. När man har någon kännedom om den mycket omfattande verksamhet, som är förlagd under detta verk, statens jernvägar, när man vet, hvilken ofantligt stor uppbörd detta verk har och hvilka anordningar, som der i ett och annat afseende finnas, så att man kan säga, att statens jernvägar är ett af våra förvaltande verk, som har den största ekonomiska betydelse för staten, då är det väl icke skäl i att tvärt emot chefens för detta verk egen uttalade önskan tvinga honom att öfver vanlig pensionsålder tjenstgöra längre. Det må vara, att hvad utskottet i detta förevarande fall har uttalat ju innebär en ganska stor berömmelse för chefen för verket, men det är en sak, en annan sak är, huruvida det kan anses med statens intresse förenligt, att på detta sätt, om jag så får uttrycka mig, tvinga personen i fråga att tjenstgöra längre tid, än han sjelf anser sina krafter och sin förmåga medgifva honom. Jag tror icke, att detta är förenligt med ett välförstådt statsintresse, och på grund af dessa skäl tillåter jag mig, herr talman, att yrka afslag å utskottets framställning och bifall till den vid betänkandet fogade reservation, att pensionsrätt måtte grefve Cronstedt beredas.

Herr Lasse Jönsson: Ja, det kan väl synas, som om det skulle vara litet egendomligt, att utskottet har afstyrkt detta Kongl. Maj:ts förslag, men det kommer sig deraf, att vi hafva, icke såsom den siste talaren yttrade velat tvinga generaldirektören att stanna qvar, utan vi hafva tyckt oss märka, att det varit något slags påtryckning på honom att lemna sin plats, ty i den ansökan, som han sjelf ingifvit till Kongl. Maj:t, talar han om att tiden snart är inne för honom att draga sig tillbaka från sin ansvarsfulla och ansträngande plats, »helst stambanebyggandet för statens räkning, åt hvilket han hufvudsakligast egnat sitt lifs verksamhet, kunde betraktas såsom afslutadt under loppet af innevarande år». Deraf syntes det åtminstone för mig, som om det skulle vara endast ett tillkännagifvande, att när jag nu har slutat det verk, hvarför jag hufvudsakligen tillsattes, är det väl meningen, att jag skall draga mig tillbaka. Här föreligger intet som antyder, att hans själs- och kroppskrafter icke räcka till, utan det är blott ett tillkännagifvande, att, derför att det värf, för hvars utförande han tillsattes, nu är färdigt, han skall draga sig tillbaka. Men derigenom att nämnda verk är färdigt, mister han hälften af hvad han förut haft att göra, och ändå talar han om att han skall draga sig tillbaka. Hade det varit det motsatta fallet, att tjensten skulle ökats med dubbla arbetet, då kunde det skäl, som han anfört, vara giltigt, men icke nu. Då föreföll det oss, som om det vore en sorts klagan öfver att han ansåge sig tvungen eller nödgad att afgå, och derför ansågo vi i statsutskottet, att detta tvång icke borde åläggas honom, utan att vi borde afstyrka denna begäran om pension. Nu hafva visserligen Första Kammarens ledamöter i sin reservation tillagt något, som skulle afhjelpa bristen i hans ansökan, och sagt, att då han, efter företeende af behörigt intyg om försvagadt helsotillstånd, undfår nådigt

afsked, skulle han erhålla pension, men jag finner icke något sådant i den ursprungliga ansökningen, utan det har tilkommit sedermera. Det hjelper visserligen något, men jag tager mig ändå friheten att yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. pension för generaldirektören grefve R. Cronstedt. (Forts.)

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Groll: Huru herr Lasse Jönsson kunnat läsa den inlaga, som grefve Cronstedt till Kongl. Maj:t ingifvit, så att han deri kan finna någon antydan om påtryckning från ett eller annat håll att afgå, det förstår jag verkligen icke. Jag kan omöjligen för min del läsa den så. Det ligger väl icke något underligt deri, att en person, som står i spetsen för en så ytterst betungande förvaltning som den ifrågavarande, vid 68 års ålder och efter så många tjenstår, att han enligt vanliga pensionsgrunder skulle vara berättigad till pension, går in till Kongl. Maj:t i tid och begär, att han skall förklaras berättigad att vid sin afgång från embetet erhålla pensionsrätt. Så har i föregående fall förfarits. Generaldirektör Troilius, grefve Cronstedts närmaste företrädare i embetet, begärde redan 1877 pensionsrätt, som ock Riksdagen på Kongl. Maj:ts förslag medgaf. Han qvarstannade emellertid sedermera i tjensten omkring tio år. Först 1887 afgick han från embetet. På samma sätt gjorde generaldirektören och chefen för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, Beijer, som 1882 begärde pensionsrätt, hvilken äfven beviljades. Äfven han stod qvar i tjensten till 1887. I dessa båda fall hafva sålunda cheferna för nämnda förvaltningar, hvilka chefer sedermera hvar i sin ordning efterträdts af grefve Cronstedt, på enahanda sätt, som han nu gjort, tillkännagifvit sin önskan och anhållan om pensionsrätt. — För min del kan jag sålunda icke läsa mellan raderna något sådant, som herr Lasse Jönsson tyckt sig der finna.

Det är *en* passus i utskottets betänkande, som jag särskildt fäst mig vid, och jag skall med anledning deraf be att få yttra några ord. Utskottet säger, att grefve Cronstedt icke anfört sig vara af sjukdom eller ålderdomssvaghet förhindrad att utöfva sitt embete. Det är alldeles rigtigt, det har han icke gjort, och i den delen har jag ingenting att invända mot hvad utskottet anfört. Men utskottet yttrar vidare, att det anser »mindre lämpligt, att beslut fattas om beviljande af pension till en särskild tjensteman, innan fullgiltig anledning till hans afgång från tjensten inträdt». Det vill säga, att utskottet anser, att Kongl. Maj:t icke skulle kommit med pensionsbegäran, förrän tjenstemannen varit urståndsatt att tjenstgöra. Jag vill fråga, huru skulle det ställa sig, om man ville genomföra en sådan grundsats i statsförvaltningen. Om man tänker, sig att chefen för ett statens embetsverk, i synnerhet ett verk af den betydelse, som jernvägsstyrelsen är, under hvars ledning stå omkring 5 tusen à 6 tusen underordnade, skulle insjukna t. ex. i februari och fortfarande vore sjuklig under mars och april, dock ej svårare än att man kunde hoppas hans återställande till helsan, sedermera i maj månad, efter det Riksdagen åtskilts, befunnes af helsoskäl för all framtid urståndsatt att tjenstgöra. Han komme i sådant fall att vara tjenstledig måhända ett helt år, innan Kongl. Maj:t komme i tillfälle att hos Riksdagen göra framställning om pension. Icke kan det vara nyttigt för en dylik för-

Ang. pension för generaldirektören grefve R. Cronstedt.

valtning, om sådant inträffade, lika litet som i allmänhet för embetsverken. Det är väl också förmodligen derför, som åtskilliga medlemmar af statsutskottet reserverat sig mot utskottets utlåtande. De hafva trott sig finna en lösning af frågan på sådant sätt, att de tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts proposition, dock med den afvikelse, att pensionen icke finge utbetalas, förrän sökanden företedde vederbörligt läkarebetyg derom, att hans helsotillstånd försvagats. Sålunda förfor Riksdagen i fråga om generaldirektör Troilii pension, och jag kan icke finna annat, än att Riksdagen gjorde ganska klokt, om den nu handlade på samma sätt.

Herr Nilsson i Skärhus: Jag har inom utskottet biträdt den åsigt, hvartill utskottet kommit, och jag är af samma mening som herr Lasse Jönsson, nemligen att ifrågavarande person kan tjenstgöra ännu i många år, då han i sin ansökning till Kongl. Maj:t enligt dess ordalydelse endast förklarat, att han ansåg tiden *snart* vara inne för honom att draga sig tillbaka. Det ser derför ut, som om han ännu någon tid skulle kunna tjenstgöra; och då mannen visat sig vara utmärkt, vore det väl skada att blifva af med honom, då han kan vara till nytta på den plats, han innehar. Då det icke har blifvit konstateradt, att han af sjukdom eller ålderdom är förhindrad att utöfva sin befattning, så tror jag, som sagdt, att han ännu någon tid kan fortsätta med densamma, och det är med anledning häraf, som jag yrkar bifall till statsutskottets hemställan i denna punkt.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad; och efter det propositioner af herr talmannen gifvits å hvartdera af de båda gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Ang. pension åt f. d. öfverbibliotekarien G. E. Klemmings enka.

Punkten 12.

På derom gjord ansökning hade Kongl. Maj:t föreslagit, att f. d. öfverbibliotekarien vid kongl. biblioteket Gustaf Edvard Klemmings enka *Klara Lovisa Klemming*, född Schönberg, måtte, så länge hon förblefve enka, från allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension af 1,200 kronor, att utgå från början af år 1894; och hemstälde utskottet, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning måtte af Riksdagen bifallas.

Emot denna utskottets hemställan hade reservation anmälts af herrar *Pehrson* i Törneryd och *Persson* i Stallerhult.

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr Pehrson i Törneryd: Vid utskottets betänkande har jag anmält min reservation mot det beslut, hvartill utskottet kommit i denna punkt. Jag har gjort det på den grund, att jag anser, att pensioner till enkor och barn efter tjenstemän i allmänhet äro oberättigade. Denna min åsigt har jag vid många tillfällen här i kam-

maren tillåtit mig framhålla. Jag skall icke återupprepa, hvad jag i detta afseende så nyligen uttalat som senast vid sista riksdagen.

Ang. pension åt f. d. öfverbibliotekarien G. E. Klemmings enka. (Forts.)

Det kan icke vara rätt att ensamt gifva pensioner till enkor och barn efter tjenstemän, då man anser, att staten icke kan eller bör lemna pension åt enkor och barn efter många andra förtjenstfulla män, hvilka gjort vårt samhälle stort gagn, och hvilka, då de en gång gå ur tiden, lemna litet eller intet i förmögenhet efter sig. Jag tror, att det skulle vara lönlöst för hvem som helst att till enkor och barn efter sådana män försöka att utverka någon statspension. Det är äfven från denna synpunkt sedt, som jag alltid varit mot pensioner åt enkor och barn efter tjenstemän, och jag kommer fortfarande att vara det.

År 1892 föreslog Kongl. Maj:t Riksdagen att bevilja pensioner åt tvenne enkor efter tjenstemän, hvilka innehaft höga befattningar i statens tjenst. Åt den ena enkan, hvars man i lifstiden varit öfverste, föreslog Kongl. Maj:t en pension af 850 kronor om året. Denna enka hade, om jag icke misstager mig, förut en pension från arméns enke- och pupillkassa på 150 kronor om året. Dessa 150 kronor tillsammans med de 850 kronor, som Kongl. Maj:t föreslog skulle utgå från allmänna indragningsstaten, och som Riksdagen beviljade i gemensam votering med några få rösters öfvervigt, utgjorde således i sin helhet en pension på 1,000 kronor om året. Åt den andra enkan, hvars man i lifstiden varit landshöfding, föreslog Kongl. Maj:t en pension af 700 kronor om året. Statsutskottet föreslog en nedsättning till 400 kronor. Vid den gemensamma votering, hvarmed kamrarne beslöto om denna pension, afslogs den af Riksdagen med den förseglade sedelns hjelp. Emellertid hade denna senare enka från civilstatens pensionsinrättning en pension på 800 kronor om året. Dessa 800 kronor tillsammans med de 400 kronor, som voro ifrågasatta att Riksdagen skulle bevilja, hade emellertid, om de af Riksdagen beviljats, utgjort en pension i sin helhet på 1,200 kronor om året. Får man nu anse dessa tvenne pensioner såsom normer för pensioner åt enkor efter högre tjenstemän — i förbigående sagdt tillkommer det icke mig att tala om några enkepensioner — men får man utgå derifrån, så förefaller det eget, att denna gång föreslås ett så högt belopp som 1,200 kronor, då Klemmings enka uppbär från civilstatens pensionsinrättning en pension af 800 kronor. Detta sista belopp tillsammans med hvad Kongl. Maj:t föreslagit och statsutskottet tillstyrkt skulle således utgöra en pension af 2,000 kronor om året. Alltså skulle denna enka, jemförd med de två föregående enkorna jag omnämnt, få i ena fallet 800 kronor och i andra fallet 1,000 kronor mer än någon af dem. Jag finner denna olikhet vara mycket omotiverad, och jag kan för min del icke förklara den på annat sätt, än att den är orsakad deraf, att mannen till nu ifrågavarande enka i lifstiden gifvit åt kongl. biblioteket en gåfva, som för detta bibliotek skall vara värderik. Jag förmår för min del icke bedöma, huru pass värderik denna gåfva kan vara. Jag föreställer mig likväl, att någon ersättning för densamma skulle kunna sökas redan i den höga lön, som mannen i fråga under lifstiden uppburit, äfvensom i den höga pension, han haft; och för öfrigt skall jag be att ännu en gång få hänvisa till den jemförelse, jag nyss tog mig fri-

Ang. pension åt f. d. öfverbibliotekarien G. E. Klemmings enka. (Forts.)

heten göra, mellan denna pension och de liknande pensioner, som voro i fråga år 1892.

Med anledning af hvad jag nu sagt, skall jag, herr talman, visserligen icke — såsom jag rättast borde göra — yrka rent afslag på denna punkt, men deremot tillåter jag mig yrka en nedsättning af pensionens belopp till 600 kronor.

Herr *Anderson* i Tenhult instämde häruti.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Å min sida vågar jag hoppas, att kammaren benäget skall dela statsutskottets uppfattning i detta fall och bifalla Kongl. Maj:ts framställning i den nu föreliggande punkten. Det är i afseende på denna pension ett särskildt förhållande, som synes mig mer än vanligt gifva Riksdagen anledning att ej försätta öfverbibliotekarien Klemmings enka i den ställning, att hon med blott pensionen från civilstatens pensionsinrättning skulle — såsom statskontoret uttrycker sig — nätt och jemnt kunna skydda sig mot nöd. Öfverbibliotekarien Klemming har under hela den tid, han varit den främste vårdaren af det kongl. biblioteket, inlagt så stora förtjenster, att han redan ur den synpunkten sedt torde vara förtjent af mer än vanligt erkännande, men han har dessutom särskildt visat en så stor kärlek för att skaffa tillsammans lemningarna af vår gamla svenska litteratur, att, om han icke varit, vi nu icke skulle hafva en så värdefull och fullständig samling i detta afseende som vi nu hafva på kongl. biblioteket. Detta har han icke kunnat göra utan att först och främst hafva haft en stor kärlek för att samla böcker — jag vill icke om honom använda det ord, som man vanligen begagnar om personer, som icke känna någon större glädje än när de komma öfver en rar bok — men han har äfven på denna sin kärlek offrat största delen af sin ärfda förmögenhet och derefter öfverlemnat denna dyrbara samling såsom gåfva till kongl. biblioteket. Under sådana förhållanden hoppas jag, att kammaren skall bifalla utskottets hemställan, hvilket är ju detsamma som ett bifall till Kongl. Maj:ts framställning i ämnet.

Herr Odhner: På grund af de skäl, som af utskottet blifvit anförda, och som ytterligare blifvit utvecklade af herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Häruti instämde herr *Boëthius*.

Överläggningen var härmed slutad. Enligt de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på bifall till det af herr Pehrson i Törneryd under öfverläggningen framstälda förslag; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef likväl begärd och företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller statsutskottets hemställan i 12:te punkten af utlåtandet n:o 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det af herr Pehrson i Törneryd under öfverläggningen framstälda yrkande.

Omröstningen utföll med 99 ja mot 81 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Punkten 13.

Ang. pension för konsistorienotarien E. R. Henschen.

Med anledning af en derom gjord ansökan hade Kongl. Maj:t föreslagit, att notarien hos domkapitlet i Upsala *Erik Rudolf Henschen* måtte förklaras berättigad att från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked från konsistorienotariebefattningen blefve honom beviljadt, under sin återstående lifstid uppbära årlig pension å allmänna indragningsstaten till belopp af 4,000 kronor; men hemstälde utskottet, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

I en vid punkten fogad reservation hade deremot herrar grefve *G. Sparre, C. E. Casparsson,* friherre *F. W. von Otter, A. G. L. Billing, F. Boström, E. Fränckel, O. M. Björnstjerna, R. G. von Hedenberg, F. E. Pettersson, S. E. W. Brehmer* och *N. Fosser* hemstält:

»att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att notarien hos domkapitlet i Upsala Erik Rudolf Henschen må förklaras berättigad att från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked från konsistorienotariebefattningen varder honom beviljadt, under sin återstående lifstid uppbära årlig pension å allmänna indragningsstaten till belopp af 3,000 kronor.»

Efter uppläsande af utskottets hemställan lemnades ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam, som yttrade: På den kongl. proposition, som i nu föredragna punkt föreligger till kammarens afgörande, skall jag be att få fästa kammarens välvilliga uppmärksamhet. Jag vågar påstå, att det är sällan, som Kongl. Maj:t kan begära pension för en tjensteman, som är mera meriterad än den, om hvilken det i denna punkt är fråga. Han har fylt 70 år, har i mer än 46 år varit i statens tjenst och af dessa i 36 år innehaft den befattning, han ännu innehar, nemligen konsistorienotariebefattningen i Upsala. Sådana befattningar äro i allmänhet mycket betungande, men enkannerligen konsistorienotariebefattningen i Upsala erkestift, hvilken är af en ovanligt ansträngande art. Dertill kommer,

Ang. pension för konsistorienotarien E. R. Henschen. (Forts.)

att sådana befattningar som denna äro särskildt egnade att hos innehafvaren underhålla en nästan ständig oro för, att något skall försummas. Det är nästan för hvarje dag något, som skall verkställas just då; försummar innehafvaren af befattningen rätta ögonblicket, uppstå icke allenast obehagliga förvecklingar, utan han kan äfven utsättas för betydlig ekonomisk förlust.

Den person, om hvilken här nu är fråga, har på det utmärktaste sätt skött denna ansträngande plats, men nu är han trött både till kropp och själ. Platsen måste naturligtvis skötas, men han kan det icke längre, och att genom en vikarie uppehålla denna tjenst under en följd af år, det tror jag för sjelfva tjensten ej vore synnerligen lämpligt.

Det har sagts, att konsistorienotarier hafva en så liten del af sin aflöning från statsmedel; det mesta erhålla de genom sportler, provisioner och dylikt, och i följd deraf skulle Riksdagen hafva mindre anledning att taga någon befattning med en konsistorienotaries pensionerande. Men jag vågar dock påstå, att en konsistorienotarie är en statens tjensteman. Konsistorierna hafva en ganska stor och omfattande administration, utgörande sålunda en länk i vår förvaltning; och om notariernas aflöning, såsom förhållandet verkligen är, är till formen i högsta grad olämplig, för att icke säga orimlig, så synes mig i denna omständighet icke ligga något skäl, hvarför de icke skulle kunna af Riksdagen tillerkännas rätt till pension.

Riksdagen har också, såsom i reservationen till detta utlåtande visas, lemnat en konsistorienotarie i Linköping en pension å 3,000 kronor och dermed erkänt, att Riksdagen har skyldighet eller åtminstone intresse af att äfven dylika tjenster väl uppehållas derigenom att, när en innehafvare är uttjent, han måtte kunna aflösas af en annan.

På grund deraf och med särskild hänsyn till det utmärkta sätt, hvarpå konsistorienotarien Henschen skött sina åligganden, och den långa tid, han har skött dessa åligganden, hemställer jag, att kammaren behagade med afslag å utskottets hemställan bifalla den vid denna punkt gjorda reservationen.

Herr Boëthius anförde: Herr talman, mine herrar! Jag har icke mycket egentligen att tillägga till de tungt vägande skäl, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här har anfört. Jag ber emellertid att få säga, att det inom alla de kretsar, som känt konsistorienotarien Henschens verksamhet, skulle väcka mycket stor förvåning, i fall han blefve vägrad denna pension. Jag kan icke förstå, hvarför en tjenstemans befattning, som annars ovilkorligen skulle medföra pension, icke skall göra det på grund af att lönen utgår på annat sätt. Och denna omständighet, att lönen utgår i form af provisioner och sportler till stor del, synes vara utskottets förnämsta skäl för afslag. Men, mine herrar, den omständigheten, att denne tjensteman för sin nyttiga verksamhet icke kostat staten så mycket, utan att staten haft honom under hans verksamhet för mycket godt pris, är den något skäl att vägra honom pension? Det synes mig böra vara tvärtom, om någon sådan synpunkt skulle få gälla.

Jag skall icke tillägga något vidare. Jag skall blott be att på

grund af det prejudikat, som förut finnes i denna väg, yrka bifall till den af åtskilliga reservanter vid denna punkt gjorda hemställan.

Ang. pension för konsistorienotarien E. R. Henschen. (Forts.)

Häruti instämde herr *Larsson* från Upsala.

Herr vice talmannen Danielson: Här har åberopats såsom prejudikat ett beslut af Riksdagen, hvarigenom den beviljat pension till en konsistorienotarie i Linköping. Ja, detta är visserligen sant, men åtskilliga år derefter eller 1880 afslog Riksdagen en sådan framställning för en konsistorienotarie i Vesterås, och sedan dess har Riksdagen icke bifallit något förslag om pension åt konsistorienotarie. Förut hade äfven i ett annat fall Riksdagen beviljat pension till en konsistorienotarie i Kalmar, men dels är det mycket länge sedan och dels utgjorde pensionsbeloppet endast 2,000 kronor. Man finner sålunda, att det är ett mycket ovanligt fall, att Riksdagen gifvit en konsistorienotarie 3,000 kronor i pension, och då dessutom, som sagdt, Riksdagen sista gången en sådan hemställan förelåg afslagit densamma, så tror jag det icke vara skäl att bifalla Kongl. Maj:ts förslag.

Hvad särskildt beträffar mannen i fråga, så se herrarne i betänkandet, att han varit uppskattad till en årlig inkomst af i medeltal 6,354 kronor. Men på afdelningen fingo vi reda på, att den verkliga årliga inkomsten under medeltal af 5 år uppgått till icke mindre än 7,280 kronor. Då denna sak kom på tal i utskottet, fingo vi det svaret, att skilnaden mellan det belopp, han verkligen uppburit, och det, han blifvit uppskattad till, och det i den kongl. propositionen angifna berodde derpå, att han måste utgifva betalning för skrifbiträde och dylikt. Således har mannen i fråga haft ett större belopp än hvad som uppgifvits i propositionen. Men om man också frånräknar hvad han utgifvit till skrifbiträde, har han i alla fall ändock haft en årlig inkomst af 6,354 kronor. Jag hemställer då till herrarne, huruvida icke en sådan man godt kunnat bereda sig en tryggad ålderdom. Är det icke skäl att antaga detta? Kan det vara några ömmande omständigheter, som tala för att bevilja en sådan person pension? Som herrarne se, har han af statsmedel endast uppburit 927 kronor 79 öre om året. Skulle någon pension komma i fråga, skulle det väl vara i förhållande till det belopp, hvarmed staten bidragit till hans aflöning, och man har för personer, som icke sjelfva bidragit till sin pensionering, tagit som regel att gifva en pension af högst 80 % af hvad de förut uppburit som lön af staten. Följde man här den regeln, skulle pensionen i fråga sättas till något öfver 700 kronor. Då skulle det ju hafva varit rimlig anledning att bevilja pension. Men något sådant yrkande föreligger icke, och vi kunna då heller icke besluta i den rigtningen. Men hade en sådan framställning skett, så hade det varit rimlig anledning att bifalla den. Men att bereda denne man en pension af 3,000 kronor, dertill ser jag inga rimliga motiv.

Om han bibehåller tjensten, så tror jag icke, att det skall vara någon svårighet för honom att få en duglig vikarie för ett arfvode af 4,000 kronor, och då skulle han sjelf sitta med öfver 3,000 kronor i ren behållning.

Huru jag än ser saken, tycker jag icke, att det finnes några skäl,

som kunna mana oss att bifalla Kongl. Maj:ts förslag. Jag ber derför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lasse Jönsson: Jag skall endast i korthet instämma i hvad vice talmannen sagt och liksom han yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarades slutad samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 14.

Bifölls.

Ang. pension för e. o. professorn. L.F.A. Läffler.

Punkten 15.

På grund af en utaf kanslern för rikets universitet gjord framställning hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen, att extra ordinarie professoren i svenska språket vid universitetet i Upsala *Leopold Fredrik Alexander Läffler* måtte förklaras berättigad att från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked från extra ordinarie professorsbefattningen kunde varda honom beviljadt, under sin återstående lifstid uppbära en årlig pension å allmänna indragningsstaten af 3,000 kronor.

Utskottet hemstälde:

»att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att extra ordinarie professoren i svenska språket vid universitetet i Upsala Leopold Fredrik Alexander Läffler må förklaras berättigad att från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked från extra ordinarie professorsbefattningen kan varda honom beviljadt, under sin återstående lifstid uppbära en årlig pension å allmänna indragningsstaten af 1,500 kronor.

I fråga härom anförde:

Herr Boëthius: Som herrarne torde finna, har Kongl. Maj:t här föreslagit ett pensionsbelopp af 3,000 kronor, men utskottet blott velat tillstyrka 1,500 kronor. Jag förstår mycket väl detta utskottets tillvägagående, att utskottet icke vill vara med om att bevilja en så stor pension som 3,000 kronor åt en person som tjenstgjort så litet.

Då jag tager mig friheten att i frågan yttra några ord, är det derför icke med *personen* som utgångspunkt, utan det är på ett *sakförhållande,* som jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet. Jag fruktar nemligen, att ett bifall till utskottets hemställan kommer att leda dertill, att professor Läffler icke tager afsked, utan sitter qvar och åtnjuter tjenstledighet på grund af sjukdom — han har då 3,000 kronor i årlig inkomst. Men derpå, mine herrar, blir Upsala univer-

sitet i hög grad lidande. Den professur, som professor Läffler innehar, är en professur i svenska språket, och öfver den har hvilat ett verkligt olycksöde. Den beviljades af Riksdagen af intresse för den fosterländska odlingen. Professor Läffler, som var en utmärkt lofvande vetenskapsman, utnämndes till innehafvare af professuren, men han hade knappt tillträdt densamma, förrän han drabbades af denna sjukdom, hvaraf han ännu lider. Derefter har platsen år efter år fått skötas provisoriskt, och denna professur i svenska språket är dock, mine herrar, den enda, som finnes inom Sverige.

Ang. pension för e. o. professorn L.F.A. Läffler. (Forts.)

På grund häraf vågar jag, ehuru det i och för sig med hänsyn till de personliga förhållandena icke finnes några egentliga skäl härför, dock hemställa till kammaren, om den icke skulle vilja af intresse för detta fosterländska kulturändamål, för att denna professur må blifva ordinarie besatt, bevilja det af Kongl. Maj:t begärda pensionsbeloppet, 3,000 kronor.

Jag ber att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts framställning.

Herr Nilsson i Skärhus: Då herr Boëthius yrkat bifall till Kongl. Maj:ts framställning, så skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag anser, att, då personen i fråga icke har familj att försörja och endast $1\frac{1}{2}$ år sjelf uppehållit sin professorsbefattning, det icke finnes något skäl att höja anslaget, utan att till och med det belopp, som utskottet föreslagit, är ett mycket stort belopp att lemna bort utan att derför erhålla någon valuta.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Härmed var öfverläggningen slutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 16.

Bifölls.

Punkten 17.

Ang. pension för skogsingeniören A. B. Ångman.

Med anledning af derom gjord ansökning hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen, att skogsingeniören *Axel Bernhard Ångman* måtte från och med månaden näst efter den, hvarunder han från sin befattning erhölle entledigande, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta årlig pension till belopp af 2,000 kronor.

Utskottet hemstälde:

»att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att skogsingeniören Axel Bernhard Ångman må från och med månaden näst efter den, hvarunder han från sin befattning erhåller entledigande, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta årlig pension till belopp af 1,500 kronor».

Efter föredragning af punkten anförde:

Ang. pension för skogsingeniören A. B. Ångman. (Forts.)

Herr Pehrson i Törneryd: Vid denna sena timme vågar jag icke taga kammarens tid något mera i anspråk, utan skall inskränka mig till det minsta möjliga och blott be att få erinra derom, att ifrågavarande Angman är icke berättigad till pension, har icke heller i någon form bidragit till sådan, och att hvarje belopp, som af Riksdagen beviljas, är en ren skänk. Vid sådant förhållande hemställer jag till kammaren, om det är skäl att bevilja så högt belopp som 1,500 kronor.

Jag tager mig friheten att på de skäl, jag anfört, yrka, att ifrågavarande pension bestämmes till 800 kronor.

Vidare yttrades ej. Efter af herr talmannen gifna propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på bifall till det af herr Pehrson nu framstälda ändringsyrkande, beslöt kammaren att, i enlighet med sistnämnda yrkande, bifalla utskottets hemställan med den ändring, att orden »1,500 kronor» utbyttes mot »800 kronor».

Punkterna 18—21.

Biföllos.

§ 5.

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader.

Slutligen föredrogs statsutskottets utlåtande n:o 10 a, i anledning af gjorda framställningar angående pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader.

Punkten 1.

I statsverkspropositionen hade Kongl. Maj:t under nionde hufvudtiteln föreslagit, att en hvar af tretton i den kongl. propositionen uppräknade, vid statens jernvägsbyggnader anstälde tjenstemän måtte från och med månaden näst efter den, hvarunder han entledigades från anställning vid statens jernvägar, åtnjuta från allmänna indragningsstaten årlig pension under sin återstående lifstid till i den kongl. propositionen närmare angifvet belopp.

Med anledning häraf hemstälde utskottet:

»att Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning må på det sätt bifallas, att en hvar af nedannämnde vid statens jernvägsbyggnader anstälde tjenstemän må från och med månaden näst efter den, hvarunder han entledigas från anställning vid statens jernvägar, åtnjuta från allmänna indragningsstaten under sin återstående lifstid årlig pension till följande belopp, nemligen:

a) öfveringeniören, f. d. öfversten vid flottans mekaniska corps *Axel Theodor Roos* ..... 3,000 kronor;

b) öfveringeniörsassistenten, kaptenen vid väg- och vattencorpsen *Fredrik Hjalmar Bergman* ..... 1,500 »

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader. (Forts.)

c) afdelningsingeniören, kaptenen vid väg- och vattenbyggnadscorpsen *Anders Fredrik Thim Frænkel* 1,500 kronor;

d) afdelningsingeniören *Carl Gustaf Forselius* ... 1,500 »

e) afdelningsingeniören *Axel Henry Grundström* 1,200 »

f) öfveringeniörsassistenten, kaptenen vid väg- och vattenbyggnadscorpsen *Gustaf Adolf Ingelman* ..... 1,400 »

g) afdelningsingeniören, kaptenen vid väg- och vattenbyggnadscorpsen *Oscar Theobald Wilhelm Stanzén* 1,200 »

h) afdelningsingeniören *Lorentz Gustaf Filip Rundstedt* ..... 1,000 »

i) afdelningsingeniören *Gustaf Ahlgren*..... 900 »

k) materialförvaltaren *Lars Axel Viktor Berg*..... 800 »

l) bokhållaren *Johan Andersson* ..... 700 »

m) bokhållaren *Axel Justinus Olsson* ..... 700 »

n) arkitekten hos jernvägsstyrelsen, majoren *Adolf Wilhelm Edelswärd*..... 1,000 »

dock att, derest någon af de under mom. a)—n) angifna personer framdeles skulle erhålla anställning mot aflöning af statsmedel, hans pensionsbelopp skall för den tid, hans anställning varar, minskas med ett belopp, motsvarande den nya aflöningen, eller, om denna uppgår till samma eller högre belopp, under tiden upphöra att utgå.»

I en vid punkten fogad reservation hade deremot herrar *C. E. Casparsson*, friherre *F. W. von Otter*, *A. G. L. Billing*, *F. Boström*, *E. Fränckel*, *O. M. Björnstjerna*, *R. G. von Hedenberg*, friherre *C. G. A. Klingspor*, *F. E. Pettersson*, *S. E. W. Brehmer* och *N. Fosser* hemstält, att pensionerna måtte bestämmas till följande belopp, nemligen för:

öfveringeniören, f. d. öfversten *Roos* till ..... 4,800 kronor;

en hvar af kaptenerna, öfveringeniörsassistenten *Bergman* och afdelningsingeniören *Frænkel* samt afdelningsingeniören *Forselius* ..... 2,400 »

afdelningsingeniören *Grundström* ..... 1,920 »

öfveringeniörsassistenten, kaptenen *Ingelman*..... 2,240 »

afdelningsingeniören, kaptenen *Stanzén*..... 1,920 »

afdelningsingeniören *Rundstedt* ..... 1,600 »

afdelningsingeniören *Ahlgren* ..... 1,440 »

materialförvaltaren *Berg* ..... 1,280 »

bokhållaren *Andersson*..... 800 »

bokhållaren *Olsson* ..... 800 »

och arkitekten, majoren *Edelswärd* ..... 2,000 »

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader. (Forts.)

Efter uppläsandet af utskottets hemställan anförde:

Herr Fjällbäck: Herr talman, mine herrar! Vi hafva nyligen visat exempel på, att vi kunna och vilja spara. Vi afslogo Kongl. Maj:ts förslag till en liten pension åt en dräng, som endast hade haft 2 kronor om dagen i aflöning, antagligen derför att vi skulle spara. Här föreligger ett motsatt förhållande. Här föreslås pensioner till personer, som hafva haft omkring 20 kronor om dagen för ett arbete, som säkerligen icke har varit så ansträngande, som den ifrågavarande förut omnämnde arbetarens har varit.

Jag skall icke yttra mig öfver de personer, som jag icke känner, men ber att få säga några ord med anledning af den i denna punkt föreslagna pensionen åt majoren Adolf Wilhelm Edelswärd. Han har haft 6,000 kronor i ersättning för att han förrättat diverse ritningsarbete åt jernvägsstyrelsen. Han har således haft den förmånen framför andra arkitekter, att han haft en fast ersättning, alldeles oafsedt om det varit något arbete att förrätta eller icke. Det synes mig då, att ensamt denna omständighet talar för att man borde kunna slippa att betala pension åt en person, som haft full ersättning för sitt arbete. Och då dessa ifrågavarande personer icke ega något som helst rättsligt anspråk på att få pension, så är det endast »billighet och rättvisa», som här bör bestämma vårt votum, hvarjemte i vissa fall naturligtvis äfven ömmande omständigheter tillkomma.

Men här finnas, så vidt jag vet, inga ömmande omständigheter. Ifrågavarande person, hvilken jag — i förbigående sagdt — icke personligen känner eller står i någon som helst förbindelse till, eger, enligt hvad Stockholms adresskalender upplyser, en till 100,000 kronor uppskattad egendom, belägen vid Norrmalmstorg, alltså på ett ganska välbeläget ställe. Den inbringar nog sin egare 7,000 kronor i inkomst. Dessutom har, för så vidt jag kunnat få underrättelse om förhållandena, blifvit upplyst, att ifrågavarande person är en förmögen man. Då föreligger här således icke några som helst ömmande omständigheter.

Det kan icke heller föreligga några rättsliga anspråk för honom att få denna pension. Då synes mig Andra Kammaren kunna fortgå på den väg, som så vackert börjats först af statskontoret och så af Kongl. Maj:t och så af utskottet. Det förhåller sig nemligen så, att jernvägsstyrelsen begärt 4,000 kronor, statskontoret har prutat 25 procent och satt beloppet till 3,000 kronor, Kongl. Maj:t har prutat 50 procent och satt det till 2,000 kronor, utskottet har prutat 75 procent och satt det till 1,000 kronor. Jag tror, att vi nu kunna pruta 100 procent och alldeles stryka den ifrågavarande pensionen, och jag tror icke, att vi då i något afseende kunna anklagas hvarken för obillighet eller orättvisa.

Jag ber alltså att få yrka afslag på denna del af punkten, nemligen i afseende på den föreslagna pensionen åt major Edelswärd.

Herr Nyström: Då det gäller hushållningen med statens medel, är jag nog så god sparsamhetsvän som någon, men jag kan icke följa statsutskottet ned till det låga belopp, hvartill de ifrågavarande pensionerna slutligen blifvit satta.

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader. (Forts.)

Jag skall be att först få erinra derom, att dessa män, som äro ifrågasatta att erhålla pensioner, hafva tjenstgjort vid statens jernvägsbyggnader, hvad afdelningsingeniörerna beträffar från 21 till 36 år, och att deras ålder varierar mellan 50 och 59 år. Särskildt vill jag nämna, att öfveringeniör Roos tjenstgjort från byggandet af den första stambanan, som beslöts vid 1854 års riksdag, ända till innevarande år, eller ungefär 40 år. Dessa mäns arbete, mine herrar, kan sannerligen icke anses vara något dåligt arbete. Icke heller är det befriadt från mödor, ty, såsom jernvägssyrelsen framhållit — detta yttrande återfinnes å sid. 7 i utskottets betänkande — har deras arbete varit så ansträngande, att »då i alla händelser en del af ifrågavarande personal till följd af sin ålder samt mer eller mindre nedsatta arbetskrafter befunnits svårligen kunna längre än till innevarande års höst fortsätta med det synnerligen ansträngande arbete, som förekomme vid en jernvägsbyggnad, särskildt i Norrland med der rådande bostads- och klimatförhållanden, hade styrelsen funnit lämpligt att redan nu påkalla Kong. Maj:ts pröfning af frågan om statens mellankomst uti ifrågavarande hänseende i hela dess omfattning.»

Det förhåller sig äfven så, att flere af dem, som deltagit i jernvägsbyggandet under dessa 30 år, måst flytta, icke från län till län eller från stad till stad, utan från by till by, och när jernvägen nått den punkt, der de varit bosatta, så hafva de varit nödsakade att bryta upp och flytta till mer eller mindre obebodda platser. Ett sådant lefnadssätt är icke blott i högsta grad ansträngande, det är också i högsta grad dyrbart, ty alla deras förnödenheter måste med stora kostnader anskaffas från långt aflägsna trakter.

Jag har många gånger hört klagomål öfver, att de varit nödsakade att lefva på en kost, som alldeles ej är passande för dem med hänsyn till de stora och ansträngande uppgifter, som de haft att fylla.

Utskottet har i sitt betänkande sagt, att det är i sin ordning, att staten träder emellan för att befria dessa statens tjenstemän från verklig nöd.

Men, mine herrar, jag vågar påstå, att dessa män, för hvilka äro föreslagna pensioner af 1,500 kronor och derunder, allesammans med större eller mindre familjer då äro stälda inom gränsen för verklig nöd.

Jag skall i detta fall undantaga den större pensionen, som är föreslagen åt öfveringeniör Roos. Jag kan ej neka till, att det är ett belopp, som besparar en man med liten familj verklig nöd; men en man, som under ett helt lif skött så ansvarsfulla befattningar, borde vara förtjent af större pension än de 3,000 kronor, som utskottet föreslagit.

Nu skulle man väl kunna säga, att dessa män icke ännu uppnått den ålder, att de äro oförmögna att fortsätta med ett arbete, som för dem kunde bereda en bättre utkomst. Ja, mine herrar, dermed förhåller det sig så, att dessa ingeniörer hafva blifvit, om jag så får säga, fullständiga specialister i jernvägsbyggandet, särskildt i fråga om statens jernvägsbyggnader.

Man tror, att det skall vara så lätt för en sådan man att få arbete hvar som helst. Men förhållandet är, att jernvägsbyggnaderna utföras på ett särskildt sätt, då det är staten som bygger, och på ett annat sätt, då byggandet sker för enskilda bolags räkning. Herrarne

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader. (Forts.)

veta allt för väl, att de enskilda jervägarne till större delen byggas af entreprenörer, hvilka under loppet af flera år sysselsatt sig med sådana företag och derunder haft tillfälle att skaffa sig stora och dyrbara materialier. Vidare hafva *deras* ingeniörer vant sig vid andra arbetsmetoder, och det kan derför ej tänkas, att ingeniörerna från statens jernvägsbyggnader hos dessa herrar kunna få arbete.

Men de kunna väl sysselsätta sig med annan ingeniörsverksamhet, kan man väl fråga?

Jag vill härpå svara, att specialister som de äro, de ock kunna jemföras med specialister på andra områden. Jag skulle närmast vilja jemföra dem med specialister på läkarekonstens område. En ögonläkare t. ex., som under 30 år ej gjort annat än sysselsatt sig med ögonsjukdomar, lär väl svårligen vid framskriden ålder kunna eller vilja egna sig åt en annan gren af läkarevetenskapen, samt der söka vinna den skicklighet, att han på denna nya verksamhet kan vinna sin utkomst.

På samma sätt förhåller det sig med dessa ingeniörer. *Kunde* man blott bereda dem sysselsättning vid statens jernvägar, skulle de nog kunna göra nytta för sig och erhålla bättre inkomst. Men så är ty värr ej fallet.

Jag vill ej längre vid denna sena timme taga kammarens uppmärksamhet i anspråk, utan skall sluta med att anhålla om bifall till reservationen.

Herr J. H. G. Fredholm: Det är icke med gladt sinne som jag begärt ordet, då det ju här gäller enskilda personer, och då jag nödgas yttra mig om deras berättigande eller mindre berättigande till att erhålla pension.

Men jag kan ej underlåta att vid detta tillfälle framhålla, att då de herrar, om hvilka här är fråga, åtagit sig befattningar, som de under lång tid skött, så hafva de gjort detta i fullkomlig kännedom om att de icke hade rätt till pension. Och jag vill tillägga, att aflöningen för deras verksamhet varit bestämd med fäst afseende å denna omständighet.

Dermed har jag ej velat säga, att ej staten har pligt att föregå landets arbetsgifvare med goda exempel i sitt förhållande till de arbetare, som troget utfört sitt arbete; men det är derför ej sagdt, att staten nödvändigtvis skall gifva dem pension. Man kan och bör ju visa dem det tillmötesgående, att man ej sätter dem på bar backe, utan söker sätta dem i stånd att sjelfva förtjena sitt uppehälle.

Men detta kan ske *på annat sätt* än genom att gifva dem pension, i synnerhet om man finner, att af dessa 13 tjenstemän, hvarom här är fråga, det är 7, som ej hafva högre medelålder än 52 år, hvilken siffra jag — utan att dock derom hafva gjort någon närmare undersökning — anser vara den medelålder, som är rådande här i kammaren.

Det förvånar mig, att regeringen ej i detta fall tänkt på någon utväg att taga deras kunskaper och tjenstduglighet i anspråk för något för staten gagnande ändamål, hvarigenom de skulle kunnat beredas en arbetsförtjenst, som vore större än den pension, som man nu vill gifva

dem utan att derför utkräfva något arbete, fastän de äro i arbetsför ålder.

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader. (Forts.)

Jag tänker härvidlag särskildt på Norrbottens län, för hvilket vi ju alla äro så varmt intresserade. Och jag frågar då: hvarför har det ej kunnat falla regeringen in att anställa dessa personer för att göra ekonomiska undersökningar just i Norrbottens län, der deras krafter och skicklighet skulle fått ett rikt arbetsfält för mycket behöfliga undersökningar?

Detta är något, som regeringen enligt mitt förmenande bort begära anslag till i stället för att begära, det Riksdagen nu skall pensionera dem.

De personer, åt hvilka man ej kunnat lyckas skaffa något för deras förmåga lämpligt arbete, dem kunde man ju hafva gifvit en gratifikation, som satt dem i stånd att uppehålla sig, tills de fått annat arbete.

Jag vill här särskildt fästa mig vid *en* af dessa tjenstemän, för hvilkens pensionering statsutskottet ej anfört annat skäl, än att han »enligt hvad bifogadt läkarebetyg utvisade vore i behof af att erhålla afsked från sin befattning». Visserligen förvånar mig ej den saken, ty han är ju, på sätt i betänkandet angifves, 70 år gammal; men då det nu blifvit framhållet, att han är så förmögen, att han vid denna höga ålder kan lefva obekymrad i ekonomiskt hänseende, så finner jag ej något skäl föreligga att bevilja honom någon pension, hvarför jag skall be att få instämma i det yrkande, som i detta hänseende gjordes af en talare på stockholmsbänken.

Herr Nilsson i Skärhus: Då vi inom afdelningen skulle behandla detta ärende, föreföll det oss temligen märkvärdigt, att staten efter afslutandet af sina jernvägsbyggnader skulle komma att få så många personer att pensionera.

Vi hade ej tänkt oss den möjligheten, att vi ej blott skulle bevilja stora summor till jernvägsbyggnaderna i Norrbotten, utan äfven nödgas att vidtaga åtgärder för pensionering af de vid dessa arbeten anstälda personer, då jernvägsbyggandet hade afslutats. Alla vid dessa arbeten anstälda personer hafva, under den tid arbetet fortgått, funnit detta med sin *fördel* fördelaktigt och derför fortsatt med sina arbeten.

Om det förhållit sig så, att det nu ej varit fråga om pensioner, utan blott om gratifikationer, så hade det varit lättare att gå in derpå. Men då det nu var fråga om så stora pensioner, voro vi till en början tveksamma, om vi skulle hemställa om rent afslag på hela framställningen; men efter långt öfvervägande kommo vi slutligen till det resultatet, att vi borde bevilja något. Vi stannade då, såsom herrarne torde finna, vid 50 procent af hvad Kongl. Maj:t föreslagit, med undantag för två personer, för hvilka beloppet höjts något litet.

När tiden är så långt framskriden, att klockan är snart 1 på natten, skall jag ej tillåta mig att längre upptaga kammarens tid, utan blott meddela, att jag eger kännedom om en af de till pension föreslagna personernas ekonomiska ställning. Denna person är arkitekten Adolf Wilhelm Edelswärd. Hans ekonomiska förhållanden äro goda, och detta har äfven vitsordats af två talare på stockholmsbänken. Det är här

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader. (Forts.)

fråga om en pension, hvilken af Kongl. Maj:t föreslagits till 2,000 kronor, men af utskottet nedsatts till 1,000 kronor.

Jag förenar mig med dem, som yrka rent afslag på den föreslagna pensionen.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Groll: Jag kan ju icke annat än vara utskottet tacksam, derför att utskottet i likhet med Kongl. Maj:t funnit med billighet och rättvisa öfverensstämmande att åt de ifrågavarande personerna beredes någon extra godtgörelse för deras arbeten för statens räkning. Ty det finnes verkligen, såsom af åtskilliga talare framhållits, icke någon juridisk *rätt* för dem att komma i åtnjutande af pension. Jag vill dock erinra, att dessa personer kunnat hysa berättigade förhoppningar om att erhålla en sådan godtgörelse. Ty Riksdagen har förut vid två tillfällen — åren 1882 och 1888 — beviljat pensioner åt tjenstemän vid jernvägsbyggnadsstaten. Det var vid tillfällen, då jernvägsbyggnaderna minskades från sin förra omfattning.

Således hafva väl de nu ifrågavarande tjenstemännen stannat qvar vid jernvägsbyggnadsstaten i hopp att, när jernvägsbyggandet upphörde, de skulle komma i åtnjutande af samma förmåner, som deras kamrater förut erhållit.

Emellertid måste jag uttrycka mitt beklagande öfver, att utskottet ej ansett sig kunna föreslå pensionerna till högre belopp i allmänhet än 50 % af hvad Kongl. Maj:t föreslagit. När Kongl. Maj:t tog i öfvervägande, hvilka belopp, som borde af Riksdagen äskas, togs hänsyn till de åsigter, som förut i detta afseende gjort sig gällande inom riksdagen. Och både år 1882 och år 1888 uttalade Riksdagen såsom sin åsigt, att hälften af aflöningen borde vara en tillräcklig pension. Kongl. Maj:t satte med anledning deraf pensionsbeloppen till hälften af tjenstemännens nu utgående aflöningar med undantag för chefen samt för arkitekten Edelswärd. För chefen begärdes högre pension, nemligen 6,000 kronor. Hvad åter beträffar arkitekten Edelswärd, sänktes beloppet till under hälften, nemligen till 2,000 kronor, motsvarande en tredjedel af det arfvode, 6,000 kronor, han under en följd af år åtnjutit.

Hvad nu chefen beträffar, så är det att märka, att han har tjenstgjort vid jernvägsbyggnaderna allt ifrån deras början, eller från år 1855. Honom anförtroddes eget befäl redan 1863, och har sedermera varit den, som närmast ledt jernvägsbyggnadsarbetet. I hans händer har hela förvaltningen hufvudsakligast hvilat. Det torde icke finnas någon, som vågar bestrida, att han icke med största omsorg fullgjort sina åligganden, utan hvar och en måste derjemte erkänna, att han ordnat arbetena med synnerlig skicklighet och klokhet. Till följd deraf hafva ock de bandelar, som under hans chefskap blifvit fullbordade, i afseende å de verkliga kostnaderna betydligt understigit de beräknade. Så skall jag t. ex. be att få nämna, att kostnadsförslaget för bansträckan Arvika—norska gränsen slutade på en summa af 3,870,000 kronor, men att i verkligheten kostnaden icke belöpte sig till mer än 3,155,000 kronor. Således åstadkoms der en besparing af öfver 700,000 kronor. En annan bana, som han byggde, var Sköfde—Karlsborgsbanan. För den uppgick statsanslaget till ett belopp af 3,050,000

kronor, men byggnadskostnaderna uppgingo endast till 2,790,000 kronor; således vans der en besparing af 260,000 kr. Vidare hafva vi Bräcke—Sollefteå jernväg. Der var statsanslaget 11,250,000 kronor, och verkliga byggnadskostnaderna uppgingo till ungefär 10,595,000 kronor, så att en besparing här uppkom å 654,000 kr. Nu kan man säga, att det var hans skyldighet att tillse, att byggnadsarbetena utfördes så sparsamt som möjligt, men det är icke nog med skyldigheten, utan dertill fordras äfven en stor administrativ talang, och en sådan har han till fullo ådagalagt. För hvad staten på honom inbesparat borde staten nu visa sig tacksam för, och jag kan icke föreställa mig, att kammaren efter att hafva hört dessa siffror icke helst skulle bevilja den pension, som af Kongl. Maj:t blifvit begärd. Utskottet har nedsatt den till 3,000 kronor, men jag hemställer, huruvida icke kammaren i den delen skulle kunna biträda åtminstone hvad reservanterna föreslagit, nemligen att sätta beloppet till 80 % af hvad Kongl. Maj:t begärt, eller 4,800 kronor.

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader. (Forts.)

Hvad major Edelswärd beträffar, så har Kongl. Maj:t redan nedsatt summan ganska betydligt och utskottet ytterligare nedprutat den till 1,000 kr. Major Edelswärd har icke samma skäl att åberopa för erhållande af pension som de öfriga tjenstemännen, nemligen att han lefvat under förhållanden, som på grund af tjenstemännens ständiga förflyttningar från ort till annan måst för dem medföra större utgifter för bestridande af lefnadskostnaderna, helst familjerna ofta nödgats för barnens uppfostran vara boende å andra håll, än der arbetena påginge; men major Edelswärd har under sin långa tjenstetid utfört arbeten för jernvägens räkning, som, om de skulle hafva ersatts efter de vanliga arkitektprisen, skulle betingat oerhördt mycket högre belopp, än hvad han för dem åtnjutit.

Hvad de öfriga tjenstemännen beträffar, satte Kongl. Maj:t, såsom jag redan nämnt, de begärda pensionerna till hälften af aflöningarnas belopp med anledning af de åsigter, Riksdagen förut uttalat. Man skulle trott, att detta bort vinna Riksdagens godkännande, men statsutskottet har för sin del ytterligare nedsatt detta belopp med hälften, d. v. s. utskottet går nu ändå strängare till väga, än det gjorde åren 1882 och 1888. Om utskottets förslag skulle komma att bifallas af Riksdagen, så skola naturligtvis dessa tjenstemän känna sig i hög grad besvikna i de förhoppningar, som de utan tvifvel gjort sig på grund af Riksdagens beslut de nämnda åren.

Jag skulle önska, att hvad jag nu anfört måtte af kammaren behjertas, så att den åtminstone biträder reservanternas förslag i denna punkt.

Hvad jag nu yttrat om tjenstemännens pensioner, det har i väsentliga delar sin tillämpning äfven på arbetarnes pensioner och gratifikationer.

Herr vice talmannen Danielson: Då nu klockan är nära ett på natten, så är det klart, att kammaren är trött och gerna vill åtskiljas, och jag skall derför fatta mig kort.

Jag skall då be att få nämna, att om herrarne ge akt på dessa siffror, som finnas upptagna på sid. 3 och 4 i utskottets betänkande, så skola herrarne finna, att den aflöning, som de ifrågavarande tjenste-

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader. (Forts.)

männen uppburit, verkligen varit ganska betydlig. Men dertill kommer, hvad som icke här synes, att de haft ytterligare 10 à 15 % tillökning i sin aflöning, då de varit ute på arbete i olika orter. Det tyckes mig då, att personer, som uppburit sådan aflöning, bort tänka på, att det kunde inträffa förhållanden, då deras verksamhet måste upphöra. Och då man betraktar frågan ur den synpunkten, kunna icke andra skäl göra sig gällande, än att man vill se till, att dessa personer icke komma i verklig nöd, och utgår man från den synpunkten, så tycker jag, att utskottet föreslagit så betydliga belopp, att man icke kan säga, att dessa personer kommit i nöd, derför att de blifvit utan arbete vid statens jernvägsbyggnader.

Jag tror derför, att alla skäl tala för att bifalla utskottets förslag, så att man icke går utöfver hvad utskottet föreslagit. Deremot hafva vi här hört påstås, att en af dessa personer, major Edelswärd, skall vara en mycket förmögen man, och det påståendet har icke blifvit vederlagdt. Då det sålunda, hvad honom beträffar, icke kan sägas, att det gäller att afvärja verklig nöd, så tror jag, att den för honom föreslagna pensionen godt skulle kunna uteslutas.

Jag skall derför tillåta mig att yrka bifall till punkt 1, men med uteslutande af mom. n), som afser en pension af 1,000 kr. åt denne Edelswärd. I öfrigt yrkar jag bifall till punkten oförändrad.

Herr Sjö: Jag skall vid denna sena timme icke uppehålla tiden så synnerligen länge. Jag har begärt ordet med anledning af ett yrkande, som här gjorts, att en enda af dessa många befäl icke skulle få något, derför att man anser honom förmögen och han har hus i Stockholm. Jag befarar verkligen, att man, om detta yrkande bifalles, kommer att handla för mycket inkonseqvent. Ty det kan ju hända, att äfven de andra herrarne hafva under den långa tid, de arbetat vid statens jernvägar, med sina ganska rundliga inkomster sparat i hop en förmögenhet. De skulle då oaktadt detta få pension, men denne, major Edelswärd, skulle icke få det. Dessutom skulle det ju kunna hända, att major Edelswärds hus, oaktadt det är upptaxeradt till 100,000 kronor, skulle kunna vara betydligt intecknadt.

För min del får jag öppet erkänna, att då dessa herrar under sin långa tjenstetid förtjenat ganska stora belopp, och då de vetat af, att de icke voro berättigade till pension och till följd deraf icke hade någon pension att påräkna, så skulle jag helst hafva sett, att kammaren beslutit afslå såväl Kongl. Maj:ts som utskottets förslag. Men då man icke kan hafva något synnerligt hopp om framgång för ett sådant yrkande, skall jag ej framställa något sådant. Jag vill dock be herrarne tänka på, att, om vi bevilja detta anslag, vi kunna vara förvissade om, att en stor del af de arbetare, som fortsatt vid jernvägsbyggnaderna under en lång följd af år ända upp mot 25, 27, 28 à 30 år, skola anse sig hafva lika berättigade anspråk att erhålla pension som de befäl och arbetare, hvilka nu föreslagits till erhållande af sådan. Jag kan berätta, att förliden höst kom en jernvägsarbetare till mig och sade, att han hört att det var ifrågasatt, att en del befäl och manskap vid jernvägsbyggnaderna skulle erhålla pension, och bad mig hjelpa honom att också erhålla sådan. Jag svarade honom öppet och

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader. (Forts.)

ärligt, att jag icke hade hört att något sådant var å bane, och jag hade heller icke gjort det, förrän jag kom upp till riksdagen i år.

Så stå nu förhållandena. Jag fruktar verkligen, att om vi nu bevilja dessa pensioner, så komma vi att nödgas gifva sådana äfven åt öfriga arbetare, ty vi måste ju handla konseqvent.

Det är endast detta uttalande, som jag har velat göra.

Herr *Ericsson* i Väsby: Jag ber att få yrka afslag å såväl utskottets hemställan som den kongl. propositionen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan, dock med den ändring, att mom. n) skulle utgå.

Punkten 2.

Uti en den 6 innevarande april till Riksdagen aflåten proposition (n:o 67) hade Kongl. Maj:t derjemte under åberopande af bilagdt statsrådsprotokoll öfver civilärenden af samma dag föreslagit Riksdagen att medgifva,

att en hvar af de utaf jernvägsstyrelsen uti dess i statsrådsprotokollet omförmälda skrifvelse till erhållande af pensioner föreslagna underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader (med undantag af numera aflidne materialvakten H. Hård) måtte från och med månaden näst efter den, hvarunder han af jernvägsstyrelsen entledigades från anställning vid statens jernvägsbyggnader, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta årlig pension till det för honom af jernvägsstyrelsen föreslagna belopp, dock med vilkor ej mindre att, derest pensionstagare framdeles skulle erhålla anställning mot aflöning af statsmedel, hans pensionsbelopp skulle för den tid, hans anställning varade, minskas med det belopp, motsvarande den nya aflöningen, eller, om denna uppginge till samma eller högre belopp, upphöra att utgå, än äfven att pensionstagare skulle vara pligtig att, derest byggandet för statens räkning af en jernväg mellan Vännäs och Umeå under någotdera af åren 1895 eller 1896 skulle komma att påbörjas, å nyo taga anställning vid statens jernvägsbyggnader, om jernvägsstyrelsen sådant fordrade, vid påföljd att eljest förlora rätten att åtnjuta pensionen för den tid, hvarunder arbetena å denna bana påginge.

Vidare hade, med anledning af Kongl. Maj:ts sistnämnda proposition, herr *G. Ryding* uti en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 167) föreslagit den ändring i Kongl. M:ts berörda framställning, att ifrågavarande underbefäl och arbetare, om pension åt dem beviljades, skulle vara pligtige att, så framt byggandet för statens räkning af någon ny jernväg i riket under ettdera af åren 1895 eller 1996 skulle komma att påbörjas, å nyo taga anställning vid statens jernvägsbyggnader, om kongl. jernvägsstyrelsen sådant fordrade, vid påföljd att eljest förlora rätten att åtnjuta pensionen för den tid, hvarunder arbetena å samma jernväg påginge, dock ej för längre tid än sammanlagdt två år.

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader. (Forts.)

Utskottet hemstälde:

»att Riksdagen må, med afslag å herr G. Rydings omförmälda motion, på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, att en hvar af nedannämnde underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader må från och med månaden näst efter den, hvarunder han af jernvägsstyrelsen entledigas från anställning vid statens jernvägsbyggnader, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta årlig pension till följande belopp, nemligen:

a) *till belopp af 300 kronor:* schaktmästarne *N. Persson, Ola Larsson* samt *Johannes Jonsson;*

b) *till belopp af 200 kronor:* materialvakten *A. Danielsson;*

c) *till belopp af 125 kronor:* smederna *Ola Håkansson* och *Lars A. Johansson*, timmermännen *Nils Nilsson* och *Sven Andersson*, stenarbetarne *A. Dahlström*, *Aug. Andersson*, *Aug. Allén*, *J. Johansson* och *J. G. Larsson* samt jordarbetarne *Joh. Magnus Lind*, *Johannes Pettersson*, *Carl Johan Andersson Lind*, *And. Joh. Pettersson*, *Johannes Andersson*, *Harald Wilhelm Karlsson*, *Anders Jonsson*, *Carl Joh. Carlsson*, *Johannes Johansson Klorin*, *And. Petter Andreasson*, *Johannes Pettersson*, *Sven Pehrsson*, *Lars Jönsson*, *Sven Johan Jonasson*, *Johannes Arvidsson*, *J. Bengtsson*, *G. Johansson*, *A. P. Kjäll*, *C. J. Lundvall*, *Carl Johnsson* samt *J. Andersson;*

d) *till belopp af 100 kronor:* smederna *Carl Otto Carlsson Holmgren* och *Alfred Johansson*, timmermännen *N. G. Sjögren* och *Jonas Månsson*, stenarbetarne *Johannes Gustafsson*, *Axel Andersson Boqvist*, *Johan Anders Andersson*, *Gustaf Jansson Nyström*, *Johannes Eriksson*, *Josef Pettersson*, *J. Carlson* och *Carl Andersson*, samt jordarbetarne *Johan Aug. Andersson*, *Carl Carlsson*, *Joh. Fr. Svensson*, *Johan Rydberg*, *Anders Palmgren*, *G. Lindqvist*, *C. Fink*, *Anders Olsson*, *Anders Larsson*, *N. P. Thorsson*, *A. P. Johansson*, *Carl Petter Söderqvist*, *O. Alsterlén*, *Lars Erik Klang*, *Nils Aug. Olsson*, *P. Johansson* samt *M. Pehrsson;*

dock att, derest någon af de under mom. a)—d) angifna personer framdeles skulle erhålla anställning mot aflöning af statsmedel, hans pensionsbelopp skall för den tid, hans anställning varar, minskas med ett belopp, motsvarande den nya aflöningen, eller, om denna uppgår till samma eller högre belopp, under tiden upphöra att utgå.»

Deremot hade förenämnde reservanter yrkat, att pensionsbeloppen måtte bestämmas:

a) till 480 kronor: för schaktmästarne *N. Persson, Ola Larsson* samt *Johannes Jonsson;*

b) till 320 kronor: för materialvakten *A. Danielsson;*

till 200 kronor för en hvar af de under mom. *c)* i utskottets hemställan härofvan uppräknade personer; samt

d) till 160 kronor för en hvar af de i mom. *d)* i utskottets hemställan omförmälda personer.

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader. (Forts.)

I fråga härom anförde:

Herr Thor: Konseqvent har utskottet nedsatt de af Kongl. Maj:t föreslagna pensionerna till hälften, men det skulle hafva varit önskligt, att det också granskat beloppen och ändrat dem konseqvent efter den lön eller förtjenst, som de i betänkandet nämnda personerna haft. Ser jag på pensionerna under punkten 1, så äro de satta till 21 à 33 procent af de löner, som de ifrågavarande tjenstemännen haft. Under denna punkt deremot uppgå pensionerna endast till 11 à 15 procent. Jag förutsätter nemligen, att de personer, som punkten 2 mom. c) och d) röra, hafva förtjenat 900 kronor per år. Hafva de gjort det, så blir procenttalet, som sagdt, 11 à 15; och jag anser, att den lön eller förtjenst, de haft, bör ligga till grund för pensionernas storlek. Och för att få procenten lika för dem alla, skall jag be att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr vice talmannen Danielson: Jag skall deremot be att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag vill icke förneka, att det kunnat vara någon anledning att i någon mån jemka på beloppen. Men då detta nu är omöjligt, sedan Första Kammaren fattat beslut, tror jag, att kammaren gör klokast i att bifalla utskottets förslag. Om man jemför dessa personer med andra samhällsmedlemmar i deras ställning, t. ex. de indelta soldaterna och båtsmännen, så skall man finna, att de hafva det vida bättre än dessa. Om t. ex. en indelt soldat eller båtsman tjenat i 30 år och tager afsked, så har han i pension icke mer än 42 kronor, och då får man väl icke undra på, om dessa skulle tycka, att de här ifrågavarande pensionerna ändå icke äro så obetydliga. Jag tror äfven, att dessa arbetare komma att befinna sig i synnerligen gynsam ställning, om man tänker på, huru många af våra landtbrukare hafva det. Jag ber derför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Fjällbäck: Jag skall endast be att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen. Jag anser, att detta tillfälle är det mest olämpliga af alla tillfällen att spara. Den jemförelse, som gjorts af den ärade vice talmannen med de personer han nämnde, håller icke fullt streck, ty dessa gamla utslitna jernvägsarbetare kunna icke på samma sätt som många andra, när de komma tillbaka till hemorten, hafva utsigt att skaffa sig ett litet hemman eller torp eller på annat sätt trygga sin ålderdom; de äro merendels af sitt förra tunga, ansträngande arbete rent af utslitna och nästan odugliga till jordbruksarbete, och jag fruktar, att många af dessa skola, om icke Riksdagen understödjer dem i nämnvärd mån, komma att falla de respektive kommunerna till last derigenom, att kommunerna finge gifva dem fattigunderstöd. Jag tror, att det öfverensstämmer med såväl statens som Riksdagens värdighet att gifva dessa gamla trotjenare,

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader. (Forts.)

som deltagit i jernvägsarbetena under en lång följd af år, ett litet erkännande i denna form. Och om man någonsin kan tala om godtköpspensioner, så kan man väl göra det i fråga om det förslag, som utskottet här framstält.

Jag skall icke längre upptaga tiden, utan vill endast anhålla hos herr talmannen om bifall till reservanternas förslag, och hoppas att vi skola lyckas få detta förslag igenom i gemensam votering. Jag hoppas äfven, att mitt sträfvande skall få hjelp af många bland landsbygdens representanter, hvilka känna förhållandet mycket bättre än hvad vi göra.

Herr *Svensson* från Stockholm instämde häruti.

Herr Hedin: Äfven jag ber att få instämma i det af herr Thor framstälda yrkandet, som äfven biträdts af herr Fjällbäck, och jag vill också instämma i de skäl, som de för sitt yrkande anfört. Jag hör, att jag misstagit mig, och anhåller sålunda om bifall till reservanternas hemställan i denna punkt.

Jag gör detta derjemte för att söka i någon mån minska skilnaden mellan det beslut, som kammaren nyss fattat beträffande 1:a punkten, å ena sidan, samt det, som kommer att fattas i afseende å den nu föredragna punkten, å den andra sidan, så att öfverdriften i välvilja å ena sidan samt i obillighet å den andra måtte i någon mån utjemnas.

Häruti instämde herr *J. H. G. Fredholm.*

Herr Berglöf: Jag skulle gerna kunna vara med om rent afslag på den näst föregående punkten, derför att jag tror, att de pensionsbelopp, som der föreslagits, icke äro synnerligen behöfliga för åtminstone ganska många af personerna i fråga. Men i afseende på den nu föredragna punkten anser jag icke lämpligt eller ens Riksdagen värdigt att nedpruta de ringa belopp, som föreslagits för dessa arbetare, hvilka dock under många och långa år för en jemförelsevis ringa penning dragit den tyngsta bördan af svenska statens jernvägsbyggande.

Jag anser sålunda, att vi icke böra söka nedsätta dessa arbetares pensioner, och jag vill åtminstone för min del med största nöje rösta för den vid denna punkt afgifna reservationen, till hvilken jag alltså yrkar bifall.

Med herr Berglöf förenade sig herrar *Högstedt, Aulin, Hahn* och *Gustaf Ericsson* från Stockholm.

Herr Thor: Jag ber att få afstå från mitt förut framstälda yrkande samt i stället instämma med dem, som yrkat bifall till reservationen, under förhoppning att denna skall gå igenom.

Herr Andersson i Nöbbelöf: Då en talare på stockholmsbänken vädjade till representanterna från landsbygden och hoppades få understöd af dem för ett bifall till reservationen, vill jag säga, att jag an-

ser, att de pensionsbelopp, som statsutskottet i denna punkt föreslagit, äro så ordentligt tilltagna, att man dermed kunde vara nöjd. Vi från landsbygden känna mycket väl, att landsbygdens arbetare få träla mycket tyngre, än dessa jernvägsarbetare gjort, och då de blifvit utslitna, hafva de ingen annan utväg, än att fattigvården får taga dem om hand, derest de ej kunnat spara i hop något till ålderdomen. Derför tycker jag, att dessa jernvägsarbetare kunna vara belåtna, om staten beviljar dem nu föreslagna pensioner från 100 till och med 300 kronor.

Ang. pensioner och gratifikationer till tjenstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader. (Forts.)

Jag yrkar sålunda bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Erickson* i Bjersby, *Anderson* i Hasselbol och *Holmgren*.

Öfverläggningen var slutad. Enligt de yrkanden, som återstodo, gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställa och *dels* på reservanternas förslag i denna del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes. Sedan herr talmannen tillkännagifvit detta, begärdes ordet af:

Herr Thor, som äskat voteringen, men nu yttrade: Jag skall be att få återtaga min begäran om votering.

Herr Bexell: Jag upptager den af herr Thor frånträdda anhållan om votering.

Den sålunda begärda voteringen företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller statsutskottets hemställan i 2:dra punken af utlåtandet n:o 10 a, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit hvad herr Casparsson m. fl. föreslagit uti 2:dra punkten af deras vid utlåtandet fogade reservation.

Omröstningen utföll med 111 ja mot 50 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

Punkten 3.

Bifölls.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *C. J. Jakobson* under tre dagar från och med den 28 dennes.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 5 a, angående uppförande i 1895 års riksstat af anslag till disciplinkompaniet;

n:o 51, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anskaffande af undervisningsmateriel till skolorna för sinnesslöa barn;

n:o 52, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående förändring af vilkoren för erhållande af understöd utaf allmänna medel till undervisning i slöjd för gossar;

n:o 53, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beredande af ökadt utrymme för tekniska skolan i Stockholm m. m.;

n:o 54, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om anslag till förvärfvande för statens samlingar af vissa föremål ur konstsamlingen å Finspong;

n:o 55, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Kongl. Maj:ts proposition angående förskjutande af den väguppskattningsnämnderna tillkommande ersättning m. m.;

n:o 56, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående dels ändrade bestämmelser rörande lönetursberäkning för vissa lärare, dels inrättandet af en kommission för bedömande af undervisningsprof för lärarebefattningar;

n:o 57, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af förra militiebostället $1\frac{1}{64}$ mantal Öjeby n:o 1 eller Gran i Norrbottens län;

n:o 58, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående jordafsöndring från indragna militiebostället Harby n:o 1 i Stockholms län; och

n:o 59, med anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande Kongl. Maj:ts proposition angående anslag för krigshofrätten;

bevillningsutskottets betänkande n:o 17, angående stämpelafgiften;

lagutskottets utlåtande n:o 57, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till ändring i visst fall af gällande bestämmelser rörande lossning af inteckning;

Första Kammarens protokollsutdrag:

n:o 181, innefattande delgifning af kammarens beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2, i anledning af väckt förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om upphäfvande af cirkuläret den 14 juni 1820 om förbud mot skådespels uppförande å vissa dagar; och

n:o 182, med delgifning af kammarens beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 3, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om meddelande af bestämmelser i syfte af ett mera planmessigt samarbete mellan rikets folkskolor och allmänna läroverk;

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 21, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om upphäfvande af sådana bestämmelser, hvarigenom tillträde till allmänna läroverk eller till statens eller kommunens tjenst göres beroende af konfirmation eller nattvardens begående; och

n:o 22, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i syfte att afgångsbetyg i kristendom från folkskolan måtte i vissa falla användas såsom vitsord vid utfärdande af prestbetyg; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 25, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning rörande lämpligheten af inrättande utaf en större asyl för sinnessjuke inom vestra delen af mellersta Sverige.

Dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för nästa sammanträde.

§ 8.

Anmäldes och godkändes:

statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 47, till Konungen, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående rätt för Kongl. Maj:t att för inköp af skogbärande eller till skogsbörd tjenlig mark disponera köpeskillingarna för vissa kronoegendomar;

äfvensom Riksdagens kanslis förslag:

dels till Riksdagens skrifvelser till Konungen:

n:o 41, angående val af fullmägtige i riksbanken; och

n:o 42, angående val af fullmägtige i riksgäldskontoret;

och *dels* till Riksdagens förordnanden:

n:o 43, för fullmägtige i riksbanken;

n:o 44, för suppleanter till fullmägtige i riksbanken;

n:o 45, för fullmägtige i riksgäldskontoret; och

n:o 46, för suppleanter till fullmägtige i riksgäldskontoret.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 1,30 på natten.

In fidem

Hj. Nehrman.